

SVOBODNA BESEDA

70^{let}
osvoboditve

91 772463 821805

1 / REVIJA ZSB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE / november 2015 / cena 3 eur / letnik I / ISSN 2463-8218

Partizanska pesem v cerkvi v Villorbi

STRAN 2

Ob obletnici smrti Franca Rozmana Staneta

STRAN 12

Srečanje pri Krnskih jezerih v spomin na vse padle

STRAN 36

V cerkvi v Villorbi pri Trbižu zadonela Na juriš in Vstajenje Primorske

V spomin na slovenske domoljube

// PIŠE: **Silvana Dobrila** // FOTO: **Lucijan Pelicon**

Sobota 17. oktobra je bila poseben dan za člane Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič, italijanskega partizanskega združenja VZPI - ANPI, društva TIGR in ZZB za vrednote NOB Sežana. V Villorbi pri Trbižu v Italiji smo se namreč udeležili spominske slovesnosti ob 70. obletnici prekopa slovenskih žrtev fašizma. Slovesnost sta pripravila tamkajšnje Združenje veteranov italijanske pehote in občinska uprava. Ob tem prijetnem srečanju se je izkazalo, da različna govornica, različne kulturne navade in politični pogledi nikakor niso ovira. Nasprotno: čeprav si še pred nekaj leti nihče ni mogel niti predstavljati, da bi poleg praporov italijanskih bersaljerjev in alpincev na spominski slovesnosti stali prapori TIGRA, VZPI - ANPI in TPPZ Pinko Tomažič, se je zgodilo prav to. Poslušali smo govor župana Marca Serena, predstavnika desničarske Severne lige. Obsodil je nepotrebno zgodovinsko nasilje, ki naj bo opomin tudi za današnji čas, in povzdignil spomin na naše junake, slovenske domoljube, ki so verjeli v višje vrednote, v demokracijo in svobodo govora. Njihova darovana življenja niso bila zaman, saj te vrednote v današnji Evropi živijo.

14. decembra 1941 je posebno fašistično sodišče obsodilo na smrt tržaške domoljube: Pinka Tomažiča, Viktorja Bobka, Simona Kosa, Ivana Ivančiča in Ivana Vadnala. Naslednji dan so jih usmrtili na openskem strelišču. Ker so hoteli popolnoma zabrisati spomin nanje in prikriti njihove grobove, so njihova trupla prepeljali v manjši kraj Villorba. Vse je potekalo v največji tajnosti. Med vožnjo so zamenjali kar 47 voznikov. Karabinjerji, ki so se pripeljali z več tovornjaki, so ustavili ves promet skozi vas in ukazali prebivalcem, da ne smejo zapuščati stanovanj. Izkopati so skupen grob in vanj položili vseh pet krst. Po opravljenem delu so karabinjerji še tri mesece noč in dan stražili grob. Dolgo nihče ni vedel,

kam so pokopali Tomažiča in tovariše. Sestra usmrčenega Ivana Ivančiča, Gizela Ivančič, je vztrajno iskala grob in ga tudi našla. Oblasti so ji zagrozile s hudo kaznijo, zato je morala o kraju pokopa molčati vse do konca vojne. 27. oktobra 1945 so posmrtno ostanke žrtev izkopalili in jih prepeljali v Trst. Po slovesnem pogrebu na Velikem trgu so jih pokopali na pokopališču pri Sv. Ani.

V Villorbi od 25. aprila 2014 stoji na kraju, kjer je bilo nekoč pokopališče, spomenik, posvečen slovenskim domoljubom – »dei patrioti Sloveni«. Ob njem je lepo urejen park. Pobudo za postavitve spomenika je dalo Združenje veteranov italijanske pehote s podporo

silja nad njimi, pa tudi njihove povezanosti v prijateljstvu in skupnih idealih. Veriga je na sredini pritrjena na skalo in predstavlja ljubezen do rodne zemlje. Izrastki so poganjki, ki skušajo zrasti iz zemlje, vendar ne morejo vzkliti v bujno rast: to so sanje petih junakov, sanje o svobodi, demokraciji in sožitju med ljudmi.

Smrt žrtev 2. tržaškega procesa je, kot je poudarila predsednica TPPZ **Rada Cergol**, združila dve skupnosti, ki se sicer najbrž nikoli ne bi spoznali. Najbolj prijeten in nepozaben del srečanja v Villorbi je bil večer v tamkajšnji župni cerkvi, kjer je nastopil Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič in

občinske uprave. Največ zaslug za to ima predsednik Zveze veteranov italijanske pehote, vitez Onorio Ghirardi, raziskovalec krajevne zgodovine, predvsem iz vojnega časa. Spomenik je delo drugega veterana, viteza Silvia Massarina, ki je želel tako počastiti tudi spomin na očeta, poveljnika italijanskih partizanov. Pet domoljubov predstavlja pet kovinskih lokov, ki se pnejo proti nebu, hkrati pa se nagibajo v bratski objem. Loki imajo tudi izrastke, na njih pa so plošče z imeni padlih junakov. Zvezane so z verigo, simbolom suženjstva in na-

navdušil poslušalce. Partizansko petje v cerkvi je nekaj nenavadnega, prireditelji in poslušalci, vključno z mladim župnikom don Paolom, pa so ga navdušeno sprejeli. Na željo župnika je zbor po koncu koncerta dodal še udarno pesem Na juriš. Prijateljsko razpoloženje se je sproščeno nadaljevalo v župnišču. Bilo je to res nenavadno srečanje, hkrati pa tako iskreno, pristno in razigrano, kot ga človek redko doživi. In v tem tiči ves smisel sožitja, ki mora ljudi zblíževati in jih navdajati z vero v človeka in v boljše življenje. ■

Svobodni besedi na pot

// PIŠE: **Tit Turnšek**, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije //

Po spletu okoliščin je z novembrom družba Svobodna misel, ki je izdajala tudi istoimensko revijo, pristala v stečaju. Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije se zaveda, da naša organizacija potrebuje svoje glasilo. Zato smo se odločili, da bomo izdajali lastno glasilo. K vam bo vsak zadnji petek v mesecu odslej prišla **Svobodna beseda**, ki jo bo izdajala Zveza. Pomemben del nove revije bodo tudi dosedanja »Sporočila«, ki smo jih vsebinsko integrirali v novo revijo, s tem pa bomo našim članom še naprej zagotovili pravočasno obveščeno o vsem našem delovanju.

Že dalj časa namreč ugotavljamo, da smo slabo obveščeni o tem, kaj se v naši organizaciji dogaja. Stališča, ki jih zavzemajo organi naše organizacije, težko prodrejo med naše članstvo. K temu dodajmo še, da naši osrednji mediji le redko objavljajo naša stališča in poglede. Upamo, da bomo s svojo novo revijo to stanje bistveno popravili.

V zadnjem času smo priče vse pogostejšemu potvarjanju zgodovine. Izdajalce lastnega naroda poskušajo predstaviti kot nekakšne bojevnike proti – kot pravijo – »totalitarnemu komunizmu«. Priče smo poskusom kriminalizacije našega narodnoosvobodilnega boja. Naša naloga je, da branimo zgodovinsko resnico o našem narodnem in osvobodilnem boju, o boju za obstoj naroda, za boljšo in pravičnejšo družbo in to resnico predajamo mlajšim in prihodnjim generacijam. Tudi to bo ena od pomembnih nalog naše nove revije.

Svobodna beseda mora odpirati dialog, dialog s postavljanjem vprašanj. Spraševati, kakšna je vloga nacionalne države v sodobni globalni družbi. Je skupni interes nad zasebnim

interesom ali pa se mora ta podrežati interesom posameznika? Ali je izobrazba državljanov stvar celotne družbe, torej države, ali le eden od virov ustvarjanja dobičkov, ali pa morda v funkciji ideološke indoktrinacije? Enako vprašanje lahko postavimo tudi glede zdravstvene varnosti. Ali je skrb za zdravje državljanov ena od primarnih nalog družbe ali vir zaslužkov posameznika? Je ekonomski sistem samostojen in se mu podreja celotna družba ali pa je podrejen interesom družbe? Bolj konkretno: ali si lahko bančni sektor podredi sektor realne ekonomije ali je le v funkciji njenega nemotenega delovanja? Ali so zrak, voda, zemlja, gozdovi skrb celotne družbe ali pa lahko posamezniki s tem počnejo, kar hočejo? Je zdravo okolje dobrina vseh nas ali je prepuščena vsakemu posamezniku?

Takih in podobnih vprašanj je še mnogo. Nimamo dokončnih odgovorov, postavljamo samo vprašanja. V tem dialogu ste dobrodošli vsi. Kriterijev ne postavljamo po vsebini, ampak po kulturi dialoga. Vabimo vas k skupnemu razmišljanju in spremljanju tega dialoga.

Uspeh nove revije bo v prvi vrsti odvisen od nas vseh, od tega, ali bomo znali pridobiti nove naročnike, ali bomo **Svobodno besedo** znali približati našemu članstvu, ali bomo z njo znali priti tudi med pripadnike mlajše generacije, ali nam jih bo uspelo nagovoriti.

Zato potrebujemo podporo in pomoč vsakega člana posebej. Na vse vas, člane Zveze borcev za vrednote NOB Slovenije in na dosedanje naročnike Svobodne misli, se obračam s povabilom, da postanete naši naročniki in pomagate širiti našo in vašo revijo – revijo Svobodna beseda. ■

SVOBODNA BESEDA

6 - 7: Kolumna:

Jože Poglajen:

Marš koalicije Za (velike) otroke gre

Martin Premk: »Lanski sneg«

8 - 13: Aktualno

Rasizem ter sovražni in prijazni govor

Dokončno slovo tiskovne agencije Tanjug

Ob premieri filma Doberdob – roman upornika:

Manj znani Prežihov Voranc

14 - 17: V metežu zgodovine

December 1944 na Menini planini

Višnja gora v času kapitulacije treh držav

18 - 19: Spomeniki

Mačkolje pri Trstu

22 - 25: Dogodki

26 - 28: Pisma

29 - 31: Imeli smo ljudi

32 - 35: Sporočila

Zveze združenja borcev za

vrednote NOB Slovenije

39: Knjiga

Božo Repe:

Milan Kučan, prvi predsednik

Fotografije na naslovnici: Villorba - Sergio Paoletti; Krn - Jože Krajnc; Lokve - Bogdan Perko

SVOBODNA BESEDA je revija ZZB za vrednote NOB

Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Tit Turnšek, predsednik

Uredniški odbor: Jani Alič (predsednik), dr. Maca

Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol in Rok Židanik.

V. d. odgovornega urednika:

Slavko Grčar

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenije,

Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Cena: 3 evre

letna naročnina: 36 evrov, polletna naročnina: 18

evrov, trimesečna naročnina: 9 evrov

telefon: (01) 434 44 45; fax: (01) 434 41 17

elektronski naslov: info@zzb-nob.si

ISSN 2463-8218.

Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225

Davčna številka: SI 84151714

Tisk: Schwarz print, d. o. o. Ljubljana

Tone Šercer: *Življenje je bilo pač tako ...*

Ob prazniku občine Kočevje smo v tukajšnjem Pokrajinskem muzeju predstavili knjigo Antona Šercerja *Življenje je bilo pač tako ...*, v kateri opisuje svojo življenjsko pot. Za izdajo knjige smo se odločili zato, ker je bil Tone Šercer naš dolgoletni član in sodelavec že od ustanovitve Zveze borcev 4. julija leta 1948. Imel je bogate izkušnje in pogovor z njim je bil vedno prijeten in poučen. Govoril je umirjeno in vsaka beseda je imela svoj pomen. Bil je neprecenljiv vir informacij in modrosti.

Njegova pripoved je pričevanje o preteklosti Kočevske, saj opisuje svoje otroštvo v Ribjeku, služnje pri ugledni meščanski družini Sajovic v Kočevju, rudarsko življenje, odselitev kočevskih Nemcev, nemško in italijansko okupacijo ter boj za osvoboditev izpod okupatorja. Njegov jezik je domač in hudomušen. Kljub velikim preizkušnjam je ohranil smisel za humor. Tudi danes je lahko marsikomu vir navdiha.

V ZZB za vrednote NOB Kočevje smo s to knjigo počastili tudi 70. obletnico osvoboditve in zmage nad nacifašizmom. Vemo pa, da sta bila fašizem in nacizem največje zlo vseh časov in da je OF organizirala upor proti okupatorju za osvoboditev in združitve vseh Slovencev, čemur se je pridružil tudi Tone Šercer. Sredstva za natis knjige smo zbirali z donacijami ter s prispevki podjetij in občin, ki jih pokriva naše Združenje. Pomembno delo sta opravila direktorica Pokrajinskega muzeja Kočevje Vesna Jerbič - Perko, ki je lektorirala rokopis, in Aleš Škaper, ki je knjigo pripravil za tisk. Skupaj z družino Šercer smo z izdajo knjige izpolnili veliko Tonetovo željo. Tone Šercer je umrl 17. julija leta 2014.

Jože Oberstar

Emil Škrli: *Pot mojega življenja*

Kosovelova knjižnica Sežana je ob sodelovanju ZZB za vrednote NOB Sežana prejšnji mesec pripravila predstavitev knjige Emila Škrli *Pot mojega življenja s podnaslovom Usoda ljudi in narodov, ki jim tujci vzamejo domovino in svobodo*. Knjigo je v samozaložbi izdal sam avtor, sicer dolgoletni predsednik, zdaj pa častni predsednik sežanske borčevske organizacije Emil Škrli - Milko Bolte iz Vremške doline. Škrli je bil vse življenje družbenopolitično aktiven, 22 let (od leta 1990 do 2012) pa je bil predsednik ZZB za vrednote NOB Sežana, zdaj je njen častni predsednik.

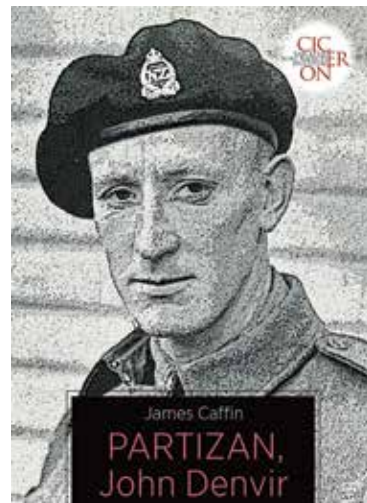
Avtor, rojen 1. maja 1929 v Dolenji vasi pri Senožčah, svoje spomine začel

nja s svojim otroštvom, ki ga je preživel skupaj z družino v času italijanske strahovlade. V spomine vključuje svoje delovanje na terenu in pozneje kot kurir OZNE za južnoprimorsko okrožje od maja 1944 do konca vojne, ki jo je dočakal pri osvoboditvi Kopra. Drugi del knjige je posvečen povojnemu delu v organih za notranje zadeve in zadnjemu obdobju od leta 1989 do 2012, ko je opravljal vodilne funkcije v ZZB NOB Slovenije. Opisuje delovanje borcev za vrednote NOB na republiški, regijski in območni ravni (Sežana), v razmerah novega družbenopolitičnega življenja. Knjiga zajema pomembne dogodke Primorske iz vseh njenih obdobj, še posebno za čas od osamosvojitve Slovenije leta 1991 do danes, ko je partizanski boj postal predmet grobega zgodovinskega revizionizma. Knjiga vsebuje bogato dokumentarno in spominsko gradivo s številnimi fotografijami. Predsednik sežanske borčevske organizacije Bojan Pahor je poudaril pomen knjige za mlade rodove, ki si lahko v njej poiščejo delček pretekle zgodovine. Knjigo lahko naročite na sedežu Združenja borcev za vrednote NOB Sežana, Partizanska c. 15, 6210 Sežana (tudi po e-pošti zbnob.sezana@siol.net).

Olga Knez

James Caffin: *Partizan John Denvir*

Pri založbi Ciceron je pravkar izšel prevod knjige Jamesa Caffina *Partizan John Denvir*. Britanski vojak, desetnik John Denvir, je aprila leta 1941 v Grčiji padel v nemško ujetništvo. Julija se je znašel v Mariboru, v taborišču vojnih ujetnikov Stalag XVIII D. Pobeg je bila dolžnost britanskega vojaka in Denvir jo je izpolnil prvič že oktobra – neuspešno, zato je v Mariboru tri tedne prestajal samico in postal priča množičnega umiranja sovjetskih vojnih ujetnikov. Decembra leta 1941 je Denvir pobegnil drugič, in sicer s tovarišema iz Avstralije in Anglije.

6. januarja 1942 je prišel med partizane. Bojeval se je do januarja leta 1944.

V Denvirjevi odpustnici iz partizanske vojske je komandant slovenske partizanske vojske, generallajtnant Franc Rozman – Stane, med drugim zapisal: »Sodeloval je v vseh težkih spopadih te brigade, vključno v boju pri Padežu oktobra 1942, kjer je njegova enota zasegla prvi težki mitraljez. /.../ Julija 1943 je zaradi hrabrosti in sposobnosti napredoval v namestnika poveljnika 2. bataljona Šercerjeve brigade. Konec avgusta pa je postal njegov poveljnik. ... Ves čas, ko se je John Denvir boril v vrstah slovenskih partizanov, je izkazoval izjemno hrabrost, disciplino in tovarštvo.«

John Denvir - Frenk je za svoja dejanja prejel vrsto visokih odličij: med drugim najstarejše britansko kraljevo odlikovanje za hrabrost, distinguished conduct medal, afriško zvezdo in sovjetsko medaljo za hrabrost. Ob svojem prvem obisku v Sloveniji leta 1955 je poleg partizanske spomenice 1941 dobil še tri odlikovanja in medalje za zasluge v NOB. V imenu maršalata je prejel listino častnega majorja jugoslovanske armade.

Spomine Johna Denvirja je zapisal James Caffin, reporter revije Time in Life ter drugih časopisov iz ZDA, Britanije, Indije in Avstralije. Knjigo je prevedel Eduard Vedernjak, uredil Andrej Poznič, recenzijo pa je napisal Matija Žgajnar. Kot je zapisal prevajalec: »Prevod posvečamo spominu na britanske in sovjetske vojne ujetnike v taborišču vojnih ujetnikov Stalag XVIII D v Mariboru.«

E. V.

Razstava Mesto pod škornjem gostuje v Ljubljani

V Muzeju novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani gostuje razstava Muzeja novejšje zgodovine Celja z naslovom *Mesto pod škornjem*, ki je nastala ob 70. obletnici konca 2. svetovne vojne. Razstava predstavlja vojne podobe znamenitega celjskega fotografa Josipa Pelikana (1885–1977), posnete med leti 1941 in 1945 v okupiranem Celju, in fotografije celjskega fotografa Roberta Hutinskega z naslovom *Za-bris*, kot aktualno refleksijo obdobja druge svetovne vojne.

Pelikanov vojni opus obsega več kot 3.000 fotografij iz okupiranega Celja. Kot uradni mestni fotograf je imel priložnost, dovoljenje oziroma nalogo fotografirati tudi najtemnejšo plat okupiranega Celja. Prevladujoči motiv večine fotografij je potek številnih manifestacij, zborovanj in praznovanj, ki jih je organizirala okupacijska oblast z namenom nagovoriti in motivirati najširše plasti prebivalstva ter utrditi njihovo pove-

Proslava v eni izmed celjskih osnovnih šol leta 1943.
Foto: Josip Pelikan

zanost z novim režimom in državo.

»Vse te in številne druge Pelikanove fotografije so podobe druge svetovne vojne na naših tleh in ob 70. obletnici njenega konca je prav, da se spomnimo nanje. Zlasti ker nam o njej zmorejo povedati več od še tako izbranih besed,« je na odprtju povedal **dr. Tone Kregar**, avtor razstave *Mesto pod škornjem*. Razstavo *Za-bris* sestavljajo fotografije oziroma fotografski kolaži iz treh tematskih serij avtorjevega opusa. Štiri dela so iz serije 20. stoletja, osem jih je iz serije *Dom – Otroška zgodba*, ostale pa so del najnovejše serije, ki je tej razstavi odstopila tudi svoj naslov.

V njih se Hutinski vrača sedemdeset let v preteklost, v čas nemške okupacije, raznarodovanja in nasilja, znotraj katerega se najdlje zadrži ob njegovem najpretrsljivejšem poglavju – usodi slovenskih odporniških družin. Javno vodstvo po razstavi *Mesto pod škornjem* v Muzeju novejšje zgodovine v Ljubljani bo v nedeljo, 6. decembra, ob 10. uri

J. H.

Praznik partizanske pesmi

V organizaciji KUD Serafin iz Ljubljane so v Festivalni dvorni pripravili 7. praznik partizanske pesmi. Na njem so nastopili Partizanski pevski zbor, Mešani pevski zbor Kolinčani, Ženski pevski zbor Generacija '57, Mešani pevski zbor Tine Rožanc, Mladinski pevski zbor OŠ Gradec, Litija, mezzosopranistka

Mešani pevski zbor Slovenec - Slavec

Nataša Loborec - Perovšek, Ženska pevka skupina Medenke, Komorni moški zbor Lek in Mešani pevski zbor Slovenec - Slavec iz Boršta in Ricmanj v Italiji. Posebej so izstopali 67-članski Mladinski pevski zbor OŠ Gradec, ki ga vodi Ana Tori, in na koncu prireditve združena pevka zbora Partizanski pevski zbor in Mešani pevski zbor Slovenec - Slavec pod vodstvom Danijela Grbca ter s hamonikarjema Brankom Sladičem in Silvanom Kraljem, ko so skupaj zapeli *Vstajenje Primorske*. Med obiskovalci je bil tudi častni predsednik ZZB za

Pevski zbor Osnovne šole Gradec Litija

vrednote NOB Janez Stanovnik, obiskovalce pa je nagovorila direktorica Pionirskega doma Viktorija Potočnik.

Teuta Brumec

Pesmi na zgoščenci so lahko tudi lepo darilo. Na zgoščenci Partizanske pesmi, ki jo je posnela Marjetka Popovski iz Izole, je 18 partizanskih pesmi, ki jih prepeva ob spremljavi kitare in harmonike in so posnete v živo.

Cena: 10 evrov, plačilo po povzetju.

Kontakt: Marjetka Popovski: gsm: 041/435-207,
e-naslov: marjetka.popovski@gmail.com

Jože Poglajen

Marš koalicije Za (velike) otroke gre

Katoliška cerkev v Sloveniji nam je z nesebično pomočjo petih ustavnih sodnikov priskrbelo še eno drago božično darilo: referendum o tem, ali naj Slovenija ostane trinajsta država EU, ki lezbičnim in gejevskim parom zagotavlja enake pravice in dolžnosti, kot jih imajo zakonske zveze ali zunajzakonske skupnosti parov različnega spola.

Če bi res kaj mislili na otroke, kot se pridušajo, bi 3,2 milijona evrov, kolikor bo stal referendum »za otroke gre«, namenili njim, ne pa jih metali skozi okno za neko že zdavnaj povoženo cerkveno dogmo. A to nepotrebno zapravljanje našega denarja še ni najhujše. Božični referendum bo referendum, ki ga v demokratični državi ne bi smelo biti. Referendum, na katerem se lahko zgodi, da bo relativna večina (spet) odločila, da so geji in lezbijske drugorazredni državljani. Cerkev je na podobnem referendumu (o družinskem zakoniku) marca leta 2012 prepričala 279.937 volivk in volivcev,

da so glasovali proti enakosti lezbijk in gejev pred zakonom. Po takratni ustavni ureditvi referendum je teh 16 odstotkov glasov zadosťovalo, da je zakonik padel. Po spremembi ustave Cerkev za to, da bi se diskriminacija lezbijk in gejev nadaljevala, potrebuje najmanj 20 odstotkov glasov volivcev. Proti noveli zakona, ki zakonsko zvezo opredeljuje spolno nevtrarno kot urejeno skupnost dveh oseb, mora torej glasovati vsaj 343.000 ljudi. Ali bo Cerkev tokrat proti istospolnim partnerjem uspelo nagovoriti še dodatnih 70 tisoč ljudi, je težko napovedati. Zagotovo pa ne bo lahko.

Lezbijke in geji so Cerkvi očitno velik trn v peti, čeprav slednji celo med duhovniki niso redki. Toda po demokratičnem svetu se odnos – tudi kristjanov – do istospolnih partnerjev spreminja v smer izenačevanja njihovih pravic z drugimi. Predsodki do njih popuščajo tudi pri nas, zato je Cerkev »priostrišla«, kot bi rekel škof Glavan, sicer znano taktiko. Proti njim svete vojne ne bje več. Ker nekako ni več v duhu časa, da bi odprto sovražili istospolno usmerjene, je bolje poudarjati »za otroke gre«! S tem lažje prikrijejo sovraštvo do istospolno usmerjenih in hkrati na svojo stran pridobijo tudi tiste, ki bi jim bilo drugače povsem vseeno.

Lezbijke in geji so Cerkvi očitno velik trn v peti, čeprav slednji celo med duhovniki niso redki. Toda po demokratičnem svetu se odnos – tudi kristjanov – do istospolnih partnerjev spreminja v smer izenačevanja njihovih pravic z drugimi. Predsodki do njih popuščajo tudi pri nas, zato je Cerkev »priostrišla«, kot bi rekel škof Glavan, sicer znano taktiko. Proti njim svete vojne ne bje več. Ker nekako ni več v duhu časa, da bi odprto sovražili istospolno usmerjene, je bolje poudarjati »za otroke gre«! S tem lažje prikrijejo sovraštvo do istospolno usmerjenih in hkrati na svojo stran pridobijo tudi tiste, ki bi jim bilo drugače povsem vseeno.

Slovenska Rimskokatoliška cerkev se do zdaj ni nikoli uradno vključila v referendumске kampanje. Tudi pred referendumi, ki posredno zadevajo cerkvene nauke, ne. To pa še zdaleč ne pomeni, da je bila nedejavna. Vedno je angažirala svoje laične izpostave in medije, po potrebi ustanavljala tudi nova združenja in »iniciative«, ki so dajali videz spontane civilnosti, se pravi politične in ideološke nevtrarnosti. Tokrat je zoper geje in lezbijke na delu koalicija Za otroke gre. Koalicija že z imenom igra na čustva državljanov in kuri strahove, da bi istospolni partnerji otroke pokvarili. Če ne celo prodajali, oziroma kot piše v 6. točki poziva koalicije državljanom, »kupovali otroke od revnih žensk«. Šefa te »otroške« koalicije – Aleš Primc in Metka Zevnik (oba skrbita tudi za velike otroke: Primc za Janšo, Zevnikova pa za dedke in babice) v tem pozivu z nasmehom na ustih javnosti prodajata še niz drugih milo rečeno neverjetno zavajajočih trditvev.

Med drugim trdita, da se s tem, da je zakonska zveza po novem »življenjska skupnost dveh oseb«, ukinja zakonska zveza moškega in ženske, da se ukinja pomen mame in očeta za otroka in uvaja umik pojmov mama in oče iz šolskih učbenikov, da se ustanavljajo komisije za prevzgojo otrok, da se uvaja nova državna ideologija, po kateri si bodo otroci sami določali

svoj spol, da starši ne bodo mogli več vzgajati svojih otrok v skladu s svojim prepričanjem, da zasebne (cerkvene) šole ne bo več sofinancirala država, da bodo javni uslužbenci, ki se ne bodo strinjali z radikalno LGBT (lezbično-gejevsko) ideologijo, odpuščeni. Skratka, obeta se apokalipsa Sodome in Gomore. Ni torej čudno, če ta koalicija poziva h goreči molitvi za zmago na referendumu, pri čemer naj se zgledujemo »po naših prednikih, ki so molili na kolenih in z rožnim vencem v roki«.

Skoraj do pike enake trditve so v parlamentu ponavljali tudi poslanci SDS in NSi. Mimogrede, Aleševa in Metkina koalicija ima svoj sedež na naslovu viške župnije. Glavni kanal, ki ga njuna koalicija uporablja, je spletni portal 24kul.si na istem naslovu, lastnik in direktor pa je nihče drug kot generalni tajnik slovenske škofovske konference Tadej Strehovec. Torej general tiste organizacije, ki uradno trdi, da ta novela na glavo postavlja temelj civilizacije. Amen.

Martin Premk

»Lanski sneg«

Da naši politiki, predvsem iz »najbolj poštene stranke«, zgodovino uporabljajo samo še za zlorabe in propagando, je nedvoumno dokazal poslanec, ki za propagandne namene sicer rad uporablja tudi svojo družino oziroma otroke. Prisluskovanje ameriških obveščevalcev slovenskim telefonskim klicem, operacijo Eikonol, je označil za »prodajanje lanskega snega«.

Totalitarni nadzor vseh telefonskih klicev ter elektronskih komunikacij in sledenje ljudem prek računalnikov je torej »lanski sneg«, prisluskovanje in nadzor »Udbe« oziroma obveščevalnih služb v nekdanji Jugoslaviji pa v isti stranki označijo kot nezaslišano represijo komunističnega režima. Pri tem so takšna dejanja »Udbe« dejansko stara vsaj par desetletij in vedno iztrgana iz dejanskih okoliščin dogajanja v preteklosti. Takšna dvoličnost je nesramnost brez primere, toda pri nas se poslancem ali strankam zaradi takšnega početja ali izjav nikoli nič ne zgodi. Ker so šle te izjave že čisto mirno mimo nas, so res postale »lanski sneg«, kar lahko pomeni, da se pri nas tako običajni ljudje kot poslanci strinjajo, da se nam lahko sledi in prisluskuje ter da je to pač »normalno«. Očitno je v »zahodni demokraciji«, v kateri živimo, treba imeti popoln nadzor nad vsemi državljani in njihovim početjem. Menda je to potrebno zaradi varnosti, saj nam preti nenehna teroristična grožnja.

Vsa stara celina je bila ta mesec pretresena zaradi terorističnih napadov in nedolžnih žrtev, nihče pa se ni vprašal, kako so vsemogočne obveščevalne službe lahko dopustile takšne dobro pripravljene in obširne napade, posebno če imajo dovoljenje za prisluskovanje prav vsem. Nihče ni niti zahteval odstopa kakšnega vodilnega obveščevalca ali ministra za notranje zadeve. Čeprav so očitno zatajile obveščevalne in varnostne službe, pa lahko trdimo, da so pri zadnjih terorističnih napadih svoje delo brezhlebno opravila vsa zahodna »sredstva javnega obveščanja«. Dogodke v Franciji so vsa sredstva za »odnose z javnostmi« predstavila hitro, neposredno in tako strokovno, da je človek lahko dobil vtis, kot da gre

za neposredni prenos koncerta kake velike glasbene zvezde ali za končnico svetovnega prvenstva.

Čez nekaj dni je francoski predsednik razglasil »vojno«, ki naj bi zajela kar vse države evropske zveze. Vse skupaj je že začelo spominjati na razlago nacističnega zločinca Hermanna Göringa, ki jo je prostodušno izustil na procesu v Nürnbergu. Tam je sodnikom razložil, da je razumljivo, da si »navadni ljudje« ne želijo vojne, a jih je zelo preprosto pripeljati do tega, da jo sprejmejo, če so se voditelji zanjo odločili. Ljudem je le treba povedati, da so napadeni, nato pa pacifiste obtožiti pomanjkanja domoljubja in da s svojim početjem ogrožajo državno varnost. Da ta proces povsem enako poteka prav v vsaki državi, je dodal debelušni nacistični morilec.

Evropa je po drugi svetovni vojni doživela že več terorističnih napadov, a nikoli še ni bilo treba razglasiti »vojne«. Po napadih v Franciji pa je celotna Evropa napovedala vojno Islamski državi, ki je nekaj let nemoteno grozila vsemu svetu, dokler ni njenih položajev napadla Rusija. Če bi se vojna tam nadaljevala, bi se po vsej verjetnosti širila tudi na muslimanska območja Kavkaza, južne Rusije in Kitajske. Rusija je grozljive napade islamskih teroristov tudi že doživela pred desetletjem ali več, zato je predvsem ta država najbolj zainteresirana za umiritev na tem območju, pa tudi zaradi mirnega nadaljevanja vzpostavljanja gospodarskih in političnih povezav z Evropo in Kitajsko.

Zaradi velikega števila žrtev v Franciji in razburjenosti ljudi verjetno ni več dvoma, da bodo Evropejci podprli kakršno koli vpletanje v vojno v Siriji, tudi kopenski vdor zahodnih sil v Sirijo. Upati moramo, da bo tam res potekala vojna za umiritev razmer na Bližnjem vzhodu in da nadaljevanje vojne v Siriji in Iraku ne pomeni poslabšanja razmer na teh območjih ter da bodo napadi Rusije in evropskih držav na Islamsko državo potekali v usklajenem zavezništvu. Že tako zapleten položaj na Bližnjem vzhodu se lahko brez sodelovanja med evropskimi državami in Rusijo kaj hitro zaplete celo v neposredne spopade oziroma izbruhne v »pravo« tretjo svetovno vojno. Potem bo »lanski sneg« postal svet, kakršnega poznamo.

Rasizem ter sovražni in prijazni govor

Pri razmišljanju o begunski krizi hitro naletimo na vprašanje nenačnosti in zastarelosti terminologije kritične teorije – navajeni smo govoriti o rasizmu, a prav v primeru migracij in Evropske unije se pokaže, da begunci in begunke niso enotna »rasa«, ki bi jo sovražila in zavračala prav tako enotna evropska »rasa«. V obeh primerih, na obeh straneh schengenskih bodečih žic, je množica narodnosti, ver, jezikov in kultur, drugače kot pri klasičnem kolonialnem rasizmu, ko so obstajale striktne, toge, psevdobiološko določene rasne taksonomije in hierarhije. Po drugi strani tisto, na kar danes mislimo, ko govorimo o rasizmu, niso več diskurzi in tehnike kolonialnih osvajanj in genocidov, temveč diskurzi in prakse obrambe, varnosti, varovanja mej in evropske kulture (ter svobode, človekovih pravic in demokracije), tehnike nadzorovanja in obvladovanja migracijskih tokov iz nekdanjih kolonij (in današnjih vojnih območij) v nekdanje kolonialne prestolnice.

// PIŠE: **Primož Krašovec** //

Vsaj v današnji Evropi rasizem ni več stvar rase oziroma diskurzov in praks rasne nadvlade, podrejanja in prevlade, frenologije in evgenike. Sama beseda rasizem je zato vsaj nekoliko anahronistična, a to ne pomeni, da so izginile tudi prakse množičnega zatiranja drugačnih, nenormalnih, nezaželenih in neprimernih, le da se te danes izvajajo drugače in z drugačnimi metodami. Zaton klasičnega rasizma po protikolonialnih bojih in rasnih nemirih ter po boju za enake pravice v drugi polovici 20. stoletja ne pomeni tudi izginotja praks sistemske družbene segregacije in izključevanja.

Te drugače od morda dobronamernih, a površnih, liberalnih interpretacij begunske krize ne moremo reducirati na sovražni govor. Bodeče žice in ograje na schengenski meji, zapiranje in policijsko-vojaški nadzor beguncev, deportacije, centri za tujce in odrekanje političnih in socialnih pravic niso jezikovne igre ali stvar predsodkov, nerazumevanja drugačnih kultur. To ne pomeni, da zmanjšujemo pomen sovražnega govora, da ga banaliziramo ali odvrčamo kritiko. Sovražni govor seveda obstaja, v medijih, na spletu, v kavarnah, na ulici in tudi v parlamentu in nikakor ni nepomembna obstranska stvar. A vseeno moramo, ko govorimo o rasizmu (če

oхранimo to sicer zastarelo besedo, ker nimamo druge), ločiti dve ravni: sistemsko raven in raven individualnega sovraštva, ki morda izvira iz predsodkov in se izraža v sovražnem govoru.

Sistemska raven rasizma

Na sistemski ravni je rasizem stvar države, natančneje kapitalistične države. Je način, na katerega kapitalistične države 21. stoletja vladajo odvečnemu prebivalstvu na svojem ozemlju in nezaželenim tujcem na svojih mejah. Gre za niz pravno-policijskih postopkov odločanja o tem, kdo lahko vstopi v določeno državo in v njej živi, ter selektivnega podeljevanja in omogočanja političnih in socialnih pravic. Tisti, ki v državo vstopijo »ilegalno«, ki nimajo ustreznih dokumentov ali ki so zadrževani na meji ali zaprti v centrih za tujce, se znajdejo v položaju, ko nimajo pravnega pokritja in zaščite (saj niso državljani), a so vseeno podvrženi policijskemu nadzoru in represiji ter nenehnemu tveganju deportacije oziroma zavrnitve vstopa. Državni rasizem danes je policijska država v senci in na mejah pravne, policijsko upravljanje tistih, ki nimajo statusa državljan in temu pripadajočih političnih in socialnih pravic, pa tudi tistih z delnimi in nepopolnimi statusi (revnim migrantom z začasnimi delovnimi dovoljenji in vizumi, ki se preživljajo na robu legalne ekonomije ali z dejavnostmi sive ekonomije).

Teh praks in političnih oziroma bolj rečeno policijskih tehnologij ne motivira sovraštvo do drugačnih kultur; ne gre za to, da bi se srečali dve ali več kultur in bi nato bodeče žice na mejah in centri za tujce pognali iz nerazumevanja in neizobraženosti, ki jo lahko vsaj ublažimo, če že ne odpravimo, s prijaznim govorom in izobraževanjem za odpravljanje predsodkov. Ne, to so državne prakse, ki s sistematično segregacijo šele ustvarjajo in fiksirajo določene družbene identitete – identiteto begunca na eni in identiteto državljan na drugi strani, ki lahko šele na podlagi te državno vzpostavljane ločnice bodisi skoči v bran človečnosti bodisi zahteva še bolj dosledno obrambo meja države, svobode, demokracije in evropskega načina življenja. Šele državni rasizem

A obstaja še ena oblika sovražnega govora, o kateri običajno ne govorimo, temveč jo le izvajamo – nekaj, kar bi lahko imenovali socialni rasizem srednjega razreda.

nam sploh omogoča in dovoli razlikovati med nami (tudi če je to v imenu človečnosti, humanitarnosti in strpnosti) in njimi. Sistemski, državni rasizem se ne pojavi, ko sovražni govor doseže določeno kritično maso, ni prevod spontanega sovraštva »malega človeka« v državno politiko. Frontex (agencija za upravljanje in operativno sodelovanje na zunanjih mejah držav članic, op. ur.), policisti na schengenski meji in uradniki v centrih za tujce ne čakajo na signal iz »ljudstva«, da začnejo svoje operacije. Nasprotno, država (in EU) sta tisti, ki sta razglasili in suvereno vodita begunsko krizo po logiki, ki je notranja kapitalističnim državam kot državam in neodvisna od stanja ali stopnje sovražnega govora na Facebooku.

Državni rasizem tudi ni stvar izključno politične desnice. Desne vlade so morda nekoliko bolj neučakane pri postavljanju ograj na mejah in svojemu upravljanju begunske krize dodajo nekaj neofašistične šminke, a razmere v grških begunskih taboriščih pod vlado Sirize niso veliko boljše kot drugje v EU. Leva vlada v Grčiji z begunci ne ravna dosti drugače kot desne ali sredinske vlade v Evropi, razlike so bolj ali manj retorične. Državni rasizem, to je družbena selekcija in segregacija, ki ju deloma določajo omejene možnosti blaginje ter formiranje odvečnega prebivalstva v kapitalizmu in deloma sama ekskluzivnost modernih nacionalnih držav (narod je narod le v razliki do drugih narodov – narodu ne more pripadati vsakdo), je vpisan v samo logiko delovanja kapitalističnih držav, kar pomeni, da se mu ne morejo izogniti niti državotvorne levice.

Sovražni govor

Poudarjanje državnega rasizma in razlike med njim in sovražnim govorom torej ni ignoriranje nevarnosti sovražnega govora. Poudariti želim le, da obstaja ogromna – politično morda celo uso-

družbene vezi v kapitalizmu. Družbeno razmerje konkurence posameznike hkrati povezuje in razdvaja, postavlja v medsebojno tekmovalne in s tem sovražne položaje. Sovraštvo in sovražni govor sta zato v kapitalističnih družbah povsem običajni, vsakdanji stvari. Na individualni ravni se bojimo in vidimo

zem srednjega razreda. To sta strah pred navadnimi ljudmi in sovraštvo do njih, ko se razredna ločnica ideološko premesti na os urbano–ruralno ter obiskovalci centrov urbane kulture tožijo in se zgražajo nad zaostalostjo, neukostjo, neizobraženostjo plebejskih množic na način, ki je pre-

Zapora v Guantanamo niso postavili podivjani kavboji iz Teksasa, bodeče žice na meji danes ne napeljujejo podivjani podeželani iz Ambrusa in utrjevanje srednjerazrednih urbanih miljejev in prijazen govor nista nobeno zagotovilo, da tisti, ki so ju, tega ne bodo nadaljevali.

kot grožnjo vsakega tekmeča, s katerim skupaj čakamo na hodniku, da nas bodo poklicali na pogovor za službo (ki jo bo na koncu dobil le eden); vsakega mladega in ambicioznega sodelavca, ki nas bo morda prehitel v karierni hierarhiji; na bolj skupinski ravni prekarni delavci sovražijo redno zaposlene, ki jih vidijo kot privilegirane, medtem ko redno zaposleni vidijo prekarne delav-

senetljivo podoben diskurzivni logiki vsakdanjega rasizma (ko je ta usmerjen proti drugim »rasam«, kulturam, etnijam, veroizpovedim). Anekdotični »dokazi« (dovolj je, da se dva sovražna govorca s spleta fotografirata s traktorjem) se po logiki stereotipa razširijo na celotno ruralno prebivalstvo in se sprevržejo v moralno paniko. Takšna oblika sovražnega govora se sicer izogne politično korektni cenzuri oziroma sama deluje v imenu politične korektnosti, a vseeno mislim, da je (družbeno) patološka, saj ne gre za iskreno kritiko rasizma (ta bi morala upoštevati tudi oziroma predvsem državni rasizem), temveč prej za vzpostavljanje in obnavljanje razrednega razločevanja z izkazovanjem domnevne kulturno-intelektualne superiornosti srednjega razreda nasproti neukim, ruralnim »primitivcem«, pri čemer posamezni primeri dejanskega sovražnega govora ljudi s podeželja delujejo le kot instrument za utrjevanje tega razrednega razločevanja (»ne le da namesto elektronike poslušajo harmoniko, še rasi-
sisti so!«).

dna – razlika med sovražnimi občutki, motiviranimi s predsodki ali medijskim vplivom, in državnim rasizmom, ki ga izvajajo vojska, policija in parapolicijske ustanove, kot so centri za tujce, in ki se izraža v zapiranjih, odrekanju pravic, zavračanju vstopa v državo in deportacijah.

To sta povsem drugačna in ločena družbena pojava, ki imata tudi različni družbeno-zgodovinski genezi. Sovražni govor lahko razumemo (čeprav ga to nikakor ne opravičuje), če razumemo delovanje konkurence kot osnovne

ce kot nelojalno konkurenco. Podobno velja za odnos med zaposlenimi v zasebnem sektorju in tistimi v javnem sektorju. Rasistični sovražni govor je torej le prenos teh povsem vsakdanjih občutkov na raven družbe kot celote oziroma države, ko se konkurenca pojavi na mejah, ko se pojavi nevarnost, da nam bodo tujci vzeli službe in storitve (naše) socialne države.

A obstaja še ena oblika sovražnega govora, o kateri običajno ne govorimo, temveč jo le izvajamo – nekaj, kar bi lahko imenovali socialni rasi-

Znova: ne gre za to, da si rasistični sovražni govor ne zasluži kritike ali da je nepomemben, a obstajajo bolj produktivne kritike tega govora od srednjerazredno rasističnih in pomembnejša mesta boja od ovajanja o neumnih izjavah na Facebooku – zapora v Guantanamo niso postavili podivjani kavboji iz Teksasa, bodeče žice na meji danes ne napeljujejo podivjani podeželani iz Ambrusa in utrjevanje srednjerazrednih urbanih miljejev in prijazen govor nista nobeno zagotovilo, da tisti, ki so ju, tega ne bodo nadaljevali. ■

Na smetišču zgodovine še ena jugoslovanska blagovna znamka

Dokončno slovo tiskovne agencije Tanjug

Medijsko javnost je novica o prenehanju delovanja Srbske tiskovne agencije Tanjug nedvomno zelo presenetila. Kdor koli ima opravka s profesionalnim novinarstvom, natanko ve, kakšen pomen za posamezno državo ima nacionalna tiskovna agencija kot javni servis. Nam novinarjem, zlasti pa mlajši generaciji, je danes bolj znana Slovenska tiskovna agencija (STA), ki je v 90. letih zasnovana na načelih profesionalne tiskovne agencije zaživela z našo novo samostojno državo. Njen servis doma »pokriva« celotno slovensko medijsko krajino, saj ga uporablja velika večina tiskanih in elektronskih medijev, v medagencijski izmenjavi pa je navzoča tudi v drugih državah.

// PIŠE: **Željka Zagorac** //

Tudi sama sem bila kot nekdanja Tanjugova novinarka, saj sem »prehnila« kar dvajsetletno pot od novinarke pripravnice v 70. letih pa vse do glavne in odgovorne urednice uredništva Tanjuga za SR Slovenijo in direktorice v 80. letih, nemalo presenečena, ko sem slišala, da Tanjuga po 72 letih ni več. Hkrati je treba povedati, da danes to niti približno ni tisti Tanjug, v katerem sem delala. Takrat je bila to nacionalna agencija vseh republik in obeh avtonomnih pokrajin nekdanje skupne države Jugoslavije. Toda po razpadu Jugoslavije je od Tanjuga ostal le en njegov delček, ki se je na koncu leta 2006 »skrčil« le še na srbsko državno agencijo. Konec 80. in na začetku 90. let, ko smo bili priče krvavim vojnem na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu, je Tanjug pri ljudeh zunaj Srbije (pa tudi v njej) izgubil veliko svoje verodostojnosti. Dejstvo je, da je z razpadom Jugoslavije v 90. letih ta tiskovna agencija doživela velik padec v vseh pogledih – od svoje velikosti in pomembnosti pa do velikega padca profesionalnosti in tega, da je bila v času vladavine Slobodana Miloševića pod hudimi političnimi pritiski, zato so jo številni kritizirali in jo omenjali kot glas Miloševićevega režima. Tanjug je že takrat ostal brez ugleda in slovesa, ki si ga je pridobil v

skoraj polstoletni navzočnosti na svetovnem zemljevidu tiskovnih agencij.

Peta agencija na svetu

Spomnim se, da je v Tanjugu v njegovih najboljših letih delalo 1200 zaposlenih, po velikosti svoje produkcije novic in novinarskih prispevkov je bil peta agencija na svetu. Imel je veliko mrežo dopisnikov (50 novinarjev) na vseh celinah, polovica teh so bili dopisniki iz držav v

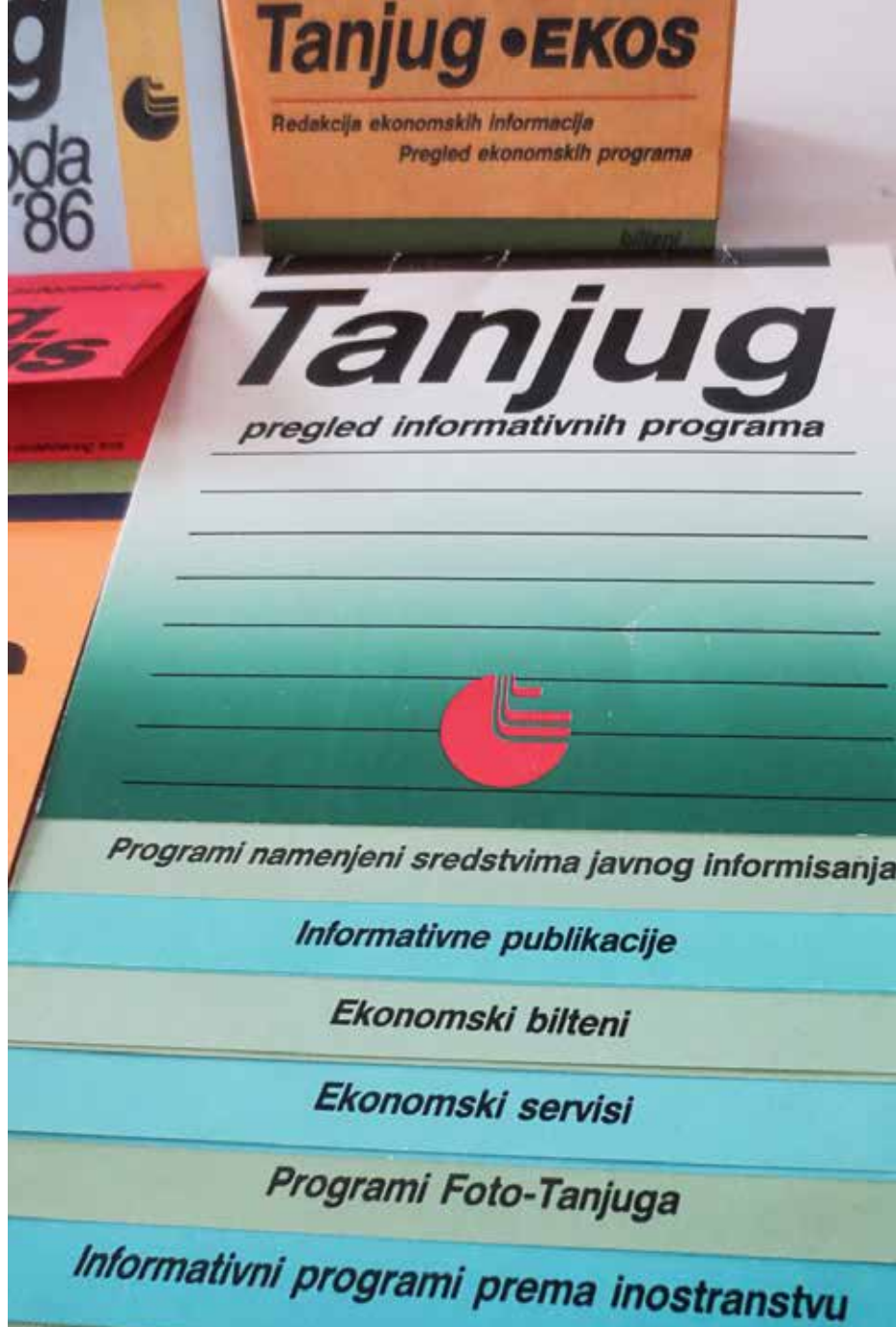
Tanjug v desetletjih po drugi svetovni vojni kot agencija socialistične države zgradil avtoriteto zelo znane medijske hiše, a je v času razpada Jugoslavije postal del propagandnega stroja Miloševićevega režima

razvoju. Imel je uredništva v vseh šestih republikah in obeh avtonomnih pokrajinah nekdanje Jugoslavije, sedež z glavnim novinarskim deskom pa je bil v Beogradu (Obiličev venac 2). Tanjug je bil v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja blagovna znamka svetovnih razsežnosti

in je takrat deloval v povsem drugačnih okoliščinah. Tudi zdaj ob prenehanju delovanja agencije je Radio Svobodna Evropa (RFE) poročal, da je »Tanjug v desetletjih po drugi svetovni vojni kot agencija socialistične države zgradil avtoriteto zelo znane medijske hiše, a je v času razpada Jugoslavije postal del propagandnega stroja Miloševićevega režima«.

Nekateri starejši kolegi, ki so delali kot dopisniki iz New Yorka, se denimo danes spominjajo, da jim je bil v novinarski sobi v Združenih narodih v New Yorku v 70. in 80. letih Tanjugov servis na voljo skupaj z novinarskimi izdelki znanih vodilnih svetovnih agencij, kot so Reuters, UPI, AFP, AP, TASS itd. Takrat je bil Tanjug tudi najpomembnejši med tiskovnimi agencijami iz neuvršenih držav. Decembra leta 1975 je bil na podlagi dogovora treh ustanoviteljev: Tanjuga, tiskovnih agencij Tunisa (TAP) in Indije (PTI), ustanovljen Pool tiskovnih agencij neuvršenih kot združenje tiskovnih agencij tretjega sveta, v katerem je bilo čez dobrih deset let vključenih že 100 nacionalnih in regionalnih tiskovnih agencij tretjega sveta. Izmenjava novic in informacij Tanjuga s temi agencijami je potekala nenehno 24 ur, tako da je bilo, denimo, dobro desetletje po ustanovitvi Poola v tem servisu na dan štiri tisoč različnih novinarskih izdelkov. Pozneje, leta 1985, je bil ustanovljen še Ecopool servis, prek katerega je 60 tiskovnih agencij iz Poola neuvršenih vsak dan pošiljalo najpomembnejše novice iz gospodarstva svojih držav. Ecopool je izbrane novice objavljaval v angleščini, francoščini, nemščini in španščini, za domače naročnike pa v srbo-hrvaščini.

Tanjug je kot vse velike svetovne tiskovne agencije imel zelo širok nabor svojih novinarskih izdelkov. V programu, ki je bil namenjen predvsem medijem, je bil največji in najpomembnejši splošni servis, prek katerega jim je pošiljal povprečno 300 informacij na dan

Ponudba Tanjugovih servisov iz leta 1986

o najpomembnejših političnih, gospodarskih, kulturnih in športnih dogodkih doma in v svetu. Poleg tega je Dnevni ekonomski servis (EKOS) na dan pripravil približno 50 informacij, analiz in informacij iz gospodarstva ter še približno 80 različnih (dnevni in tedenski) biltenov, specializiranih za različna področja v gospodarstvu. Mediji so imeli na voljo tudi fotografije Tanjugovih fotoreporterjev in svetovnih agencij ter Fono servis. Za tega smo novinarji vsak dan posebej (glasovno) pripravljali (posneli) poročila, ki so jih naročale radijske in televizijske hiše. Tanjug je imel tudi veliko produkcijo različnih dnevni informativnih biltenov, dnevni bilten v angleščini, številne informativne publikacije, ekonomske biltene in servise, posebno uredništvo za tujino oziroma informativne programe za tujino, servis za klipinge, razvrščen po področjih (po-

litika, gospodarstvo, kultura, znanost, svet, šport ipd.), v katerem je bil zajet pregled pisanja približno 100 dnevni časopisov in tednikov. Vse to je le del velike in pisane produkcije Tanjuga iz njegovih boljših časov, ki se je po novinarski kakovosti svojih izdelkov lahko kosal s katero koli svetovno tiskovno agencijo.

Spoštovanje profesionalnosti

Tanjugovi dopisniki so večkrat med prvimi poročali o prelomnih dogodkih, kot je bilo na primer vietkongovsko zavzetje Sajgona, o invaziji ZDA na Prašičji zaliv in Kubo, o vkorakanju vojakov Varšavskega pakta v Prago ter o strmoglavljenju romunskega diktatorja Ceausescuja. O tem dogajanju v Romuniji so Tanjugova fonoporočila v angleščini uporabili v programu BBC in še neka-

terih drugih radijskih postaj. Posebno pozornost so namenjali vsakodnevni kakovosti novinarskih izdelkov, saj je bil Tanjug takrat sinonim za profesionalizem. Novinarji smo morali spoštovati ključna pravila hierarhije in dolžine člankov, saj smo natančno vedeli, da morajo vsi naši članki imeti kratke in jasne naslove, iz katerih je razvidno bistvo članka, kajti naslov je blagovna znamka članka. Tako imenovani uvodni povzetek je moral biti novinarsko atraktiven in jase, članek pa vsakič z natančno navedenim virom informacije. Pomembni sta bili natančnost, hitrost, od zvrsti je bila odvisna in določena dolžina članka. Pomembna je bila natančnost pri navedbah imen, pri številkah in navajanju dejstev, saj je bil profesionalni pristop osnovno vodilo.

Danes arhiv Tanjuga hrani 3,5 milijona fotografskih negativov in fotografij, več milijonov člankov in informacij, ki nemo pričajo o najpomembnejših dogodkih v nekdanji Jugoslaviji in svetu od druge svetovne vojne oziroma od 5. novembra 1943, ko je bil Tanjug ustanovljen, pa do danes. Dokumentacijo, ki je nastala v vseh teh 72 letih, bo prevzel Arhiv Jugoslavije.

Kaj bo s Tanjugom Srbije po koncu novembra, še ni natančno znano. Od leta 1992 je bil Tanjug tiskovna agencija Zvezne republike Jugoslavije, od leta 2003 tiskovna agencija državne skupnosti Srbije in Črne gore, od leta 2006 pa nacionalna tiskovna agencija Srbije. Po 72 letih delovanja je zadnji dan oktobra uradno prenehal obstajati in je bil izbrisan iz registra podjetij. Po neuradnih informacijah naj bi skoraj 200-članski kolektiv te agencije sicer deloval še do konca novembra, potem pa zaposlene čaka zavod za zaposlovanje. Po nekaterih informacijah naj bi srbska vlada, ki je pod velikim pritiskom javnosti, iskala poti za rešitev Tanjuga, ki ga je sicer država v dveh poskusih privatizacije neuspešno prodajala za 760 tisoč evrov.

Tiskovno agencijo Tanjug – s polnim imenom Telegrafska agencija nove Jugoslavije – je Moša Pijade ustanovil 5. novembra 1943 v Jajcu (BiH) z namenom obveščanja domače in tuje javnosti o narodnoosvobodilnem boju. Njena prva velika profesionalna naloga je bila, da obvesti domačo in tujo javnost o drugem zasedanju Avnoja (Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije), ki je 28. in 29. novembra 1943 potekalo v Jajcu. ■

Ob obletnici smrti Franca Rozmana Staneta

V Pirničah rojstna hiša kot muzej

// PIŠETA: Jožica Hribar, Bogdan Perko // FOTO: Iztok Pipan, Bogdan Perko //

Tragična nesreča, ki se je zgodila 7. novembra 1944 pri preskušanju angleškega minometa na osvobojenem ozemlju v Lokvah pri Črnomlju, je zahtevala življenje Franca Rozmana - Staneta, narodnega heroja, španskega borca, legendarnega poveljnika in komandanta Glavnega štaba NOV in POS. Ob obletnici njegove smrti se na spominskih slovesnostih vsako leto spomnijo nanj. Delegacije borčevskih in veteranskih organizacij so tudi letos položile cvetje pri spomeniku Francu Rozmanu - Stanetu v Vojašnici I. brigade SV v Ljubljani in v vojašnici v Celju, ki nosi ime po njem.

Priznanje zakoncema Rozman, ki skrbita za Stanetovo rojstno hišo, je izročil Tone Kovič.

Pirniče

Osrednja spominska slovesnost je bila letos v Pirničah pri Medvodah, Stanetovem rojstnem kraju, pod naslovom *Samo en cvet*. Pristrčno in sodobno zasnovano prireditev sta pripravila KUD Pirniče in Televizija Medvode, rdeča nit pa so bili begunci v različnih obdobjih: naši ljudje, ki so pred prvo vojno kot ekonomski migranti odhajali v tujino (pretežno v Ameriko), z domačih ognjišč izgnani tisoči Slovencev med drugo svetovno vojno, begunci iz balkanskih vojn in današnji begunci, ki bežijo čez naše ozemlje v upanju na boljše življenje. Slike je povezovala zgodba o kurentu, ki išče mir in rešitev; glasbeni del pa sta med drugim oblikovali tudi ženski skupini Sorške kresnice in Katice.

Slavnostna govornica v Lokvah je bila poslanka Violeta Tomič.

Na prireditvi, ki se jo je med drugim udeležila tudi Zora Konjajev, ki je asistiral pri operaciji ranjenega komandanta Staneta leta 1944, so podelili posebna priznanja ZZB za vrednote NOB Slovenije. Prejeli so jih KUD Pirniče, Televizija Medvode in družina Rozman, ki vzorno ureja in vzdržuje rojstno hišo Franca Rozmana - Staneta v Spodnjih Pirničah, v kateri je tudi muzej. Slavnostni govornik je bil **Ladislav Lipič**, predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo.

Lokve pri Črnomlju

Dan pozneje je bila slovesnost tudi pri spomeniku tragično umrlega komandanta Staneta in njegovih soborcev na Lokvah pri Črnomlju, ki so jo zaznamovali množična udeležba številnih Belokranjk in Belokranjcev ter slavnostna govornica

Violeta Tomič, poslanka državnega zbora. V svojem nagovoru je med drugim opozorila na trenutna aktualna dogajanja v EU in še posebej na Balkanu ter tudi na vrsto neskladij in strankarskih grdobij v zdajšnji notranji politiki.

Med udeleženci so vidno mesto zavzemali predstavniki Slovenske vojske, predstavniki veteranskih združenj ter vseh treh belokranjskih občin in nekaterih političnih strank, ZB za vrednote NOB ter drugih organizacij in posameznih predstavnikov in ne nazadnje tudi sorodniki in sokrajani komandanta Staneta. Kulturni program pa so prispevali MPZ Samospev iz Črnomlja, Mladinski pevski zbor OŠ Komandanta Staneta Dragatuš, recitatorji OŠ Mirana Jarca Črnomelj in glasbena skupina Glasbene šole Črnomelj. ■

Sorške kresnice

Ob premieri filma *Doberdob* – Roman upornika

Manj znani Prežihov Voranc

»Za Slovence v Italiji ima roman *Doberdob* poseben status, saj stam *Doberdobska planota* in zgodovinsko dogajanje v teh krajih zelo blizu. Ko sem pripravljal dokumentarec, sem presenečeno spoznal, da v Sloveniji ta roman spada med Vorančeva manj brana in cenjena dela. Tudi Vorančevo življenje je večini neznano, čeprav je to ena tistih 'filmskih' življenjskih zgodb, ki jih je vredno spoznati in ceniti.«

// PIŠE / FOTO: Jožica Hribar //

S temi besedami je **Martin Turk**, v Trstu leta 1978 rojeni in v Ljubljani šolani režiser, na ljubljanski premieri filma *Doberdob – Roman upornika* pospremil svoj film. Čeprav sta rdeča nit filma *Doberdob* in prva svetovna vojna, o kateri govori roman in ki jo je Lovro Kuhar, bolj znan kot Prežihov Voranc, prav na tej planoti tudi sam doživel, pa iz filma izvemo presenetljive in tako rekoč neznanе podatke tudi o samem Vorancu. Dokumentarno-igranemu filmu dajejo posebno težo pripovedi

Cankarjeva založba napovedala izid vojnega romana *Doberdob* pisatelja Prežihovega Voranca. Roman naj bi popisal tragične zgodbe vojakov, ki so se v prvi svetovni vojni bojevali na *Doberdobski planoti*, kjer se je bojeval tudi takrat dvaindvajsetletni pisatelj. Roman pa je v resnici izšel šele leta 1940, pisatelj pa ga v desetih letih od napovedi izida napisal kar trikrat na novo, saj je rokopis vedno znova izginil v nenavadnih okoliščinah – tudi zato, ker je nastajal v obdobju, ki ga je Prežihov Voranc kot

Režiser Martin Turk in Vorančeva vnukinja Mojca Petrič.

širši javnosti manj znanih zgodovinarjev, za piko na i pa je s svojo pripovedjo poskrbela Vorančeva vnukinja Mojca Petrič. Čeprav je bila sama stara le šest mesecev, ko je dedek umrl, pa je svoje otroštvo preživljala z babico in mamo in neštetimi zgodbami o peripetijah svojega deda ter med množico ljudi, ki so se ustavljali v njihovi hiši in obujali spomine na Voranca. Petričeva s svojo hudo mušno pripovedjo daje ton filmu, ki ga s podatki zaokrožajo drugi nastopajoči v filmu, in tako se pred nami razgrne osupljiva zgodba klenega koroškega upornika, borca za pravice delavcev, enega najpomembnejših članov Kominterne in osebne prijatelja Josipa Broza.

Zgodba o nastanku romana *Doberdob* pa je skoraj neverjetna: leta 1930 je

politični aktivist največ preživel v ilegali. Voranc namreč ni bil le pisatelj, ampak tudi eden prvih komunistov na Slovenskem, agent Kominterne, popotnik in poliglot, osebno pa zelo skromen mož z vrednotami, ki sčasoma niso bile več v duhu vse trše partijske ideologije.

V izčrpni predstavitvi, ki so jo pripravili ob premieri v Kinodvoru, izvemo, da se je pisatelj Lovro Kuhar rodil leta 1893 v revni kmečki družini v Podgori pri Kotleh na Koroškem, kjer je preživel otroštvo in končal osnovno šolo. Svoje zgodbe je začel objavljati že leta 1909. Leta 1914 je bil vpoklican k vojakom – bojeval se je tudi na *Doberdobski planoti*. Pozneje je pobegnil iz avstrijske vojske in bil v odsotnosti obsojen kot vojni dezertar. Dve leti je

preživel v italijanskem ujetništvu, po koncu vojne pa se je vrnil domov in se zaposlil v jeklarni na Ravnah, sprva kot delavec, nato kot uradnik. Leta 1925 je izdal svoje prvo knjižno delo *Povesti*. Ker je bil aktiven član Komunistične partije in agent Kominterne, je bil v letih 1930–1939 politični emigrant; selil se je po vsej Evropi in med temi selitvami spoznal in prijateljeval s tako rekoč vsemi pomembnimi ljudmi tedanjega evropskega naprednega gibanja. Vmes je bil večkrat zaprt, a je v tem času napisal nekaj svojih najbolj znanih novel: *Boj na požiralniku*, *Jirs in Bavh*, *Odpustki*. V zaporu je začel pisati tudi svoja velika romana: *Požganico* in *Doberdob*.

Sčasoma je postal eden vodilnih mož Komunistične partije Jugoslavije. Po sporu z Josipom Brozom - Titom se je leta 1939 ilegalno vrnil v Slovenijo in skrivaj bival v Ljubljani. Do začetka

Voranc namreč ni bil le pisatelj, ampak tudi eden prvih komunistov na Slovenskem, agent Kominterne, popotnik in poliglot, osebno pa zelo skromen mož z vrednotami, ki sčasoma niso bile več v duhu vse trše partijske ideologije.

druge svetovne vojne se je umaknil iz politike in se posvetil pisanju. Po ustanovitvi Osvobodilne fronte je bil znova dejaven v partijskih organih in v različnih komisijah Osvobodilne fronte. Na začetku leta 1943 so ga aretirali pripadniki MVAC in ga predali Italijanom. Po kapitulaciji Italije so ga Nemci odpeljali v zapor v Begunje in nato na nadaljnja zasliševanja na sedež gestapa v Berlin, od tam pa so ga poslali v koncentracijsko taborišče Sachsenhausen in januarja leta 1945 v Mauthausen, od koder se je po vojni vrnil v domači kraj. Izdal je še dva romana in potopis ter kratke zgodbe, v letu 1949 pa je dočkal še izid svoje zadnje knjige *Solzice*. Nadaljnje pisateljske načrte sta mu preprečili izčrpanost in bolezen. Umrl je leta 1950. ■

Moji spomini:

December 1944 na Menini planini

Bil sem borec 1. bataljona 3. brigade Vojske državne varnosti (VDV). Od 1. do 4. decembra 1944 smo bili skupaj z Bračičevo brigado na položaju Šmihel - Lepa Njiva nad Mozirjem. Vse štiri dni smo imeli hude boje z več kot 400 vojaki dobro oborožene sovražnikove vojske. Zaradi prevelike sovražnikove premoči smo se morali umakniti. Izza obzidja pri šmihelski cerkvi sva se zadnja umaknila komandant bataljona Benjamin Žižmunt in jaz, njegov kurir.

// PIŠE: **Tone Tratnik** //

Bil sem borec 1. bataljona 3. brigade Vojske državne varnosti (VDV). Od 1. do 4. decembra 1944 smo bili skupaj z Bračičevo brigado na položaju Šmihel - Lepa Njiva nad Mozirjem. Vse štiri dni smo imeli hude boje z več kot 400 vojaki dobro oborožene sovražnikove vojske. Zaradi prevelike sovražnikove premoči smo se morali umakniti. Izza obzidja pri šmihelski cerkvi sva se zadnja umaknila komandant bataljona Benjamin Žižmunt in jaz, njegov kurir.

Po nalogu štaba 4. operativne cone smo odšli na nove položaje, na Kranjski Rak in Kisovec. Takoj ko smo prišli na planino Kisovec, smo postavili zasede pri Pasji peči, na sedlu med Perčevim vrhom in Debelim robom, ter v smeri Kranjskega Raka. Iz smeri Stahovice in Črne je proti našim položajem prodiralo približno 2.000 sovražnikovih vojakov, med njimi tudi četa domobrancev iz Kranja. Že prvi dan je bila napadena naša zaseda pri Pasji peči. Napad je bil uspešno odbit po zaslugi budnosti borcev.

Drugi dan, 5. decembra, sem moral kot kurir odnesti sporočilo načelniku 3. brigade VDV Anteju Jukiču - Matu, ki je bil takrat v štabu 4. operativne cone pri Kranjskem Raku.

Gazil sem po visokem snegu proti naši zasedi. Po približno pol ure hoda sem zagledal večjo skupino sovražnikovih vojakov, oblečenih v bele halje. Vrgel sem se v sneg in se splazil za rob. Stekel sem do naše zasede in borce obvestil o nevarnosti. Skupina borcev je takoj stekla v smer, od koder sem prišel, da prepreči morebitno obkolitev bataljona. Mitraljecz je z rafalom po sovražniku opozoril bataljon. Sam sem nadaljeval pot do Kranjskega Raka in izročil pismo načelniku brigade Matu. Povedal sem mu, da je bataljon verjetno napaden. Na vprašanje, ali vem, kam se bo bataljon umaknil na nove položaje, sem mu povedal, da verjetno na Malo planino.

Bilo je že pozno popoldne, ko mi je dal načelnik Mato pismo in naročil, naj ga takoj odnesem v bataljon. Nisem vedel, kaj storiti. Ko sem odšel na pot, sem vedel, da je Mala planina više od Kranjskega Raka v smeri zahoda. Po približno treh urah hoje po visokem snegu in v mrazu sem prišel na vrh, ne vedoč, kje natančno sem. Vedel sem samo, da bom na vrhu našel svoj bataljon ali pa sovražnika. Nisem hodil niti pet minut, ko sem zaslišal rezek glas: »Stoj! Kdo tam?« Odgovoril sem: »Sine!«, kakor so me klicali v bataljonu. »A, ti si! Smo že mislili, da so te ubili!«

Oddal sem pismo, v katerem je bilo sporočilo, naj bataljon nemudoma krene proti revirjem. Takoj smo zapustili Malo planino. Po vojaško smo se razvrstili v kolono, spredaj predhodnica, zadaj zaščitnica. Prezebli, lačni in nenaspani smo krenili na pot proti Kranjskemu Raku in Krašni planini do kmeta Laznika. Tam smo pojedli, bolje rečeno popili malo krompirjeve vode.

Tone Tratnik leta 1945.

Zaradi nenehne navzočnosti sovražnikovih enot na cesti Gornji Grad-Črnivec se je štab bataljona odločil, da ceste ne bomo prečkali podnevi. Zato smo na pot proti Menini planini krenili, ko se je stemnilo. Ko je predhodnica našla varen prehod, smo v tišini in s pospešenim korakom prečkali cesto, nad vasjo Nova Štifta pa krenili proti Menini. Šele takrat se je začela prava muka za utrujene, prezeble in lačne borce. Više v strmini je bilo snega čedalje več. Kolona je počasi premagovala strmino. Na čelu je bil namestnik komandanta bataljona Dominik Smodiš - Mali, na koncu pa komisar Jože Pirc - Soso.

Begunci kot realnost

// PIŠE: Marko Vrhunec //

Svet ZZB za vrednote NOB je na svoji prvi seji v novem mandatu na predlog častnega predsednika Janeza Stanovnika razpravljal o begunskem vprašanju. V vsebinsko bogati razpravi so člani med drugim opozorili, da je sodobno množično begunstvo posledica dveh globalnih pojavov. Na eni strani so to neenakopravni, nepravični in neurejeni mednarodni odnosi in razmere, ki jih povzročata sodobni imperializem in neoliberalistični kapitalizem, hkrati pa tudi demografski primanjkljaj v razvitih državah, predvsem v Nemčiji. To pa povzroča tri glavne globalne probleme, ki že vodijo v katastrofo. To so: vojne, tiranije in terorizem; gospodarska zaostalost, vse večji prepad v razvitosti in delitev svetovnega dohodka v nepravičnem razmerju 1 : 99 ter onesnaženje okolja.

V mednarodnih odnosih se ne upoštevajo več vrednote NOB in zahteve sodobnih naprednih sil po trajnostnem razvoju in humanizmu, potrebnem predvsem za odpravo revščine, zato na drugi strani naraščajo nestrpnost, ksenofobija in neonacifazizem, kar ovira prepotrebno mednarodno sodelovanje soodvisnega sveta. Pri urejanju begunske problematike EU žal deluje neorganizirano in neučinkovito, kar povzroča razdeljenost držav članic pri sprejemu ustreznih ukrepov in strategij.

Republika Slovenija, ki sama ni kriva za te delitve, se pa sooča z velikim številom beguncev, mora sprejeti svojo geopolitično vlogo, beguncem olajšati trpljenje, upoštevati njihove želje, z njimi ravnati humano, mobilizirati državo in civilno družbo, sprejeti azilante, pri tem pa zagotoviti varnost državljanov in preprečiti širjenje sovraštva in strahu.

Ker begunska kriza spreminja mednarodni položaj držav in naj bi se po napovedih čez Slovenijo v prihodnjih letih na zahod napotilo tudi po 500 tisoč ljudi na leto, pa se moramo ustrezno pripraviti institucionalno, organizacijsko in finančno, in to v sodelovanju s sosedi in EU.

Prebijanje borcev 1. bataljona skozi obroč nemške ofenzive na zasneženi Menini planini 17. decembra 1944

Po koloni je prišlo povelje: »Kolona stoj!« Borci smo poglobili v sneg in številni tudi zaspali. Čez približno četrto ure nov ukaz: »Kolona naprej!« Vsakdo v koloni je bil dolžan zbuditi borca za sabo in preveriti, ali je sprejel ukaz. Začnemo hoditi in čez približno pol ure pride ukaz: »Komisar naprej!« Ko se obrnem, da predam ukaz naslednjemu za seboj, ugotovim, da komisarja ni. Kriv sem bil jaz, saj sem bil predzadnji v koloni in se nisem prepričal, ali je komisar za mano. Trije borci smo ga šli iskat in ga našli še spečega v snegu.

V zavetju visokih smrek na Menini planini je bataljon dalj časa počival. Proti jutru smo prišli do skupine hiš pri Gornjem Tuhinju. Sredi dne smo doživeli pravi bombni napad. Ena od zažigalnih bomb je zanelila hlev, ki se je držal stanovanjske hiše. Bataljon se je takoj zbral. Ugotovili smo, da ni bilo žrtev. Ker pa je sovražnik odkril položaj bataljona, smo takoj krenili proti Motniku, kjer smo šli čez cesto, ki vodi proti Vranskemu, zvečer pa prečkali še cesto proti Trojanam.

Kolona bataljona se je vzpenjala po strminah Čemšeniške planine. Končno smo prišli v Revirje, kjer smo se počutili kot doma. Tu so nas čakale nove naloge. 20. decembra smo sredi noči prišli na Vrhe. Pri

kmetiji Lesnik se je nastanil štab bataljona. Pri štabu smo bili za stražo odgovorni člani prištabnega osebja: kurirja, bolničar, obveščevalec in pisar. Bolničar Tone je šel prvi na stražo. Drugi sem bil na vrsti jaz. Lahko si predstavljate, da sem bil popolnoma izčrpan po 20 dneh nenehnih pohodov v mrazu in skorajda brez hrane, in ko sem prišel na toplo, sem legel na klop ob topli peči in zaspal kot top. Ko me je bolničar Tone po eni uri poklical, da grem na stražo, sem se zbudil. Dvignil sem se, sedel na klop in ... sede spet zaspal. Po opravljeni nalogi pa je seveda tudi bolničar Tone legel in zaspal. Med tem časom sta bila namestnik komandanta Mali in komisar Soso pri četah, ki sta jih razporedila na sosednjih kmetijah. Ko sta se vrnila, pred štabom ni bilo straže! Namestnik komandanta Mali je pridrvel v sobo z naperjeno pištolo v roki in zavpil: »Kdo bi moral biti na straži?« Bolničar mu je odgovoril: »Sine!« Bil sem preplašen in prepričan, da me bo ustrelil. V položaj je posegel komisar Soso. Nekako je prepričal Malija, da se je pomiril.

Brez besed in poklapan sem odšel v črno noč na stražo. Seveda nisem zaspal. V hudem mrazu sem se tresel – od strahu. Star sem bil komaj 17 let ... ■

Višnja gora v času kapitulacije treh držav (1941–43–45)

Prva: kapitulacija Kraljevine Jugoslavije

V času druge svetovne vojne smo v Višnji Gori doživeli kapitulacije – razpade kar treh držav v razdobju štirih let, od 17. aprila 1941 do 8. maja 1945. Kako so potekali ti dogodki v Višnji Gori, opisujejo tudi trije pisci spominov in kronike, in sicer vojak, sodnik in župnik. Dodal bom nekaj lastnih spominov in nekatere zgodovinske podatke ter posledice posameznih kapitulacij v tem kraju. Najprej je kapitulirala Kraljevina

// PIŠE: **Franc Godeša** //

Dr. Dragiša Cvetković, predsednik vlade Kraljevine Jugoslavije, je 25. marca 1941 podpisal pristop države k trojnemu paktu. Ljudstvo se je zgrnilo na ulice Beograda in drugih jugoslovanskih mest ter protestiralo z znano parolo: »Bolje rat nego pakt!« Sledil je oficirski puč in general Simović je prevzel vlado.

Hitler je zaradi dogodkov v Beogradu ukazal napad na Jugoslavijo, ki se je začel na cvetno nedeljo 6. aprila 1941 z bombardiranjem Beograda. Druga svetovna vojna se je začela tudi na ozemlju Kraljevine Jugoslavije, katere vojska pa je že 17. aprila 1941 podpisala brezpogojno kapitulacijo.

Spomini vojaka

Tone Fajfar, pozneje kot krščanski socialist soustanovitelj Osvobodilne fronte slovenskega naroda 27. aprila 1941 (dejansko 26. aprila), je opisal kapitulacijo Kraljevine Jugoslavije v svoji knjigi *Odločitev*.

Kot vojak rezervist je bil na cvetno nedeljo 6. aprila 1941 v mitralješkem bataljonu Triglavske divizije na Polici nad Višnjo Goro. Tu so vojaki zvedeli, da so nemška letala bombardirala Beograd in da se je začela vojna. Tedaj so nemški bombniki napadli tudi radijsko postajo v Domžalah in nekaj skladišč v Zalogu. Njegova enota se je nato na lojtrskih vozovih z volovsko vprego premaknila na Peščenik nad Višnjo Goro in se nastani-

la v posameznih hišah. S skupino vojakov se je zadrževal v gostilni Pri Jurju, kjer jim je Jurjeva mama, gostilničarka, kuhala čaj in zaskrbljeno vzdihovala: »Ubogi ljudje, kaj vse boste morali pretrpeti!« Iz ljubljanske smeri so prihajale kolone vojakov, med njimi tudi vojaška godba, ter se pomikale naprej proti Višnji Gori in Dolenjski. Na veliki petek 11. aprila je do njih prišla vest, da so v Zagrebu ustanovili Nezavisno državo Hrvatsko (NDH). Na kolodvoru v Višnji Gori se je začelo plenjenje vagonov vlakov, ki so prevažali različne pridelke (jajca, lešnike, orehe, pomaranče, rozine, moko, vino itd.), predvsem iz Grčije, namenjene za izvoz na zahod. Začel se je razkroj jugoslovanske vojske. Cele gruče vojakov so nato na vozovih, tovornjakih in peš prihajale iz smeri Novoga mesta proti Ljubljani. Oficirji so začeli zapuščati vojsko. Vojaki so odmetavali orožje.

Fajfar piše, da se je tudi sam odpravil proti Polici ter si tam pridobil civilno obleko in prisedel na lojtrski voz, ki je peljal vojake proti Ljubljani. Ko se je prikazal ljubljanski grad, je videl, da nad njim na stolpu plapolala bela zastava – znamenje predaje središča slovenskega naroda. Na dolenski mitnici so jih ustavljali orožniki in jih usmerjali v vojašnice, kjer so izvajali vpis v Narodno legijo.

Narodni svet, ki je bil 11. aprila 1941 ustanovljen v Ljubljani iz predstavnikov legalnih strank, pa je tedaj izdal

proglas, s katerim je pozival Slovence k redu in miru ter proti uporabi orožja zoper tujo silo.

Jugoslovanski kraljevi vojaki pa so se sicer uprli nemški vojski na severni meji ter pri tem utrpeli 212 žrtev. V sami Višnji Gori ni bilo smrtnih žrtev. Vsaj trije naši krajani pa so kot vojaki Kraljeve jugoslovanske vojske padli v nemško vojno ujetništvo in so se domov vrnili šele po končani vojni.

Spomini sodnika

Dr. **Josip Rus** je bil sodnik okrajnega sodišča v Višnji Gori, kjer je živel z družino v letih od 1928 do 1934. Pozneje je kot sodnik v Ljubljani večkrat nadomeščal sodnike v Višnji Gori, tu je bil tudi v aprilskih dneh leta 1941. Kot predstavnik levega krila Sokola je bil tudi soustanovitelj Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

V svojih spominih opisuje, kako so komunisti, ki jih Narodni svet kot nelegalno stranko ni hotel vključiti vanj, in drugi prostovoljci z Borisom Kidričem na čelu 9. in 10. aprila 1941 s kolesi potovali skozi Višnjo Goro proti Novemu mestu z namero, da se tam vključijo v kraljevo jugoslovansko vojsko. Ob tem se spominja tudi Franeta Milčinskega - Ježka, ki je skrbel za smeh in dobro voljo.

Na veliki petek 11. aprila 1941 je Rus zjutraj telefoniral na bansko upravo v Ljubljani ter spraševal, kdo je zdaj na oblasti. Po daljšem čakanju je dobil odgovor, da gospod ban sporoča, da se ne ve. Nato je naročil občinskemu tajniku, naj skliče občinske odbornike na sejo na kolodvoru, kjer je tedaj potekalo plenjenje železniških vagonov. Okoliški prebivalci so se na kolodvor pripeljali kar z vozovi, Višnjani pa s samokolnicami ter nalagali vanje vse, kar je bilo v vagonih. Odborniki so neuspešno poskušali vzpostaviti red, vendar ljudstva, ki je kričalo, lezlo drug čez drugega in se tudi pretepalo, ni bilo mogoče zauzviti.

Že 15. julija 1941 pa je bilo na Polževem srečanje aktivistov OF, ki so se ga med drugimi udeležili tudi Boris Kidrič, Zdenka Kidrič, Boris Ziherl, dr. Jože Rus in krajevni aktivisti.

Spomini župnika

Franc Vidmar, tedaj župnik v Višnji Gori, je te dogodke opisal v kroniki župnije Višnja Gora. Takole med drugim piše:

»Na cvetno nedeljo 6. aprila 1941 so nemška letala napadla Beograd ter mesto spremenila v razvaline. Hrvaška se je razglasila za samostojno državo. V par dneh je bila Jugoslavija premagana. V Višnji Gori je bilo na veliki teden polno jugoslovanskega vojaštva, tudi v župnišču je bilo nastanjenih mnogo častnikov. Na veliko sredo, 9. aprila 1941, se je generalštab 6. dravske divizije premaknil proti Novemu mestu. Za njim pa je ponoči prišlo v Višnjo Goro iz Ljubljane z vso vojaško opremo mnogo vojaštva ter se jih je kakšnih sto nastanilo v poslopjih župnišča. Ponoči so vdrli v vinsko klet in shrambo ter popili skoraj vse vino. Ko se je naredil dan, so se vojaki razšli ter pustili za seboj vso bojno opremo in municijo. En vojak je za slovo

Višnji Gori nemški plakati, da se mora oddati vse vojaško in zasebno orožje, in na občini je zaplapolala nemška zastava s kljukastim križem. To je trajalo le nekaj dni, nato je prišlo v Višnjo Goro brez vsakega odpora italijansko vojaštvo. Skozi mesto so šli kot na paradi: spredaj majhni tanki, za njimi bersaljerji na kolesih s čopi petelinjih peres na čeladah, za njimi vojaška vozila s topovi.«

Spomini otroka

Kot otrok v sedmem letu starosti se spominjam, da je bilo povsod v Višnji Gori in okolici ogromno konj, ki jih je jugoslovanska vojska uporabljala za vleko topov in za prevoze. Ceste so bile polne topov, povsod je bilo tudi polno odvržene vojaške opreme, predvsem pušk. Višnjani so nesli v Ljubljano k sorodnikom jajca, ki jih je bilo polno zapakiranih v železniških vagonih, ter orehe in pomaranče, kar jim je prišlo prav za velikonočne praznike. Doma pa

ročno brizgalno, ki je še vedno razstavljena v gasilskem domu.

Posledice kapitulacije Kraljevine Jugoslavije

Po zasedbi Ljubljane 11. aprila 1941 se je italijanska vojska v naslednjih dneh premikala proti Dolenjski in zasedla tudi mesto Višnjo Goro, ki je ostalo pod italijansko okupacijo vse do kapitulacije Italije 8. septembra 1943. V okoliških vaseh pa ni bilo italijanskih posadk, ker so se tu večinoma zadrževale partizanske enote, na Polici pa od oktobra 1942 posadka vaške straže – legionarjev oziroma MVAC (prostovoljna protikomunistična milica), ki je bila tudi v Fedranovi hiši na Hudem pri Ivančni Gorici.

Že 15. julija 1941 pa je bilo na Polževem srečanje aktivistov OF, ki so se ga med drugimi udeležili tudi Boris Kidrič, Zdenka Kidrič, Boris Ziherl, dr. Jože Rus in krajevni aktivisti. ■

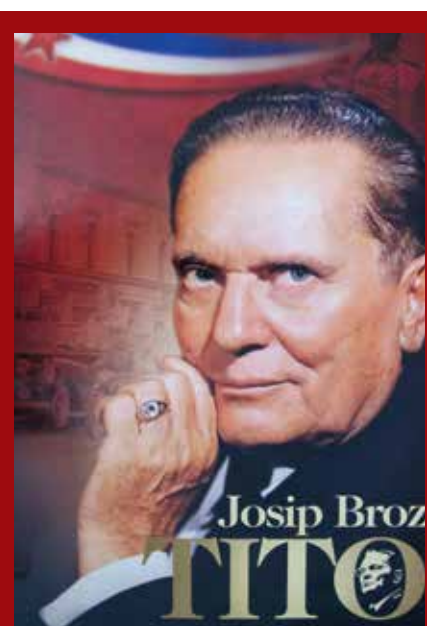
Prvi vojni ujetniki v meljskem taborišču pri Mariboru aprila 1941

tudi ustrelil farovškega psa, ki je bil sicer priklenjen na verigo.

Na veliki petek, 11. aprila 1941, je ljudstvo drlo na kolodvor, kjer so ropali železniške kompozicije. Cerkev pa je bila na veliki petek zjutraj med velikonočnimi pobožnostmi prazna, ker je vse drvelo za 'mamonom' (pohlep po bogastvu) na kolodvor. Na veliko nedeljo 13. aprila 1941 pa so bili že nabiti po

je še vedno ostalo mnogo jajc, oluščениh orehov in lešnikov ter pomaranč.

Spominjam se tudi, da je na veliki četrtek 10. aprila 1941 v Višnji Gori v eni od hiš izbruhnil dimniški požar. Kot je bil tedaj običaj, je mežnar zvonil, vendar je pozabil, da so po velikonočnem običaju zvonovi »odšli v Rim«, kar je pomenilo, da za tiste dni cerkveni zvonovi utihnejo. Požar so gasilci pogasili z

Tudi za leto 2016 je na voljo koledar s fotografijami Josipa Broza Tita. Cena koledarja je 5 evrov, naročila sprejema Marjan Lipovšek na telefonski številki 041/769-200.

Spomenik v Mačkoljah

Mačkolje pri Trstu

Kaj nam pripovedujejo spomeniki

// PIŠE: **Marta Ivašič** // FOTO: **arhiv organizatorjev**

Mačkolje so majhna vas pod Socerbom, v Bregu, med Trstom, Krasom in Istro, med morjem in planotami v zaledju, med industrijskimi delavskimi in meščanskimi središči in kmečkimi zaselki, tik ob meji z Republiko Slovenijo. Vas je že iz davnine delila svojo pot z vsemi našimi kraji. Na partizanskem spomeniku nas zato nagovorijo Gregorčičevi verzi iz pesmi Kmetski hiši, ki jo je naš veliki in priljubljeni goriški rojak spesnil še v 19. stoletju: »da dni nam priboré jasneje ter naše proslavé ime«.

Na spomeniku pred vasjo so vklesana imena 29 padlih. Najmlajši med njimi je imel 15 let, rojen je bil leta 1929, najstarejši je bil star 46 let, bil je letnik 1897. Tragedija se je zgodila 3. oktobra 1943, ko so v veliki nemški ofenzivi med Zazidom in Rakitovcem, nedaleč od domačega kraja, sovražne čete zajele in ubile dvanajst aktivistov in borcev. Deset domačinov je takrat padlo in njim je bil po osvoboditvi postavljen nagrobni spomenik na domačem pokopališču. Tam sta pokopana tudi dva neznana borca jugoslovanske armade, ki sta padla ob osvoboditvi. Še drugi borci so izgubili življenje v bližini domače vasi, mnogi pa so padli daleč od doma, na Dolenjskem, v Bosni, na Hrvaškem. Nekateri so bili odpeljani v koncentracijska taborišča. Eden od njih je umrl v tržaški Rižarni, trije v avstrijskem Mauthausnu. Treba je bilo uničiti partizanski upor. Že 2. oktobra 1943 so bile tudi Mačkolje požgane.

Požigi in napadi že pred vojno

V nekaterih italijanskih mestih so partizanski spomeniki posvečeni tudi prvim žrtvam fašističnega nasilja, tistim, ki so padli že v letu 1920 in 1921. Posebno hudo je bilo ob italijanskih parlamentarnih volitvah maja 1921. Tudi Mačkolje so takrat doživele tragične trenutke, prve požige hiš, fizične napade, padli so strelji. Takrat je bil ob fašističnem napadu ranjen tudi domači, osapski župnik Franc Malalan. Padle so prve smrtne žrtve in prišlo je do mnogih aretacij. Stare tihotapske poti so kmalu postale poti ilegalcev: komunistov iz Komunistične stranke Italije, članov radikalne narodno revolucionarne organizacije Borba in tigrovcev. Tod mimo so že davno pred vojno vodile ilegalne antifašistične poti v Jugoslavijo, a tudi v Pariz in v notranjost Italije. Poti upora so povezale slovenske, hrvaške in italijanske antifašiste iz Istre, Trsta, Notranjske in Krasa.

Partizanski spomeniki nam govorijo o velikih in hudih časih. To niso

bili trenutki preprostih odločitev. Svetovni vrtinec je zajel naše kraje, ko sta minili komaj dve desetletji od konca prve svetovne vojne. Naši ljudje, avstrijski vojaki, so bili v prvi svetovni vojni med poraženimi, njihova vojska se je razsula. Dvajset let pozneje so se morali ljudje spet prebijati skozi vojni čas, skozi vsakdanje, vse trše življenje. Treba je bilo preživeti. Obenem pa se odločati o velikih stvareh, ki so zadevale ves svet. Bila je vojna in v njej so se nagrmdale in zategnile v trd voz vse napetosti, družbene in politične, svetovne in domače, krajevne in osebne. Negotovost, nezaupanje, dvomi so se zajedali v ljudi. Prihajalo je do izdaj, okupator je netil spore, vrival svoje agente in se znašal nad ljudmi. Vsak trenutek, vsak korak je bil lahko usoden. Zato rečemo epopeja – kot v starih epih je bil tudi ta čas poln velikih in junaških dejanj, poln človeške bližine in solidarnosti, a še bolj poln hudih trenutkov in krutosti, premišljenih odločitev in nepremišljenih dejanj. Takrat so pri nas Slovenci in Hrvati, skoraj vsi med njimi, in z njimi tudi mnogi Italijani, zlasti iz delavskih vrst, videli edino pot v slovenski Osvobodilni fronti, v Komunistični partiji Slovenije, v novi Jugoslaviji.

Kaj nam govorijo spomeniki

Spomeniki sooblikujejo svoj kraj – zato stojijo na posebnem mestu, na začetku vasi, na trgu, pred pomembnimi stavbami. Spomeniki pomagajo ohranjati spomin, a ga na svoj način tudi umirijo. Ohranjajo spomin, a postavljajo tudi potrebno razdaljo, ko se bolečine in vse napetosti popredmetijo na istem mestu, v ograjenem, lepo urejenem prostoru, v vklesanih simboličnih besedah. Tako pomagajo stopiti v čas miru, da gremo naprej in živimo novo življenje. Spomenike seveda postavljajo zmagovalci in predstavljajo izraz novega časa in novega reda. A tudi to ne poteka vedno enako in nima vselej iste pomena. Vsaj pri nas ne.

Spomeniki govorijo tudi o času, v katerem so bili postavljeni. Morda

predvsem to. Pri nas so mnogi partizanski in drugi antifašistični spomeniki nastali že kmalu po zlomu nacifašističnih sil, ob osvoboditvi. Na nekaterih sta bila pritrjena rdeča zvezda in ob njej versko znamenje križa. Ko je minilo več let, ko je odrasla generacija sinov in hčera starih borcev in ljudi, ki so vojno doživeli, so nastali mnogi novi partizanski spomeniki. Pri nas so takrat, okrog leta 1970, tudi šole dobile imena. To je bil čas, ki je sledil trdim letom po vojne obnove, to so bili svetlejši časi upanj in pomembnih sprememb. Za ženske, za študente, za delavski razred. A to je bil tudi čas, ko so oblastni krogi marsikje skušali zaustaviti ta razvoj. Postavljanje partizanskih spomenikov je pri nas za mejo takrat, okrog leta 1970, tudi glasno dalo vedeti, v katero smer želimo, da gredo naši kraji, Italija, Evropa in svet. In čutili smo veliko povezanost z matično Slovenijo in z Jugoslavijo.

Imena žrtev na spomeniku v Mačkoljah

Že dolgo si želimo, da bi pri nas na Primorskem napočil čas, ko bi lahko vsakdo zaupal drugim in tudi javnemu spominu svoja doživetja, svojo družinsko pripoved, svoje bolečine, trenutke veselja, osebna spoznanja, dvome, ne da bi kdo njegove besede izrabljaj in preobračal. Primorska in Istra, Primorci in Istrani vseh narodnosti, vseh socialnih slojev in iz vseh krajev, kjer danes živimo, bi znali in zmogli zase in za druge poiskati in najti globlje in perspektivnejše poti spomina in nove poti

v prihodnost. Dogaja pa se prav nasprotno. K nam skušajo sedaj vnesti spopade, ki jih na Primorskem takrat, v vojnih letih, ni bilo. To hočejo prenesti iz osrednje Slovenije, predvsem iz vrst slovenske desnice, obenem pa smo že več let priče napadom, ki prihajajo iz oblastnih krogov Italije. Prvi in drugi brezobzirno stopajo po naši zgodovini, spet in spet netijo spore in izrabljajo bolečine in težke osebne preizkušnje ljudi in družin. Tudi ljudi, o katerih pravijo, da z njimi sočustvujejo. Ob tem pa nam vsiljujejo predstavo, da je bilo 20. stoletje pri nas povsem uničujoče, da nikjer drugje ni bilo tako hudo in da iz njega ne moremo dobiti nič dobrega.

Iz preteklosti se učimo za prihodnost

A ne gre za preteklost. Za sedanjost gre. Preteklost lahko skušamo spoznati in razumeti ter iz nje črpati za svoj čas. Lahko pa jo izrabljamo in preobračamo. Zato je partizanski boj na udaru. Ker nam narodnoosvobodilni boj tudi danes govori o tem, da so vedno možne poti v pravičnejši, svobodnejši, nacionalno in socialno enakopravnejši in bolj bratski svet. Partizanski boj nam govori tudi o tem, da lahko vzamemo v roke svojo usodo in se otresemo hlapčevanja, občutkov nemoči in brezizhodnosti, razdrobljenosti in vse večje osamljenosti.

Zato mi ta boj proslavljamo ob pomembnih zgodovinskih dneh. Zato se danes zbrano in radostno spominjamo tudi obletnice, ko je na vohdu v vas ponosno zrasel partizanski spomenik in domači kraj idealno povezal z drugimi bližnjimi in najbolj oddaljenimi kraji partizanskega spomina. Pred časom mi je to lepo pojasnil stari borec Prešernove brigade Tine Tomazin, nekdanji župan Tržiča na Gorenjskem, ki se je v vojni kot mlad komandir partizanske čete bojeval tudi na Primorskem. Njegove besede so bile jasne in uprte v sedanost, kot to vedno znajo izraziti stari borci: »V teh sedanjih viharjih časih je dobro, da vsega tega ne pozabimo.« ■

Slovesnost v Sv. Antonu pri Kopru

Praznovanje z obnovljenimi spomeniki

// PIŠE: Alojzija Zavnik // FOTO: Milan Božič

V nedeljo, 5. oktobra, smo v Sv. Antonu pri Kopru praznovali krajevni praznik, ki ga sicer zaznamujemo 2. oktobra v spomin na žrtve okupatorjevega zločinskega pohoda v slovenski Istri pred 72 leti.

Ob tej priložnosti smo na pobudo članov Zveze borcev Sv. Anton in s svojim prostovoljnim delom ter s pomočjo krajevne skupnosti in nekaterih krajanov obnovili tri spominska znamenja: v zaselku Pečki, pod zaselkom Šuštetu in v zaselku Turki. Slovesnost smo začeli s pohodom, na katerega so se kljub dežju podali številni pohodniki, ki so med potjo obiskali vsa spominska znamenja.

Še posebej slovesno je bilo v zaselku Pečki, kjer je bila ob obnovljenem spomeniku tudi krajša slovesnost, na kateri so sodelovali Oktet Aljaž pod vodstvom Mateja Lazarja, domačinka, narečna pesnica Alferija Bržan in recitatorka Dragica Lipovšek. Predsednica krajevne organizacije ZB Irma Černac se je ob tej priložnosti zahvalila vsem, ki so sodelovali pri obnovi spomenika, delegacija pa je položila venec k spomeniku. Dogodka so se udeležili tudi praporščaki.

Osrednja proslava je potekala v dvorani krajevne skupnosti, kamor so prispeli tudi pohodniki. Tudi številne praporščake so udeleženci nagradili z aplavzom. Sodelovala je domača godba na pihala pod vodstvom Giorgija Prašla, udeležence pa je posebej navdušil pristrčen nastop najmlajših iz Osnovne šole Elvire Vatovec Prade, podružnice Sv. Anton, ki so se lani

preselili v novo šolo in bodo po zagotovilih ravnateljice Franke Glavina poskrbeli, da spominska znamenja ne bodo samevala. Svoj nastop so pripravili pod vodstvom mentoric Natalije Gorenc, Barbare Ercigoj in Ondine Kavrečič. Prisotne sta nagovorila

nih so umorili devet ljudi, v Črnotičih enajst, v Truškah deset, v Trebešah 26, v Sv. Antonu, vključno z bližnjimi zaselki, pa kar 28. Vse to ne sme v pozabo, še posebej ker v zdajšnji krizi znova dvigata glavo fašizem in nacizem. Množične migracije obubožanih

Slovesnost v zaselku Pečki

predsednik Sveta krajevne skupnosti Bogdan Kavrečič in predsednica krajevne organizacije ZB Irma Černac. V kulturnem programu je sodeloval še domači Mešani pevski zbor Brnistra pod vodstvom Sonje Mezgec.

Osrednji govornik je bil Valter Kodarin, član krajevne organizacije ZZB. V svojem nagovoru je spomnil, da bo »2. oktober 1943 ostal za vselej zapišan v zgodovinskem spominu slovenske Istre kot njen najbolj tragični dan. Nemška soldateska je skupaj z istrskimi in tržaškimi fašisti tega dne morila in požigala. Streljali so na pastirje, ki so pasli živino, na matere z otroki, na staro in mlado. Trupla so ležala vsepovsod, pobite pa so pred smrtjo velikokrat tudi zverinsko mučili. V Dek-

in sestradanih so na evropskem političnem zemljevidu močno okrepile strah pred drugačnimi.«

V nadaljevanju je spomnil na odpor proti okupatorju in opozoril, da je partizanski boj spremljal izjemen zanos stoletja tlačenega ljudstva, ki si je samo priborilo pravico do vnovične rabe slovenskega jezika v šoli in celo cerkvi. Končal je: »Priključitev k matični domovini nam ni bila podarjena na diplomatskem parketu. Odločilna sta bila primorska vseljudska vstaja in oborožen boj. Tega ne smemo pozabiti že zaradi tistih, katerih imena so vklesana na spomenike v sleherni izmed naših vasi. Zato bodimo skupaj ponosni na naš primorski narodnoosvobodilni boj.« ■

90 let
**Karmela
Kocjančiča**

// PIŠE: **Alojzija Zavnik**

V Sv. Antonu, v zaselku Kocjančiči, prelepi istrski vasi, živi Karmelo Kocjančič. Rodil se je 5. oktobra leta 1925 v preprosti kmečki družini s šestimi otroki. Imel je tri sestre in dva brata. Že kot otrok je občutil revščino in je moral trdo poprijeti za delo. Februarja leta 1943, sredi priprav na praznovanje pustnih norčij, so prišli v vas italijanski fašisti in odpeljali vse moške in fante, starejše od sedemnajst let. Z mlajšim bratom Ivanom sta bila mobilizirana isti dan in sta se pridružila številnim drugim Primorcem in Istranom, ki so jih fašistične oblasti mobilizirale konec leta 1942 in še posebej na začetku leta 1943 ter jih odpeljale v južno Italijo. Mobilizacija je bila odgovor na vse večji razmah partizanskega gibanja v slovenski Istri.

Najprej so Karmela prepeljali v zbirno taborišče v Aquili, pozneje pa so ga odpeljali v Catanzaro. Bil je pripadnik tako imenovanih specialnih bataljonov, iz katerih je samo iz pokrajine Kalabrija prišlo v NOVJ približno 700 borcev. Karmelo Kocjančič je skušal večkrat pobegniti iz italijanske vojske, vendar mu ni uspelo. Na območju Catanzara je bila že pred kapitulacijo Italije povezana napredna skupina fantov, ki so kmalu prišli v stik z jugoslovansko narodnoosvobodilno vojsko v Bariju. Tudi Karmelo se je v Bariju pridružil 3. prekomorski brigadi. V Monopoliju, v bližini Barija, so se marca 1944 vkrcali na ladjo Ljubljana, ki jih je v spremstvu zavezniških patroljnih čolnov varno pripeljala na svobodni otok

Vis. S prihodom 3. prekomorske brigade se je obramba otoka okrepila. Karmelo je sodeloval v bojih za osvoboditev Brača, Korčule, Pelješca in Splita. Tu se je srečal tudi s svojim mlajšim bratom Ivanom in s starejšim Marjanom. Žal je bilo to njihovo zadnje skupno srečanje, saj je brat Ivan leta 1945 umrl v bojih v okolici Zadra.

Borbenost borcev na polotoku Pelješac je 3. prekomorski brigadi dodala naziv udarna. Sledile so še bitke za Knin in Mostar. Konec januarja leta 1945 je bila zima zelo huda, na pohodu proti Mostarju je Karmelo dobil hude ozeblin in odpeljali so ga v splitsko bolnišnico na zdravljenje. Po večmesečnem zdravljenju so ga prepeljali v Postojno in ni sodeloval v sklepnih bojih 3. prekomorske udarne brigade. Karmelo je pot proti Trstu nadaljeval z vlakom in šele tam užil težko pričakovano svobodo.

Po končani vojni se je Karmelo vrnil v rojstne Kocjančiče pri Sv. Antonu in se poročil. Zaposlen je bil v tovarni Tomos. V zakonu sta se mu rodila sin in hči, ima vnuke in pravnuke. Pred petimi leti mu je umrla žena. Za dom in toplo zavetje zdaj skrbi hči Majda.

Karmelo Kocjančič je nosilec številnih odlikovanj, med njimi izstopajo medalja za zasluge za narod, medalja za hrabrost, spominska medalja ob 40. obletnici ustanovitve 3. prekomorske brigade in red dela s srebrnim vencem.

Ob 90. obletnici rojstva ga je na njegovem domu obiskala delegacija krajevne organizacije ZB za vrednote NOB iz Svetega Antona in mu ob tej priložnosti izročila spomenico občinskega odbora ZZB za vrednote NOB Koper kot aktivnemu članu ZZB za vrednote NOB. Spomenico mu je podelil tajnik občinskega odbora Lucijan Pelicon. Tovariš Karmelo je bil obiska zelo vesel in ganjen. V živahnem pogovoru z njim in njegovo družino je čas hitro tekkel, poslovili smo se z željami za dobro zdravje in vnovično snidenje.

90 let
**Stanka
Berginca**

// PIŠE: **Ludvik Renko**

Stanko Berginc iz Ljubljane je 16. novembra skupaj s svojimi najbližjimi praznoval 90. rojstni dan. Rodil se je očetu Ivanu in materi Tereziji v vasi Kamno pri Kobaridu, v družini pri Miklavžu, kot se je po domače reklo, v kateri je bilo sedem otrok. Kraj na Primorskem, v katerem je Stanko preživel svojo mladost, je tedaj pripadal Italiji. Že kot učenec osnovne šole je občutil prezir italijanskih učiteljic zaradi tega, ker je bil Slovenec. Učiteljice so slovenske otroke pogosto lasale in jih zmerjale z razbojniki in sužnji, uporabljale pa so tudi palico.

Fašističnemu režimu se je uprla vsa družina in vsi so podpirali NOB. Da bi se Stanko izognil vpoklicu v italijansko vojsko, je

4. februarja 1943 odšel v partizane, v Gradnikovo brigado. Dva meseca zatem je bil v boju z Italijani na Golobarju težje ranjen. Zdravil se je v partizanski bolnišnici pod vasjo Krn. Po zaslugi partizanskega kurirja Gabrijela iz vasi Vrsno, ki je žrtvoval svoje življenje in je ob boju z Italijani omogočil umik bolnice na varnejši kraj, je Stanko ostal živ. Po kapitulaciji Italije in ob prihodu nemške vojske so se razmere še poslabšale. Po okrevanju se je Stanko vrnil v partizansko enoto in se bojeval v različnih krajih na Primorskem, Kobariškem, Bovškem in v Benečiji. V jeseni 1944 so ga poslali na poveljniški tečaj v Gorenjo Trebušo. Ta tečaj je odločilno vplival na njegovo poznejše življenje in kariero. S svojimi enotami se je maja 1945 v Vidmu srečal z enotami anglo-ameriške vojske. Še vedno se spomni, kako hudo je bil razočaran, ko je moral s svojo enoto zapustiti Trst.

Njegova družina je med vojno plačala velik davek: njegovi bratje Janez, Maksim in Rajko se niso vrnili domov, vsi trije so padli v NOB. Stanko pa je po vojni ostal v JNA kot aktivni oficir protiletalskih enot. Služboval je v Tuzli, Osijeku in Brežicah in se ob upokojitvi preselil v Ljubljano. Že med vojno je spoznal ženo Marijo, v zakonu sta se jima rodila hči Mihaela in sin Igor, z ženo sta dočakala tudi rojstvo dveh pravnukov.

Ljubljana

V Ljubljani smo počastili spomin na padle partizane NOB, talce, internirance in umrle v prvi svetovni vojni in vojni za Slovenijo leta 1991. Pri grobnici narodnih herojev smo položili cvetje, na Žalah, v parku pri spomeniku NOB, pa je bila komemoracija za vse padle s kulturnim programom, v katerem sta nastopila Partizanski pevski zbor in Orkester slovenske policije, nagovor je imel župan Ljubljane **Zoran Jankovič**.

Na spominski slovesnosti na Urhu je imel nagovor **Milan Brglez**, predsednik Državnega

Slovesnost pred spomenikom NOB na Žalah

Slovesnost pred kostnico umrlim v prvi svetovni vojni

Gramozna jama

zboru Republike Slovenije. V kulturnem programu so sodelovali: Partizanski pevski zbor, Orkester slovenske policije, Godba na pihala Vevče in recitatorji. Komemoracije s polaganjem cvetja so bile tudi v Gramozni jami, Kozlarjevi gošči, Črnučah, Stožicah, Dravljah, v Mostah, na Škofljici, Brezovici, v Šentvidu in na Golem.

MO ZB NOB Ljubljana // Fotografije: **Janko Šertel**

Jarše pri Domžalah

KO ZB za vrednote NOB Jarše - Rodica je tudi letos pripravila spominsko slovesnost v spomin padlim borcem, aktivistom OF, internirancem v nacističnih

taboriščih, talcem in drugim žrtvam okupatorjevega nasilja v drugi svetovni vojni v letih 1941–1945 z Rodice, iz Spodnjih, Srednjih in Zgornjih Jarš ter iz tovarne Industrije platnenih izdelkov Induplati, ki so umrli na domačih tleh ali po vsej Evropi. Med 83 žrtvami je bilo pet talcev, ki jih je nacistični okupator ustrelil 29. avgusta 1941 nasproti spomenika, čez železniško progo kot maščevanje za ponesrečen partizanski napad na okupatorjevega ovaduha Mladena Halužana, uslužbenca tovarne Induplati. To so bili: Jakob Dacar, Ignac Merzel, Jože Vider, Franc Vudmar in Lovrenc Dragar. Streljanje talcev je skrivaj z vlaka posnel Viktor Ručigaj z Dobena. Avtor je kasneje padel v partizanih, fotografije hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

Spomenik ohranja tudi spomin na prve partizane s tega območja, ki so padli kot borci Radomeljske čete v spopadu z enoto nemške vojske na Golčaju nad Blagovico 28. avgusta 1941. To so bili: Franc Kobilica, Franc Kokalj in Viktor Rožič. Njim v spomin je krajevna skupnost Jarše - Rodica izbrala 28. oktober za krajevni praznik. Na območju Rodice, Spodnjih, Srednjih in Zgornjih Jarš je bil že konec leta 1941 ustanovljen Krajevni odbor OF.

Letošnjo spominsko slovesnost so s pesmijo začeli učenci OŠ Rodica, zbrane pa je pozdravila Draga Jeretina Anžin. Prireditve so se udeležili tudi podžupanja občine Domžale Renata Kosec, predsednik sveta KS Jarše - Rodica Janez Juhant, predsednik KO ZB za vrednote NOB Jarše - Rodica Stane Ukmar, praporščaki, člani PGD in člani številnih domoljubnih organizacij. Posebej toplo so zbrani pozdravili učence 4. b in 5. b razredov OŠ Rodica z učiteljicami in slavnostnega govornika, partizanskega komandanta, vodjo operativnega štaba Šlandrove in Zidanškove brigade, **Franca Severja - Franto**.

V svojem nagovoru se je spomnil obdobja druge svetovne vojne in obdobja osamosvojitve, ki nam ni prinesla tega, o čemer smo sanjali. »Nisem nostalgik in imam rad svojo domovino in državo, moram pa se vprašati in vprašam vsakega našega državljana, kateri današnji dosežek na področju zdravstva, socialne varnosti, šolstva, vojske ... je boljši, kot je bil v Titovi Jugoslaviji? Opozoriti moram, da smo Slovenci naravnani tako, da veliko kritiziramo in za vse nezgode krivimo državo, ne nalijemo pa si čistega vina, ko bi se vsak od nas vprašal, kaj je dobrega storil za to našo edino državo, ki jo imamo,« je med drugim poudaril Franta.

Mohor Podbevšek // FOTO: **arhiv Občine Domžale**

Logatec

Osrednja slovesnost v spomin borcem NOB v Logatcu je bila pred spomenikom Stojana Batiča, letos umrlega kiparja, sicer borca Kozjanskega odreda. Prireditve se je udeležilo veliko ljudi, med njimi tudi župan Berto Menard, v programu pa so sodelovali Ženski pevski zbor Društva invalidov in DU Logatec, harmonikar Gašper Levišar in recitatorka Sara Šantej. Slavnostna

Logatec

govornica je bila **Sonja Trček**. Med drugim se je zahvalila županu za pomoč pri obnovi spomenika, ki je bil sicer postavljen leta 1958.

Združenje borcev in njegove krajevne organizacije so pripravili še več manjših proslav: 22. oktobra je Osnovna šola 8 talcev Logatec pripravila prvo proslavo pred spomenikom talcem v Ljubgogni pri Horjulu, drugo pa v Logatcu, pred vhodom v šolo. Šoli se je zahvalila Vesna Jerina, podpredsednica ZB za vrednote NOB Logatec, ki jih je nagovorila v Ljubgogni pri Horjulu. Proslavi sta krajevni organizaciji iz Laz, doma v Lazah in krajevna organizacija Logatec Tabor pripravili pri spomeniku NOB pred gradom v Gornjem Logatcu.

Repantabor

Že tradicionalno proslavo pa so 7. novembra pripravili v italijanskem Repantaboru, kjer je na krajevnem pokopališču pokopan rojak iz Laz, slavni slovenski partizanski komandant italijanske Bazoviške brigade, Franc Nemgar. Govornica je bila Vesna Jerina.

Matjaž Vizjak // Fotografije: Vesna Jerina

Rab/Hrvaška

Na spominskem pokopališču žrtev taborišča Kampor na otoku Rab je tudi tokrat sredi septembra potekala krajša tradicionalna slovesnost ob 72. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča in 70. obletnici konca druge svetovne vojne, ki smo jo obogatili s kulturnim programom. Potekala je pod pokroviteljstvom Občine Rab in župana Nikole Grgurića v skupni organizaciji Občine Rab, Združenja antifašističnih borcev in antifašistov otoka Rab in Taboriščnega odbora Rab - Gonars. Povabilu na spominsko slovesnost so se poleg naše odzvale tudi delegacije Združenja antifašističnih borcev in antifašistov Čabra, občin Kočevje, Lopar in Čavle, UABA Republike Hrvaške in Primorsko-goranske županije. Člani Taboriščnega odbora Rab Gonars

smo organizirali tudi skupinski odhod, tako da se je slovesnosti udeležila skupina iz Kočevja, skupaj nas je bilo na Rabu približno 100 udeležencev. Kulturni program so izvedli ženska pevka skupina Polanski odmev z domačimi napevi, član taboriščnega odbora Janez Maršič z recitacijami pesmi interniranega pesnika Iga Grudna in povezovalac programa Miljenko Tariba. Z domačimi napevi se je na majhnem prostoru ustvarilo izredno lepo, intimno in domače razpoloženje, ki je bilo po mnenju udeležencev zelo prijetno. Na slovesnosti so priložnostno spregovorili predstavniki sodelujočih delegacij, med drugim tudi vodja delegacije ZZB za vrednote NOB in predsednik Taboriščnega odbora Rab - Gonars, Herman Janež ml. Krajšo slovesnost smo imeli tudi na območju nekdanjega ženskega taborišča, kjer smo prižgali sveče, predstavniki mesta Rab so položili šopek, prof. Ivo Barič je opisal območje taborišča, o svojih spominih pa je spregovoril tudi preživeli taboriščnik Jože Prepeluh.

Herman Janež ml.

Ilirska Bistrica

Člani ZB, organizacije TIGR in simpatizerji so se pred dnevom spomina na mrtve tudi letos zbrali na Hribu svobode v Ilirski Bistrici in se poklonili spominu na žrtve za svobodo domovine. Obiskali so spomenike padlih v prvi in drugi svetovni vojni ter desetih ustreljenih tigrovcev iz ilirsko-bistriške občine. Položili so jesensko cvetje in prižgali sveče.

Za slovesen trenutek je poskrbela tovarišica Dora s prebiranjem partizan-

skih pesmi. Člani omenjenih organizacij so obiskali tudi spomenik dvema junakoma, 19-letnemu mladincu Josipu Čeligoju s Topolca in 37-letnemu Jakobu Pecmanu iz Smrij, ki so ju fašisti obesili sredi Ilirske Bistrice. Obiskali so še grobnico na mestnem pokopališču s posmrtnimi ostanki 15 borcev Šercerjeve brigade in žrtev zločina nemških okupatorjev, pobitih spomladi leta 1944 za bistriškimi vojašnicami. Za edini ohranjeni grob iz te skupine žrtev, grob 21-letne partizanke Anice Cemič, že vrsto let vzorno skrbi tovarišica Dragica. Obiskani in lepo okrašeni so bili tudi drugi grobovi in spomeniki po vsej ilirskobistriški občini. Na fotografiji: zbrani pred spominskima ploščama padlih sto domačinov v prvi svetovni vojni.

Vojko Čeligoj

Podgorje

Ob dnevu spomina na mrtve so se kakor vsako leto tudi letos v Podgorju zbrali številni obiskovalci ob spomeniku padlim borcem v NOB. S polaganjem vencev, trenutkom tišine in lepim kulturnim programom so se spomnili vseh umrlih in hkrati počastili 70. obletnico osvoboditve. Komemoracije, ki jo pripravljata KS Podgorje in Združenje borcev za vrednote NOB

Koper, so se udeležili tako vaščani kakor svojci padlih, člani KS in ZZB, praporščaki in nastopajoči. V bogatem kulturnem programu so nastopili učenci osnovne šole Dekani, Gaja Škerjanc in Anamarija Morato ter pevka skupina Cvet v laseh z Marjetko Popovski, ki je program tudi vodila. Kot slavnostni govornik je zbrane pozdravil in nagovoril predsednik ZZB za vrednote NOB Koper **Marjan Križman**, ki je ob tej priložnosti podelil še zahvalo pevki in voditeljici Marjetki Popovski za številna sodelovanja na proslavah, za ohranjanje vrednot NOB in za negovanje partizanske pesmi. Marjetki Popovski so podelili tudi posebno zahvalo in priznanje KS Podgorje za dolgoletno sodelovanje na komemoracijah in drugih srečanjih v Podgorju. Zahvalo ji je podelil predsednik KS Podgorje Jože Rojc. Vaščani pa so položili vence tudi k drugim spomenikom v njihovi okolici.

Benečija, Rezija

Tudi letos so delegacije ZZB za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin in Upravne enote Tolmin 31. oktobra položile vence na grobnice padlih partizanov in se poklonile pomembnim kulturnim ustvarjalcem in duhovnikom v Benečiji in Reziji. Oblikovani sta bili dve delegaciji, ki sta sprva skupno položili vence in šopke rož na pokopališčih v Landarju, Špetru in Ljesah. Ena delegacija je nato vence položila na grobnice v Štoblanku, Gorenjem Tarbju, v Črnetičih pri sv. Pavlu in v Matajurju. Druga delegacija je položila vence v Topolovem, Hlodiču, Podutani (Šentlenart), Oborči, Čeneboli, Fojdi in Oso-

janah v Reziji. Šopek rož sta delegaciji položili tudi na grob Ivana Trinka v Trčmunu in Siega Artura v Ravenci.

Osrednja prireditev je bila v Čedadu ob spomeniku odporništvu a udeležbo številnih beneških in furlanskih županov, vseh treh posoških županov, ministra za Slovence po svetu in v zamejstvu Gorazda Žmavca, generalne konzulke Slovenije v Trstu Ingrid Sergaš, konzulke Eliške Kersnič - Žmavc, predstavnikov A. N. P. I. in vojaških predstavnikov. Pri slovesnosti in polaganju vencov sta pela zbora Planinska roža iz Kobarida in Justina Kogoja iz Dolenje Trebuše. Še posebno ganljivo je bilo ob spomeniku v vasi Matajur, kjer je o težki osebni preizkušnji in bojih spregovoril partizan **Oton Medveš**, takrat star komaj štirinajst let. Povedal je, da ga je boj na Matajurju prekalil v moža, kar mu je pozneje še kako služilo v njegovem nadaljnjem življenju. Z željo, da se take stvari nikoli ne bi več dogajale, je pozval k miru med vsemi narodi (na fotografiji: slovesnost v Matajurju).

Vojko Hobič

Vodice

23. oktobra smo se na pokopališču v Vodících s komemoracijo ob dnevu mrtvih pri spomeniku padlih borcev in talcev NOB spomnili vseh umrlih v letih od 1941 do 1945. Spomnili smo se tudi vseh pokojnih bork in borcev ter pokojnih članov ZB Vodice. Na prireditvi so sodelovali učenci OŠ Vodice s pevskim zborom, recitatorji in harmonikarjem, govornik pa je bil predsednik KO ZB Vodice Franc Durič. Prireditev smo končali ob zvokih harmonike Henrika Lamovška.

KO ZB Vodice

Štore

Na grob ruskega vojaka Rdeče armade o člani ZB Štore in organizacije Sever za celjsko območje ter predstavniki drugih veteranskih in častniških organizacij in župan občine Štore Miran Jurkošek položili cvetje. Slovesnosti so se udeležili tudi praporščaki omenjenih društev ter iz borčevske organizacije Tone Grčar iz Zagrada pri Celju. Cvetje smo položili tudi pri Ocvirkovi

domačiji v Kompolah, kjer so med vojno izgubili štiri družinske člane. Cvetje in sveče pa smo položili še pri spominskem znamenju na mestu, ki je bila pred 74 leti ustanovljena 1. celjska partizanska četa, ter pred spomenikom na Svetini, kjer je pokopanih 30 partizanov in aktivistov OF.

Srečko Križanec

Adlešiči

Po jutranji maši v Adlešičih na dan spomina na umrle že tradicionalno sledi slovesna komemoracija na pokopališču ob spomeniku padlim v drugi svetovni vojni, ki jo organizira tamkajšnja ZB za vrednote NOB. Tudi letos je

najprej opravil obred adlešički župnik Vinko Guna, sledil pa je kulturni program, v katerem so nastopile recitatorke podružnične Osnovne šole Adlešiči in pevska skupina Kresnice. Venec na spomenik adlešičkim vojnim žrtvam je položila delegacija ZB, priložnostni nagovor pa je imel predsednik lokalne organizacije **Rudi Hotujec**, ki se je spomnil vseh umrlih in tudi žrtev povojnih pobojev. Program je povezovala osnovnošolka Jana Miketič.

Boris Grabrijan

Gornja Radgona

Spominsko slovesnost so tudi letos pripravili ob spomeniku NOB, ki stoji tik ob edinem semaforiziranem križišču v kraju. Prireditev so pripravile Občina Gornja Radgona, Osnovna šola Gornja Radgona in ZB za vrednote NOB

Gornja Radgona. V programu, ki ga je povezoval Dušan Zagorc, ravnatelj radgonske osnovne šole, so nastopili Ženski pevski zbor Društva upokojencev Gornja Radgona, ki ga vodi Dragica Černe, recitatorji Osnovne šole Gornja Radgona in učenci zasebne glasbene šole Maestro Gornja Radgona. Prisotni pa so bili člani Zveze vojnih veteranov za Slovenijo, veteranske organizacije Sever in Združenja šoferjev in avtomehanicov Gornja Radgona. Številne, ki so se na ta dan zbrali pri spomeniku NOB, je nagovoril Stanko Rojko, župan Občine Gornja Radgona. Ta je spomnil, da je bilo radgonsko območje skozi zgodovino »na prepihu«, vendar so tu kljub temu ostali zavedni Slovenci. Pričakuje, da bo tudi v prihodnje tako.

Delegacije so položile cvetje tudi ob nekaterih pomnikih polpretekle zgodovine na širšem radgonskem območju: na grobu Maistrovih borcev na tamkajšnjem pokopališču, ob nagrobnem spomeniku jugoslovanske vojske, na grobu Alojza Gaubeta (bil je žrtev desetdnevne vojne) ter na grobu častnih občanov, akademika dr. Antona Trstenjaka in Franca Puncerja. To so storile še ob spominski plošči na zgradbi Trate 17, na zgradbi nekdanje pošte na Partizanski cesti 26, ob ploščo na nekdanji šoli dr. Janka Šlebingerja (vsa znamenja so v spomin sodelavcev NOB), pri Admontu (spomin na de-

setdnevno vojno) in na stavbi nekdanje železnine, kjer je spominska plošča Janezu Svetini, ki je bil prav tako žrtev desetdnevne vojne za Slovenijo.

Franci Klemenčič

Koprivnik

V Koprivniku pri Kočevju je tudi letos potekalo spominsko srečanje, posvečeno 70. obletnici osvoboditve in zmage, 71. obletnici zmagovitih bojev XVIII. divizije pri obrambi Bele krajine in 73. obletnici roške ofenzive. Proslavo so pripravili Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje, Odbor skupnosti borcev XVIII. divizije in Občina Kočevje.

Pomen tega velikega partizanskega uspeha je bil dvojen. Nemško-domobranske sile so utrpeli enega največjih porazov v Sloveniji. Politično je bila ta zmaga pomembna tako za ohranitev svobodnega ozemlja kot za rast in utrjevanje nastajajoče slovenske države.

Pozdravni nagovor udeležencem je izrekel Jože Oberstar, predsednik ZB Kočevje. Sledil je nagovor dr. Vladimirja Prebiliča, župana Občine Kočevje. V imenu skupnosti borcev XVIII. divizije je spregovoril Marko Vrhunec, takratni politkomisar X. ljubljanske brigade. Udeležence je nagovorila tudi Tina Žigon, predstavnica Puntarjev. Slavnostni govornik je bil generalmajor dr. Andrej Osterman, načelnik generalštaba Slovenske vojske, program je povezovala Irma Grbec.

Na slovesnostih smo podelili letošnja priznanja ZZB Slovenije. Pred srečanjem je delegacija ZB Kočevje položila vence pri spomeniku na Hribu, na križišču, na grob neznanega partizana in na pokopališče v Koprivniku. Ob koncu pa smo z vojaškimi častmi položili še venec ob spominski plošči na stavbi nekdanje OŠ. Spominska plošča je posvečena v Koprivniku padlemu narodnemu heroju Alojzu Kolmanu - Maroku in aktivistu OF Maksu Torbarju.

Jože Oberstar

Zgornja Kungota

Petindvajsetega septembra smo v Zgornji Kungoti, v kraju ob slovensko-avstrijski meji, pripravili slovesnost v počastitev 70. obletnice konca druge svetovne vojne, ob tem pa smo odkrili tudi dodatno spominsko ploščo, ki je vgrajena na spomenik padlim v NOB. Posvečena je pogumnim borcem Lackovega odreda, ki so 25. septembra 1944 na tem mestu razorožili nemško orožniško postajo.

Razlogov, da smo se v Območni organizaciji Zveza borcev za vrednote NOB Kungote, Pesnica in Šentilj odločili, da je tudi ta dogodek izpred 71 let treba

zaznamovati s spominsko ploščo na že obstoječem spomeniku padlim v drugi svetovni vojni, je več. Za takšne vojaške akcije je bil potreben velik pogum, saj se borci tvegali lastna življenja, s tem pa so izkazali svojo narodno pripadnost. To pripadnost smo potrdili tudi leta 1991, ko se je Teritorialna obramba skupaj s policijo in drugimi organi zaščite in reševanja ter s pogumnimi občani uspešno ubranila vojaškega napada JNA.

Danes, ko imamo relativen mir, pa nas skrbi padanje slovenske nacionalne zavesti. Zavedati se moramo, da smo si ustvarili svojo državo, zanjo pa smo dolžni odgovorno skrbeti. Predajanje nacionalnega premoženja v lastništvo tujcem, slabitev nacionalnega premoženja, slabitev nacionalne varnosti, ideološka razdvojenost, slabitev ekonomske moči občanov, odtujevanje znanja z odhodom visoko izobraženih ljudi v tujino vsekakor niso spodbudni in vzbujajo našo skrb.

Pomen dogodka, ki mu je namenjena posebna plošča, je na prireditvi osvetlil zgodovinar **dr. Marjan Žnidarič**: povedal je, da je imel Lackov odred po večkratnem preoblikovanju pomembno vlogo v sklepnih bojih na območjih Pohorja, Kozjaka in Slovenskih goric ter Pomurja. To so bila obmejna območja, kjer je bilo odpor težko organizirati, občuten pa je bil tudi vpliv osebnosti narodnega heroja Jožeta Lacka, po katerem je odred nosil ime. Ob prireditvi sta se nam pridružila tudi vnuk Jožeta Lacka Andrej Lacko in borec Lackovega odreda Ivan Skočir. Slovesnosti pa so se udeležili številni predsedniki in člani okoliških organizacij ZB za vrednote NOB.

Vladimir Koren

Laško

Dan spomina na mrtve smo v naši občini počastili v Šentrupertu, Rimskih Toplicah in Radečah že v petek pred počitnicami, saj so na prireditvah sodelovali učenci osnovnih šol. Na dan spomina na mrtve pa so bile slovesnosti na Vrhu nad Laškim, v Laškem pred kulturnim centrom (na fotografiji), na pokopališču v Zgornji Rečici in v Marija Gradcu pred domom krajanov. V programu sta sodelovala Godba na pihala Laško in Moški pevski zbor Laško.

Andrej Mavri

Šentlovrenc

Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Velika Loka obsega območje štirih krajevskih skupnosti v občini Trebnje. Že pred leti so se dogovorili, da bodo imeli spominsko slovesnost pred 1. novembrom pred spomeniki NOB vsako leto v drugi krajevni skupnosti. Letos so se s kulturnim programom poklonili spominu na padle in žrtve fašizma v Šentlovrencu.

Brane Praznik

Odprto pismo

KO ZB za ohranjanje vrednot NOB iz Bohinjske Bistrice je na svoji seji razširjenega predsedstva in nadzornega odbora med drugim razpravljala tudi o odprtju Gorenjskega muzeja Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici in o odzivih udeležencev NOB na ta dogodek. Prebrani sta bili dve protestni pismi na temo razstave v muzeju, v katerih opozarjajo vodstva gorenjskih organizacij za ohranjanje vrednot NOB na grobo potvarjanje zgodovine druge svetovne vojne.

V Bohinjski Bistrici so 4. julija letos odprli prenovljen muzej prvoborca, soorganizatorja bohinja vstaje, komunista in športnika Tomaža Godca. Razstava pod imenom Bohinj in Bohinjci 1914–1918 in 1941–1945 je posvečena 100. obletnici začetka prve svetovne vojne in 70. obletnici konca druge svetovne vojne in zmage nad fašizmom in nacizmom. V prvem delu je prikazano v glavnem število padlih ne glede na to, zakaj in za koga so umirali. Prikazanih je tudi veliko različnih eksponatov, ki so se uporabljali pri vojskovanju. Drugi del razstave, ki pa je bistveno manjši, pa prikazuje drugo svetovno vojno v Bohinju, in to z zgodbami petih reprezentativnih ljudi (tako jih imenujejo), ki naj bi osvetljevali dejanja v Bohinju. Predstavljeni so trije partizani, v nemško vojsko rekrutiran domačin in baje ubit oziroma umorjen duhovnik. Vsi so predstavljeni z imeni in priimki.

Nikjer pa ni zaslediti, zakaj so se Bohinjci že leta 1941 množično uprli zavojevalcem. Kako je mogoče, da je bila v gozdovih okoli Bohinja organizirana saniteta in bolnišnica E preko 4G, v kateri se je zdravilo več kot sto ranjencev iz različnih partizanskih enot? Šolstvo, različne delavnice itd., vse to ne bi bilo mogoče brez velike podpore domačinov.

Postavlja se vprašanje, kaj je hotel avtor te razstave povedati oziroma pokazati. Da je bila vojna v Bohinju postranski dogodek oziroma festival, ki se je pač končal? Pri drugi svetovni vojni pa ni šlo samo za to, da se je vojna končala, ampak je šlo za veliko zmago nad fašizmom in nacizmom in ne nad delitvijo na zvezdo in križ, temveč na poštene in nepoštene ljudi.

Od občinskih strokovnih služb bi kot zainteresirana stran, saj smo registrirani kot društvo,

pričakovali vsaj obvestilo o pripravah in poteku priprav na razstavo. Od Gorenjskega muzeja pa vnovič zahtevamo, da na razstavo vrne odtužene eksponate iz muzeja, vključno s predmeti o prvoborcu in revolucionarju Tomažu Godcu, čigar ime tudi nosi muzej.

Za pripravo podobnih razstav v prihodnje zahtevamo, da se za tematiko druge svetovne vojne angažirajo strankarsko neodvisni zgodovinarji in ne lokalni spreobrnjenci, ki skrbijo samo za svoje interese in za interese tistih, ki jim služijo. Drzno potvarjanje zgodovine druge svetovne vojne v Bohinju je nevaren poskus, da bodo podobne akcije nadaljevali na širšem območju Gorenjske, toliko bolj, ker idejni organizatorji to delajo z davkoplačevalskim denarjem pod okriljem Gorenjskega muzeja.

Ljubo Sušnik,
predsednik KO ZB za vrednote NOB
Bohinjska Bistrica

Begunska kriza in nova svetovna ureditev

Ko so napadli in bombardirali Srbijo zaradi Kosova, so vsi podpirali vojno. Ko so napadli in bombardirali Afganistan zaradi talibanov, so vsi podpirali uničevanje. Ko so napadli in bombardirali Irak in Libijo zaradi diktatorjev Sadama Huseina in Gadafija, so vsi navijali za nasilje in razdejanje. Ko so vzniknile arabske revolucije, so vsi navijali za nered in anarhijo, ki je zavladata v Siriji in številnih drugih arabskih državah.

Jaz sem bil proti takšnim neumnostim, zato sem bil označen za radikalca, ki naj ne bi podpiral novodobnega napredka. Označen sem bil za podpornika diktatorjev, ki ne razume sodobne demokracije. Poučevali so me, da so vojne, nasilje in razdejanje v bistvu napredek za demokracijo, saj se tako utrjujejo človekove pravice pred teroristi in diktatorji. Zdaj ko je prišel račun za plačilo takšne politike, ko so prišli številni begunci v Evropo, da se rešijo pred vojno, razdejanjem in uničevanjem, ki so jo podpirale in sponzorirale evropske elite v sodelovanju z Združenimi državami Amerike po vsem svetu, se naenkrat nihče več ne počuti odgovornega za nastali položaj, ki nam je pripeljala begunce pred naša vrata. Nihče več

se ne spomni, da so nekoč podpirali človekove pravice in demokracijo. Nihče se več ne spomni, da so zagovarjali vojne in uničevanje. Danes se beguncem zanikajo osnovne človekove pravice do življenja, ker naj bi bili po nekih norih teorijah plačani, da islamizirajo Evropo.

Zanimivo je, da se islamizacije bojijo prav tisti, ki sploh niso kristjani in jih niti preprosta Jezusova učenja o ljubezni in bratstvu niso prepričala, da bi vsaj enkrat na teden molili v cerkvi. Zdaj pa naj bi jih islam prepričal, da petkrat na dan molijo k Alahu? Lepo vas prosim ... Begunci ne iščejo možnosti za širitev islama, za graditev džamije, ampak iščejo začasno nastanitev, da zaščitijo svoje življenje pred teroristi, ki jim strežejo po življenju. Mar nismo v Evropi deset let poslušali zgodbic, da hodimo v vojne proti teroristom, da bi lahko zgradili varnejši svet za vse ljudi? V Siriji pa dopuščamo, da islamski teroristi režejo glave in uničujejo kulturno dediščino sveta vsem na oči!

Nekateri se sprašujejo, zakaj potem begunci ne hodijo v druge zalivske države. Mogoče zato ne, ker bi bilo to tako, kot če bi Judje pred Hitlerjem bežali v fašistično Italijo? Države, ki naj bi bile naše zaveznice na Bližnjem vzhodu, so v resnici najbolj totalitarne diktature na svetu. Sirija, Irak in Libija so bili malenkost v primerjavi s tem, kar počnejo danes v nekaterih drugih zalivskih državah. Ljudje so postali begunci zaradi evropske politike širjenja demokracije, zato so naša odgovornost. Zaustavite raje teroriste na Bližnjem vzhodu. Zaustavite raje širjenje Islamske države, ki najbolj uničuje in preganja ljudi iz svojih domov, ne pa da zaustavljate ljudi, ki bežijo zato, da rešijo svoje življenje. Ali pa da zagovarjate rušenje sekularnih držav, kot so bile Irak, Libija in Sirija, kjer so preprosti ljudje živeli bolj mirno kot mi v Evropi. Dokler jim nismo pripeljali svoje pokvarjene demokracije.

Cilj nove svetovne ureditve je ustvarjati kaos in zmedo, širiti vojno in uničevanje ter deliti in vladati svetu. Nehajte torej nasedati takšnim fintam in raje združite svoje moči proti sistemu, ki ustvarja krize in vojne, kjer lahko potem nekateri kujejo še večje dobičke in širijo oblast. Točno vemo, kdo je kriv za nastali položaj na Bližnjem vzhodu. Zakaj niso Tonyja Blaira in Georga Busha pripeljali v Haag? Kdaj bomo dočakali dan, ko bodo kaznovani vsi zločinci in teroristi, ki nam uničujejo in otežujejo naše mirno življenje? Kako dolgo bomo še prenašali dvoličen sistem, ki zagovarja obstoj takšnih dvojnih meril?

Verjetno me bodo zaradi tega spet označili za zagovornika islamizma, čeprav nisem musliman. Številni me bodo označili za simpatizerja diktatorjev, čeprav Evropa sama podpira obstoj različnih diktatorskih sistemov na Bližnjem vzhodu. Poskusite se preseliti v Savdsko Arabijo ali Katar! Veste zakaj vam ne bo uspelo? Ne zaradi njihovega šeriatskega prava, ki tam vlada, ampak zato ne, ker so v teh državah mesta rezervirana samo za mednarodno bogato elito. Torej je vstop v te države rezerviran samo za privilegirani bogati sloj prebivalstva. Mi siromaki, ki živimo v Evropi in preostalem delu svetu, se lahko samo obrišemo pod nosom. Zakaj se potem pobijamo med samo, da lahko bogataši služijo na račun naše neumnosti!? To mi ni bilo nikoli jasno!

Nasilje in krivica bosta na svetu vladala tako dolgo, dokler bodo dobri ljudje tolerirali hinavce, dvoličneže in prikrite tirane, ki nam vladajo v imenu demokracije. To je bistven problem, ki ga imamo v Evropi, kjer so politiki in voditelji poosebljanje hinavščine in pokvarjenosti brez primere v zgodovini človeštva. Odnos do beguncev to dokazuje. V prihodnje nas čaka podoben odnos, če bomo molčali še naprej. Vendar močno dvomim, da bo vse to, kar sem napisal, pomagalo prebuditi zavest ljudi. Večina žal rada živi v iluzijah in sovraštvu. Kljub temu verjamem, da bosta na koncu zmagali pravica in resnica.

Milan Mrdenović

Zahtevam

V TV Dnevniku na nacionalni televiziji so 29. oktobra predvajali novico, da se je predsednik države v imenu Republike Slovenije opravičil za umor, ki so ga zagrešili partizani na začetku leta 1944. Presenetilo me je, ker se je opravičeval za storjeno dejanje v vojni, ki nikakor ni povezano s tako imenovanimi poveljnimi poboji. V vojni se zgodijo hude reči. Ljudje se med seboj pobijajo. Tudi nedolžni – in predvsem ti – trpijo, doživljajo hude travme. V vojni ljudje lahko izgubijo vse, tudi življenje. V vojni ni civilnih sodišč, ni varuha človekovih pravic, je le boj. Na koncu vojne slavijo zmagovalci. Ti se ne opravičujejo poražencem. Še več! Kar se da strogo jih kaznujejo, saj jih krivijo za vse nesreče in gorje, ki jih je povzročila vojna.

Tako je po vsem svetu. Od nekoč. Nato nihče ne obtožuje zmagovalca, ko poravna račune. Od nekoč. Nihče ne pričakuje od zmagovalcev, da se opravičijo za dejanja v vojni. Amerika se ne opravičuje za civilne žrtve, ki jih še dandanes povzročajo; Anglija se ni opravičila za žrtve vojn, ki jih je povzročala, tudi ne Francija, Italija, Rusija, Sovjetska zveza. Po vsaki vojni pa gorje poražencem! Nihče ne razmišlja o njihovi nedolžnosti. Še najbolj strogi pa so vsi pri kaznovanju tistih, ki so iz lastnih vrst, iz lastnega naroda sodelovali s poraženci. Kdor v vojni sodeluje s sovražnikom, je povsod označen kot narodni izdajalec. Koliko teh preživi po vojni? Na Norveškem nobeden, v Franciji tudi ne, podobno v Belgiji, na Nizozemskem, da Sovjetske zveze ne omenjam. In v nobeni od teh držav nimajo ti nobenega spomenika, še označenih grobov ne. Kljub pieteti do umrlih.

Naša podalpska deželica je v tem svetovni unikum. Ne samo da smo jim postavili in jim še načrtujemo postavljanje spomenikov, še več! Predsednik države se opravičuje za medvojne žrtve. Nihče od preživelih poražencev pa se do danes ni opravičil, da ne rečem pokesal, za hudodelstva in nedolžne žrtve, ki so jih množično počeli med vojno. Nihče od njih se ni opravičil za dejanja Črne roke, dejanja na Sv. Urhu, za vse tiste nedolžne, ki so jih poslali v taborišča v Nemčijo. In številni niso preživel. Boris Pahor je o tem prav lepo pisal v svoji Nekropoli.

Sam sem iz poveljne generacije in sem o vojnih grozotah zvedel tudi od staršev. Globoko sem prepričan, da pričevanja staršev, očeta in mame, niso bila politično obarvana. Za pričevanja, ki smo jih izvedeli v šoli, bi lahko tudi trdil tako. Šolski programi povsod po svetu hvalijo le tisto plat zgodovine, ki trenutni oblasti ustreza. Zato večina naših šolarjev ne pozna Bolnice Franja, ne poznajo niti ljudi, po katerih še vedno nosijo imena nekatere šole, ulice, trgi. Njihov svet je danes in jutri. Zanje je to pomembno. Zgodovina je le eden od predmetov v šoli. Poznavanje zgodovine je pri šolarjih odvisno od predavateljev in učnega programa, ki dandanes pozna le tisto plat, ki je politično sprejemljiva. Logično je, da španski otroci niso imeli v svojem programu učenja o zločinih frankistov, da francoski učenci niso zvedeli za zločine v Alžiriji in Indokini, da celotna Italija ne ve za zločine fašistov pred in med vojno na naših tleh. Slednji pa se dobro spominjajo vsakega svojega umrlega na tem ozemlju ne glede na njegova dejanja in morebitno krivdo. Narodna sprava poteka v državah, kjer po voj-

nih morijah odpravljajo nastale travme. Sprava pomeni, da vsaka preživela stran spozna svoja dejanja, jih obžaluje in se zanje opraviči. Ko se sprava opravi, si sprti strani podata roko in konec.

Pri nas pa od osamosvojitve dalje poslušamo, gledamo in doživljamo le opravičila ene strani drugi. Opravičila za poveljne poboje. Ti so najbolj sporni, ker jih ne obravnavajo neodvisni zgodovinarji, in so zato zelo čustveno obarvana. Druga stran pa sistematično odklanja ta opravičila ne glede na to, kdo jih izreče – predsednik države, visoki državni predstavniki in uradniki, predstavniki borčevskih organizacij in drugi. Še živeči pripadniki bele garde, klera in njihovi potomci do dandanes niso izrazili niti ene besede v opravičilo ali obžalovanje za nečastna hudodelstva, ki so bila storjena med vojno.

Če lahko verjamemo (in zakaj ne bi) nedavno umrlemu prvemu predsedniku slovenskega parlamenta, spoštovanemu dr. Francu Bučarju, ki je ob razglasitvi samostojnosti izjavil, da se je šele takrat končala državljanska vojna, potem pade fikcija o poveljnih pobojih. Po njegovi tezi je bila od maja 1945 do junija 1991 v Sloveniji državljanska vojna in se torej ti poboji niso zgodili v mirnem času, niso bili poveljni, ampak medvojni poboji. Sam verjamem tudi, da velikanska večina drugih v tem obdobju ni čutila vojnega stanja. Čutili pa smo poveljno zagnanost za obnovo in razvoj. In doživeli smo tako obnovo kot tudi razvoj. Kaj pa čutimo po koncu te naše »državljske vojne«, ki naj bi se končala 1991. leta? Čutimo ponižanje, vidimo propad vsega, kar smo ustvarjali, čutimo strah pred prihodnostjo, vsesplošno nezaupanje v sistem demokracije, ki jo je nekdo označil za demograbijo. Živimo v času propada vseh vrednot, v katerih smo rasli, zrasli in živeli.

Zato zahtevam od predsednika države, da konča politiko poveljevanja in hvaljenja poražencev, da neha enostransko opravičevati dejanja samo ene strani. Če je predsednik vseh Slovencev, naj se v imenu slovenske države opraviči tudi vsem žrtvam, ki jih je storila ta druga stran. Vsak naj pokoplje svoje mrtve in posvetimo se urejanju današnjih težav. Ne čutim se odgovornega za početje naših očetov in dedov. Razumem, da so se zgodili v duhu časa, po veljavni zakonodaji takratne dobe in po moralnih vrednotah, ki so takrat veljale.

Zoran Markuža, Ankaran

Treba je vedeti (spravi in sprevačanju zgodovine na rob)

V četrtek, 15. oktobra, je bila v Kozlarjevi gošči na Ljubljanskem barju komemoracija, na kateri smo se poklonili spominu na žrtve barjanskih črnorokcev. Človek se ob tem nehote vpraša, kdo so bili krvniki ljudi, katerih imena so zapisana na spomeniku. Kdo se je tako zverinsko znesel nad svojimi sosedi in znanci, katerih edini greh je bil, da so se sklenili upreti okupatorju oziroma pomagati tistim, ki so odšli v gozdove braniti domovino?

To so bili Franc Frakelj ali Peter Skalar, poveljnik domobranske postojanke na Barju, njegov namestnik Martin Oblak, semeniščnik iz Vrbljen, Jože Grum iz Podkrajca, brata Franc in Jože Švigelj iz Bresta, Jakob Modic iz Vrbljen, Franc Požar iz Strahomera, Matija Baumgartner iz Ljubljane, brata Franc in Ludvik Stojc z Iga, Anton Modic iz Matene, Platner po domače, Sedejev iz Iške vasi in Ivan Juha iz Matene. Več kot polovica imenovanih je padla že med vojno, nekateri so bili takoj po vojni obsojeni na smrt, nekateri so pobegnili v tujino. Jože Grum in Jože Švigelj sta bila »specialista« za posamezne umore. Vse podatke o Francu Fraklju in njegovih »apostolih« kot tudi nekaj opisanih okrutnih umorov, ki jih bom v zelo skrajšani obliki povzel v nadaljevanju, so povzeti iz knjige Jožeta Vidica Po sledovih črne roke.

20. decembra leta 1943 so Frakljevi morilci ob petih hiteli proti Kozlarjevi gošči. Iztekale so se zadnje minute šestih ljudi. Jože Grum si je »rezerviral« svoje nekdanje dekle, Francu Brancelj. »Nisi me hotela, zdaj pa se bom napil tvoje krvi!« je rjovel in kazal zobe. »Da veš, napil se bom tvoje krvi,« je kot nor ponavljal. S silovitim potegom je z nje strgal kriolo in modrček, jo stisnil k sebi, odprl usta in z zobmi zagrizel tja, kjer otrok dobiva mleko. Kriknila je in ga skušala pahnuti od sebe, a že sta priskočila še dva krvoloka in jo prijela za roke. Iz prsi ji je tekla kri, Grum pa je še kar stiskal zobe in sesal kri. Ko je potešil žejo po krvi, jo je z glavo butal ob drevesa in vlekkel po gozdu skozi grmovje, dokler ni obležala.

Po vojni je Angela Kumše iz Vrbljen svojemu bratu, ki je že od leta 1938 živel v Ameriki, na-

pisala: »Dvanajst domobrancev nas je izpred domobranske postojanke odgnalo proti Rudniku. Ker nas je bilo enajst, smo bili po dva in dva skupaj zvezani štirje pari, le jaz sem bila še z dvema v trojki. Spotoma se je bil Martin Furlan nekako rešil vezi, s katerimi je bil zvezan skupaj s svojo zaročenko. Spustil se je v beg, a od kolone se mu je uspelo oddaljiti le kakšnih dvajset metrov, ko ga je domobranec na moji desni ustrelil. Martin je padel. Ali je bil mrtev ali ne, tega ne vem. Videla sem samo, kako je k njemu pristopil Oblakov Martin. Začel ga je suvati s škornji in s kopitom brzostrelke. 'Boš vstal, boš šel z nami?' je kričal. Furlan se ni gnil. Oblakov mu je spustil rafal v prsi. Videla sem plamen, ki je švigal iz cevi brzostrelke, nato je vzel pištolo in ga dvakrat ustrelil še z njo, rekoč: 'Tu imaš, kurba partizanska, pa beži, če moreš!'«

7. februarja 1944 so domobranci na Igo pripeljali Ivanko Bolha. Frakelj ji je dejal: »Vidiš, kako smo dobri. Pripeljali smo te domov umret, da ne bo preveč stroškov s pogrebom.« Ivanka ni mogla verjeti, da govori resnico. Frakelj se je obrnil k domobrancem in vprašal: »Grum, si še žejen človeške krvi?« Grum pa je odgovoril: »Bojim se, da ima zastrupljeno kri, lahko se nalezem komunističnih klic.« Frakelj se je ustavil sredi vasi, trije domobranci pa so Ivanko odpeljali proti pokopališču, kjer so jo postavili za zid, jo hudo zasramovali in nato ustrelili. To so bili Martin Oblak, Ludvik Juha z Iga in Jože Grum.

Pretresljivo je pričanje Štefke Strle, hčere umorjene mlekarice Angele Modic z Ižanske ceste. »Barjani so spomladi 1944 z muko dosegli, da so žrtve iz Kozlarjeve gošče lahko pokopali. Iz jarka so dvignili trinajst žrtev, med katerimi je bila tudi moja mama. Naložili so jih v krste in jih odpeljali proti Tomišlju. Bil je res žalosten sprevod, jokali smo in jokali. Ko smo se vračali s pogreba, sem srečala domobranca Martina Oblaka iz Vrbljen. Vprašal me je, ali je imel Škrabov Matic lep govor (Matija Škraba je bil sekretar rajonskega komiteja KPS Barje, op. av.). 'Zraven bi šel, pa bi slišal,' sem mu zabrusila. Takrat sem na njegovi roki zagledala prstan svoje mame. 'Ti si jo ubil!' sem kriknila in planila vanj. A kaj sem mogla, slabotno štirinajstletno dekle?«

Od takrat je minilo že več kot 70 let. Bila je vojna, kruta vojna. Na eni strani so bili krvniki, na drugi žrtve. Kaj je bil vzrok za vse te zločine, kaj njihova posledica? So bili partiza-

ni res roparji, ki so ponoči vdrali v vasi pod Krimom in ustrahovali ljudi, kot se je zapisalo vidni predstavnici podmladka SDS na Igu v septembrski številki občinskega glasila Mostiščar? Ali bodo nekateri ob podpori RKC res še kar naprej sejali sovraštvo med Slovence in z njim zastrupljali mlade?

Boris Reven, Igo

Moje razmišljanje o gibanju TIGR

Kot član Zveze borcev za vrednote NOB sem v reviji Svobodna misel pozorno prebral članke v zvezi z gibanjem TIGR – tako 28. avgusta letos, ko ga je napisala Vera Vezovnik, kot tudi 25. septembra letos, ko ga je podpisal Lucijan Pelicon, in 23. oktobra, ko ga je napisal Miha Pogačar. Ob prebiranju teh člankov sem se globoko zamislil in se spomnil, kaj mi je o tem pripovedovala moja pokojna mati (rojena leta 1898), ki je obiskovala učiteljske in imele sošolke tudi Primorke – med njimi Primorko Olgo Madon, s katero sta bili veliki prijateljici in zelo povezani. Takoj po izgonu okupatorja iz naše domovine se o gibanju TIGR pri nas ni govorilo, še manj pa pisalo, kajti gibanje TIGR se ni omejevalo na politični boj, ampak na iskreno domoljubje in svobodoljubje. O tem sem napisal tudi komentar v časopisu Dnevnik 30. septembra letos, ko sem se odzval na prispevek Vilija Kovačiča v tem časopisu, ki je bil objavljen 17. septembra. V tem svojem prispevku sem navedel svojo misel, ki me je obšla: Slovenija je prekrasna dežela izpod planin, a narod moj slovenski je velik trpin! Nikakor se ne moremo otresti in znebiti ideološke razklanosti, svoje medsebojne ideološke nestrpnosti!

Na prispevek Vere Vezovnik s Škofij, ki je bil objavljen v reviji Svobodna misel 18. avgusta, se je odzval Vili Kovačič in svoj odgovor poslal 21. septembra letos na uredništvo Svobodne misli, da ga v reviji objavijo, a ni bil objavljen. Prav pa bi bilo, da ga objavijo, saj so njegove misli gotovo prav tako svobodne, kot so njene!

Metod Škerjanec, Ljubljana

Aleksander Valič

// PIŠE: Matjaž Kmecl //

Aleksander Valič, slovenski umetnik in borec za svobodo, se je odpravil v večnost, konec oktobra smo se poslovili od njega – od njegove minljivosti; kar je ustvaril neminljivega, pa ostaja z nami. Z nami ostajajo njegova mnogoobrazna gledališka podoba, njegovo odtehtano, prijazno zastajajoče govorjenje, značilna fiziognomija, predvsem pa popolna predanost teatru in slovenstvu. On jo je imenoval ljubezen. Bil je eden tistih bolj ali manj srečnih ljudi, ki so za svoj življenjski poklic vedeli že v zgodnjih otroških letih, že takrat sta ga očarala film in teater: igral bo – v gledališču, v filmu, na televiziji, na radiu, kjer koli! Pri tem so ga več kot privlačile neizmerne možnosti, ki jih ponuja jezik, in to celo tisti jezik, ki ga ni smel govoriti, materni. Ljubezen do tega jezika, do svojih ljudi, to je tistih, ki ta jezik govorijo, ga je ob začetku druge svetovne vojne, ko je vse kazalo, da nas bi hoteli dve naduti in surovi velesili zbrisati s sveta, pobiti in razseliti – tudi vpoklicala v partizane. Zanj, kot še za mnoge Primorce in tudi večino drugih Slovencev, je to bila narodnoosvobodilna ali celo kar jezikovnoosvobodilna vojska, ki je zagotavljala jezik svobode – da smo res lahko bili in ostali Slovenci, ne le ponaredki samih sebe. Ponaredek ponosni goriški Slovenec Aleksander Valič pač ni hotel biti nikoli in za nobeno ceno.

Tako mu je veleval zapovrh tudi genius loci – duh primorske dežele: vesel, sproščen, uporniški – pravo nasprotje

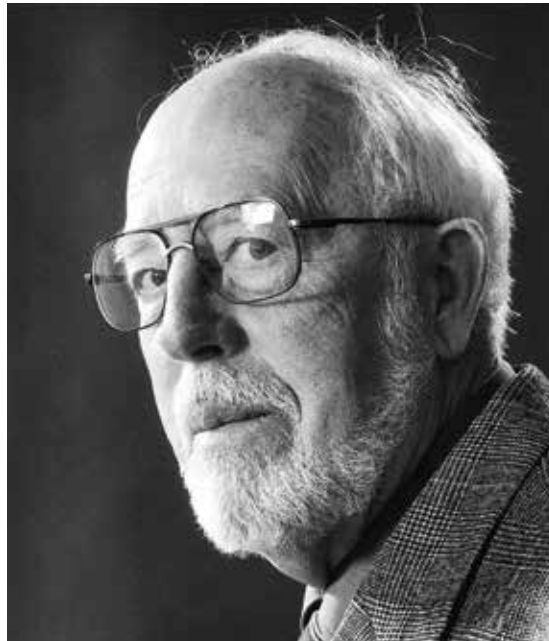

FOTO: Tihomir Pinter/SNG Drama Ljubljana

Aleksander Valič se je rodil slovenski materi in očetu v družini treh otrok v italijanski Gorici 10. februarja 1919. Oče je bil po poklicu kovač, mati pa je skrbela za otroke. Oba z dušo in srcem Slovenca, kar je ujezilo takratno italijansko politično in duhovniško srenjo, ki je v duhu in v času razcveta fašizma in tistega neizmerne navdušenja nad vsem kar je italijansko in sovraštva do Slovencev, videla v zavedni slovenski družini sovražnika, ki je in mora biti kriv za vse težave in nesreče, ki so se dogajale v takratni italijanski družbi. S silo so se lotili slovenskega kovača Vincenca Valiča, da bi mu povedali, da Gorica ni njegova domovina. A kaj, ko so se spravili na kovača! Ne grde besede izrečene na račun slovenstva, ne njihova številčnost niso pomagali, da ne bi okusili moči slovenskega kovača Vincenca Valiča, in leteli so po zraku skozi vrata. In tako se je začela emigracija slovenske družine, ki je našla zatočišče in kratkotrajni mir v Ljubljani, a le do začetka druge svetovne vojne.

siceršnji vseslovenski zamorjenosti. Prav zato se – med drugim – ni branil nobene vloge, niti najbolj žaltavega in zakrknjenega fašista, ki jih Primorci še posebej niso marali, jo je pač podložil z ironijo ali kakšnim drugim izrazom osebnega odpora do kreature, kakršno so mu kot igralcu naložili; saj umetnost hvala bogu ni nikoli enosmerna cesta. V zgodnjem partizanskem času je rad rekel, da se hitro po 'igri' pač preobleče v partizansko uniformo in je spet pravi stari, resnični Valič. Hitro je tako postal dragocen, svetel kamen v mozaiku slovenske narodnoosvobodilne kulture, tudi še po vojni, ko je šlo za Trst in ko so ga skoraj neposredno iz kulturniške skupine 7. korpusa delegirali v ansambel na novo ustanovljenega Narodnega gledališča za Slovenko Primorje in Trst.

Ob tem pa ne smemo niti za hip pozabiti, da je v narodnoosvobodilnem boju tista leta padlo več kot petdeset slovenskih pesnikov in pisateljev in na stotine drugih kulturnikov, da torej Valičeva odločitev in delovanje nikakor nista bila samoumevna ali celo udobna, temveč sta bila pogumno dejanje mladega moža iz rodu, ki bi ga Cankar, če bi ga doživel, primerjal samo še s kmečkimi puntarji in njihovo samozavestjo.

Ob slovesu od umetnika in borca zato ponovimo Cankarjeve besede: »Njive, ki je imela take orače in take sejalice, ne pomori slana, ne pobije toča ...« Zato nas ob vsej žalosti preplavlja tudi ponos, da smo imeli Aleksandra, za bližnje Sandija Valiča; da smo imeli take može!

Vincenc Valič je bil prestar za boj proti okupatorju. A dovolj star je bil, da je čutil svojo slovensko zavest in pripadnost narodu njegov sin, Aleksander Valič, ki je odšel v partizane in kot član Cankarjevega bataljona bil bitko za svobodo svojega naroda. Aleksander Valič je v tistih viharnih letih, ki niso prizanesli ne narodom in ne ljudem, sebe vedno čutil za Slovenca in Primorca. Bil je vedno in predvsem najprej Slovenec, rojen v lepi primorski v deželi, ki jo je vse življenje ljubil in čutil kot svojo matično domovino. Čeprav je vse življenje živel in dela v Ljubljani in tukaj kot igralec doživel uspeh svojega življenja, kronan z Borštnikovim prstanom kot nagrado za življenjsko delo, mu je bila Gorica vedno ljubo rojstno mesto. »Ni italijanske in slovenske Gorice, je samo ena Gorica – slovenska, moja Gorica. Tam živijo moji ljudje, ki me najbolj razumejo in katerih govorica je prava melodija za moja ušesa. Tam me sonce najbolj ogreje. Ker tam je moj rojstni kraj,« je pogosto govoril!

Franc Intihar

Sredi avgusta smo se v Iški vasi poslovili od Franca Intiharja, borca NOB in vsestransko dejavnega krajana. Rodil se je 29. maja 1926 v kmečki družini, ki je štela osem otrok. Otroštvo je preživel v takratnih težkih gospodarskih in političnih razmerah. Ko se je narod začel pripravljati na organiziran odpor v okviru OF, je v njem sodelovala tudi njegova družina. Franc je že s 17 leti, leto za bratom Janezom, odšel v partizane, v Ljubljansko brigado, kjer je bil težko ranjen, po okrevanju pa je bil dodeljen v Cankarjevo brigado. Bil je hraber borec, za kar je dobil številna priznanja, med njimi najpomembnejše, medalje za hrabrost. Brat Janez je žal padel kot komandant bataljona.

Po končani vojni je Franc ostal leto dni v Dalmatinski brigadi, nato pa je služboval na oddelku za notranje zadeve, v Kmetijski zadrugi Mokrc, Agrokombinatu Barje in do upokojitve v Ljubljanskih mlekarnah. Takoj po vojni se je poleg službenih obveznosti vključil

tudi v obnovo doma ter v organizacijo gospodarskega in političnega življenja v vasi. Z ženo Rozo sta si ustvaril družino na podedovani kmetiji, kjer sta obnovila stanovanjsko hišo in povečala gospodarsko poslopje. Z vzrejo piščancev sta bila kar 27 let kooperanta podjetja Emona perutnina Zalog. V zakonu so se jima rodili trije otroci, v jeseni življenja je Francu lepšalo življenje sedem vnukov in zatem še štirje pravnuki.

Neprecenljiv je njegov prispevek k vsesplošnemu razvoju Iške vasi. Bil je vsa leta dejaven član gasilskega društva, v njem je sodeloval tudi pri graditvi novega gasilskega doma, angažiral se je pri obnovi vaškega vodovoda in graditvi vodnega zbiralnika Krvavice. Že kot mladinec je deloval v kulturi, bil je soustanovitelj KUD Iška vas. Dolga leta je prepeval v mešanem pevskem zboru, potem pa v Moškem pevskem zboru Iška vas. Bil je predsednik SZDL, organiziral je številne zборе krajanov. Njegova zasluga je, da smo se krajani Iške vasi, Iške in Gornjega Iga organizirali v svojo krajevno skupnost, v kateri je sam opravljal številne funkcije. Na njegovo pobudo je bila obnovljena tudi osnovna šola.

Dolga leta je vodil organizacijo Zveze borcev Iška vas in skrbel za negovanje vrednot in tradicij NOB. Bil je pobudnik postavitve spominskih znamenj in spomenikov v okolici. Pred leti je organiziral obnovo

partizanske bolnice Krvavice. Na svoj prispevek v NOB je bil vedno ponosen, pogosto je glasno nastopil proti potvarjanju zgodovinskih dejstev o NOB in udeležencih te vojne. Za svoje zasluge je dobil številna priznanja, med drugim red dela s srebrnim vencem, medaljo zaslug za narod, lani pa srebrno plaketo ZZB.

Ivan Žagar

Anka Skrušny

Na pragu poletja je v boju s hudo boleznijo omagala naša zvesta in delavna članica Anka Skrušny. Rodila se je 20. julija leta 1946 v Beogradu, v družini prekaljenih revolucionarjev in partizanskih prvoborcev: oče Boris Ziherl je bil pomemben član najvišjih teles OF in KPS že med NOB, po vojni pa se je ob visokih družbenopolitičnih funkcijah uveljavil tudi kot viden marksistični mislec in sociolog; mati Marija, s partizanskim imenom Ančka, je bila nosilka partizanske spomenice in po vojni ugledna knjigotrska delavka. Anka se je po diplomu na oddelku za tekstilno tehnologijo Fakultete za naravoslovje in tehnologijo Univerze v Ljubljani leta 1971 zaposlila v Gorenjski predilnici v Škofji Loki. Od tam se je leta 1981 preselila v bližnjo tovarno Odeja, kjer je vse do upokojitve v letu 2001 opravljala naloge direktorice. Odeja se je

pod njenim vodstvom razvila v uspešno, moderno, visoko tehnološko opremljeno in sodobno organizirano, pa hkrati delavkam prijazno podjetje, za kar je Anka dobila tudi vrsto javnih nagrad in priznanj. Ob uspešni poslovni karieri pa sta vsa njena ljubeča pozornost in skrb veljali domu in družini, možu, sinu in hčeri ter vnukoma.

Zvesta družinskemu uporniškemu izročilu in globokemu socialnemu čutu ni mogla ostati nema in pasivna ob vse agresivnejših poskusih prevrednotenja dediščine narodnoosvobodilnega boja, ki smo jim priče v zadnjih letih pri nas, kakor tudi ne ob vse bolj drastičnem socialnem razslojevanju ter siromašenju čedalje širših slojev za delo, službe in dostojanstvo oropanih ljudi. Zato se je z vsem organizacijskim žarom in predanostjo vključila v delo Krajevne organizacije ZZB za vrednote NOB Majda Vrhovnik v Ljubljani, v kateri je delovala vse do prezgodnje smrti.

J. S.

Kveta Klinar - Eva

Na začetku septembra smo se na kranjskem pokopališču poslovili od udeleženke NOB. Kvete Klinar - Eve, rojene Kodrič.

Rodila se je leta 1924 v Ružomberoku v takratni Češkoslovaški republiki, zdaj Slovaški. Par let pozneje se je družina Kodrič preselila v Kranj. Razen najmlajše Kvete so bili vsi člani zaposleni v tekstilni industriji. Oče je bil tkalski mojster v Tekstilni tovarni Jugočeška Kranj. Družina je bila zavedna, delavska, levo usmerjena in zelo liberalna. Oče kot udeleženec obeh balkanskih vojn in prve svetovne vojne je bil zaradi boja otrok proti okupatorju do konca vojne

leta 1945 zaprt v Begunjah. Celotna družina je bila povezana z bojem proti okupatorju. Sestra Lida je kot borka Prešernove brigade padla januarja leta 1944 v Železnikih.

Tovarišica Kveta je poleti leta 1942 začela izvajati manjše akcije na območju Kranja in okolice. Septembra leta 1942 je začela

organizirano delati za NOB s skupino Jare Marek (aretirana decembra 1942), ki je bila povezana s partizani na terenu Kropa. V tem času je bila Kveta zaposlena v tovarni LGW, kjer je delovala skupaj s starejšo sestro Lido, Zdenko in Kveto Zikovo (padla v NOB). Zaradi predanosti ideji NOB in aktivnega dela na terenu je bila maja 1943 sprejeta v SKOJ in avgusta 1943 v KP. Kmalu zatem je bila izdana in je 17. avgusta 1943 skupaj s sestro Lido odšla v partizane, postala je borka Kokrške čete Gorenjskega odreda. Do konca vojne je tovarišica Eva menjala lokacije: do konca 1943. leta je delovala v Okrajnem komiteju v Kropi, v Tehniki Jelovica II in Selški tehniki Okrajnega komiteja. Leta 1944 je delovala v Agitpropu PK KPS za Gorenjsko ter v štabih Gorenjskega odreda in štabu IX. korpusa.

Konec vojne je pričakala kot obveščevalna podoficirka obveščevalnega oddelka IV. armade na Tržaškem vojnem področju, kjer so zanjo ob koncu vojne podali naslednjo oceno: »Disciplinirana, samoiniciativna, zavedna, dobra borka, mirnega značaja in vesele narave, iskrena, marljiva, poštena, odkritosrčna, ki se hitro vživi v novo okolje. Do ljudi je tovariška in med borkami in borci priljubljena, ima pravičen odnos do nadrejenih in podrejenih. Predana je narodnoosvobodilni borbi.«

Spomladi leta 1946 se je Kveta poročila z Janezom

Klinarjem, ki ga je spoznala v partizanih. Povila mu je tri otroke, hčerko Tanjo sta leta 1952 nesrečno izgubila. Skupaj sta bila 71 let. Po opravljanju raznih služb se je kot uslužbenka Zavoda za rehabilitacijo invalidov leta 1974 upokojila.

Odšla je kot zadnja iz družine, ki je iz Tater pod slovenske prišla planine, družine, ki je v Sloveniji pogonala korenine, ustvarila potomce in družine.

Danilo Klinar

Rudi Železnik

V 89. letu starosti je umrl Rudi Železnik, borec Gubčeve brigade in jurišnega bataljona 15. divizije ter predan aktivist borčevske organizacije. Rodil se je v siromašni kmečki družini v Gorenjih Lakencah pri Mokronogu. Okupacija domovine ga je zelo prizadela. Prizadevni aktivisti OF v bližnjem Mokronogu in prvi dolenski partizani, ki so se spomladi leta 1942 pojavili v domačem kraju, ter sla po svobodi so ga privedli v vrste Gubčeve brigade. Z njimi je bil vse bitke od Ajdovca, Police pred vrati Ljubljane, zmagovitega pohoda po Beli krajini in Žumberku. Posebej se je izkazal s hrabrostjo v znameniti zmagi slovenskih partizanov v Jelenovem žlebu. Ob kapitulaciji Italije je sodeloval v razorožitvi italijanske divizije v domačem kraju.

Med nemško ofenzivo oktobra leta 1943 se je izmaknil s tovariši prek Gorjancev in nato sodeloval v blokadi in v napadu na Novo mesto. Spomladi 1944 so ga zaradi njegove neustrašnosti uvrstili v jurišni bataljon 15. divizije, kjer je srečal ožjega rojaka in poveljnika Cirila Vidmarja. Ob napadu na Trebnje je bil Rudi hudo

ranjen in prav poveljnik Ciril ga je na plečih odnesel iz boja do previjališča. Zato sta prijateljela vse do poslednjih Cirilovih dni. Po dolgem okrevanju je odšel v Beograd v Titovo gardo, kjer je kot častnik služboval vse do upokojitve. Po upokojitvi se je vrnil v Slovenijo in nekaj časa delal v Domu Maksa Perca v Ljubljani. Pozneje je v domačem kraju zgradil hišo z vinogradom. Aktivno je deloval v borčevski organizaciji v Mokronogu in v skupnosti borcev Gubčeve brigade. Za zasluge v vojnem času je dobil več vojaških in državnih odlikovanj, med drugimi tudi red za hrabrost, za delo v borčevski organizaciji pa zlato plaketo ZZB NOB.

Lojze Lenič - Mile

ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NA VREDNOTE NOB SLOVENIJE

Predsedstvo Zveze združenje borcev za vrednote NOB Slovenije je na seji 3. novembra 2015 na podlagi 23. člena Statuta Zveze sprejelo

SKLEP

O izdajanju glasila Zveze

1.

Po ugotovitvi o uvedbi stečaja Družbe Svobodna misel d. o. o. ter o prenehanju izhajanja revije Svobodna misel in s tem tudi Sporočil Zveze bo Zveza izdajala svoje mesečno glasilo z imenom SVOBODNA BESEDA.

Prva številka novega glasila bo izšla v petek, 27. novembra 2015, in nato vsak zadnji petek v mesecu ali teden pred tem, če je ta dan praznik.

2.

Novo glasilo Zveze bo do končnega imenovanja urejal SLAVKO GRČAR, v. d. urednik.

Pri urejanju glasila Zveze bo v. d. urednik sodeloval z uredniškim odborom, ki ga sestavljajo Jani ALIČ kot predsednik in člani dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol in Rok Židanik. Uredniški odbor določa uredniško politiko in bdi nad njenim izvajanjem.

3.

Letna naročnina za glasilo je 36 evrov, četrtletna pa 9 evrov. Naročniki Svobodne misli, ki so plačali naročnino, so s tem za enak čas poravnali obveznosti tudi za novo glasilo ZB.

Priporočamo, da glasilo Zveze naročijo vsi člani organov in delovnih teles krajevnih organizacij ZB, združenj in društev, organov in delovnih teles Zveze in čim večje število zdajšnjih in novih članov ZB, da bi bili vsi sproti obveščeni o delovanju Zveze in združenj (društev) ter o vsem, kar zadeva ohranjanje vrednot NOB v sedanjem času.

4.

Z izhajanjem glasila Zveze preneha Zveza izdajati Sporočila, ki so bila posebna priloga ukinjene revije Svobodna misel. Vsebina Sporočil postane sestavni del glasila Zveze s posebnimi rubrikami za objavo dokumentov in stališč Zveze, za sporočila o vsebini sej organov in delovnih teles, s poudarki iz govorov in z drugimi obvestili.

Uredniški odbor Sporočil preneha delovati.

5.

Prihodke in odhodke glasila Zveze vključi Zveza v letne finančne načrte Zveze. Začetna sredstva za letos zagotovi Zveza začasno iz rezervnega sklada in jih poračuna v finančnem načrtu za leto 2016.

6.

Ta sklep velja takoj. O njem obvesti Zveza vse organizacije ZB in dozdajšnje naročnike Svobodne misli s prošnjo organizacijam, da zagotovijo čim večje število naročnikov med dosedanjimi in novimi člani ZB.

Številka: 020-6/15

PRESEDSTVO ZZB NOB Slovenije

FINANCIRANJE ZVEZE, ZDRUŽENJ (DRUŠTEV)

Predsedstvo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je na seji 3. novembra 2015 sprejelo na podlagi 23. člena Statuta Zveze

SKLEP

O OSNOVAH IN MERILIH ZA RAZDELITEV PRORAČUNSKIH SREDSTEV ZA NALOGE V JAVNEM INTERESU

1.

Sredstva, ki so v državnem proračunu RS namenjena Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, se s finančnim načrtom Zveze razdelijo na Zvezo in na združenja ter na druge kolektivne člane Zveze. V zvezi s financiranjem ima enak status kot drugi kolektivni člani tudi Koordinacija taboriščnih odborov.

Kot sredstva, ki se namenijo za izvajanje nalog v javnem interesu, se štejejo tudi sredstva, ki jih ZZB NOB nameni za delovanje Ustanove Franc Rozman - Stane, revije Borec in Inštituta za promocijo vrednot NOB.

2.

Združenja in drugi kolektivni člani zveze, ki želijo participirati pri sredstvih iz 1. odstavka 1. točke tega sklepa za uresničevanje svojih nalog v javnem interesu na področju vojnih veteranov NOB, žrtev vojnega nasilja in vojnih grobišč ter drugih nalog v smislu 7. člena Statuta Zveze, sporočijo Zvezi vsako leto do 20. novembra napovednik programa za naslednje leto na obrazcu, ki je sestavni del tega sklepa.

3.

Sredstva bodo združenjem oz. društvom razdeljena v sorazmerju s številom upravičenih točk po merilih napovednika, s tem da bo danih še 20 točk za vsakega člana, ki ima status vojnega veterana NOB, upoštevajoč podatke Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

Vrednost točke bo označena tako, da bo vsota sredstev, namenjenih združenjem oziroma društvom, deljena s skupnim številom upravičenih točk po napovednikih vseh združenj in društev ZB. Pri tem bo zagotovljeno, da nobenemu združenju ali društvu ne bodo sredstva znižana za več kot 10 odstotkov v primerjavi z letom 2015, če bo Zveza iz proračuna pridobila najmanj toliko sredstev kot v letu 2015.

4.

Za delovanje Pokrajinskih svetov se del sredstev nameni s finančnim načrtom.

Mestni zvezi Ljubljana pripada 25 % sredstev, do katerih so upravičena združenja na območju mesta, če se združenja ne dogovorijo drugače.

5.

Razdelilnik sredstev po osnovah in merilih iz tega sklepa predlaga vsako leto Komisija predsedstva Zveze za finančna vprašanja, sprejme pa jih Predsedstvo na prvi seji, ki datumsko sledi podpisu po-

godbe z Ministrstvom za obrambo o pridobitvi sredstev za izvajanje nalog v javnem interesu.

O dodelitvi, razporeditvi in pogojih koriščenja sklne Zveza z vsakim upravičencem posebno pogodbo.

Zveza bo nakazovala sredstva upravičencem praviloma po trimesečjih oziroma po isti dinamiki, kot bo pridobivala sredstva iz proračuna. Osnova za nakazila so podpisana pogodba, oddani napovedniki in poročanje o porabi za minulo leto in o tekoči porabi, če to zahteva državni organ, ki sredstva dodeli ZZB NOB (vsaj polletno in letno).

6.

Sredstva so namenska in se uporabijo izključno za namene, ki jih določata Zakon o vojnih veteranih in Zakon o žrtvah vojnega nasilja.

Računovodstva upravičencev so dolžna o namenski porabi sredstev po tem sklepu voditi posebno evidenco.

7.

Priporočena najnižja enotna članarina je 10 EUR na člana na leto. Član, ki ima manj kot 400 EUR mesečnih prihodkov, lahko plača samo evidenčno članarino v znesku 1 EUR. Predvsem članom organov organizacije priporočamo, da plačajo tudi prostovoljni prispevek.

Vsa članarina, prostovoljni prispevki, dotacije in vsi drugi prihodki se nakažejo na transakcijski račun združenja, vsi odhodki pa se izvršujejo s tega transakcijskega računa. To velja tudi za vsa sredstva, ki pripadajo krajevnim organizacijam in odboru enot in služb NOV in POS, s tem, da o teh sredstvih odločajo le predsedniki teh enot in da združenje vodi posebno evidenco o teh sredstvih.

8.

Pri finančnem poslovanju je treba dosledno upoštevati načelo zakonitosti in s sredstvi skrbno gospodariti.

9.

Z uveljavitvijo tega sklepa preneha veljati sklep o osnovah in merilih za razdelitev proračunskih sredstev za naloge v javnem interesu (Sporočila Zveze št. 6/2014).

Ta sklep začne veljati takoj.

PRESEDNIK ZZB NOB Slovenije
Tit Turnšek

DEJAVNOSTI DELOVNIH TELES IN ORGANOV ZVEZE OD 1. 11. DO 30. 11. 2015

1. Predsedstvo

3. 11. Poročilo o izvrševanju sklepov in potrditev sklepnega zapisnika prejšnje seje; Informacija o stečaju družbe Svobodna misel in sklep o izdajanju glasila ZB; Sklepi o spremembi meril za financiranje nalog v javnem interesu; Usmeritve za program nalog Zveze v letu 2016; Sklep o izdaji Zbornika NOB 2016 in o imenovanju Janeza Stanovnika za urednika in dr. Nevenke Troha za tehnično urednico; Informacija o uresničevanju finančnega načrta Zveze in sklep o tekočih finančnih zadevah; Seznanitev s pismom predsednika ZB NOB Grosuplje in z zapisnikom odbora Združenja; Druga medsebojna obvestila in dogovori.

Člani predsedstva so se udeležili:

1. 11. komemoracij ob dnevu mrtvih na Urhu in v Begunjah;
6. 11. polaganja cvetja in spominske prireditve ob 71. obletnici smrti narodnega heroja Franca Rozmana - Staneta v Pirničah pri Medvodah;
18. 11. zborovanja članov vodstev ANPI - VZPI dežele Furlanije - Julijske krajine v Vidmu (Italija);
23. 11. slovesnosti ob dnevu Rudolfa Maistra in dnevu 72. brigade Slovenske vojske na Ravnah na Koroškem.

2. Kolegij predsednika

Vsak torek, razen prvega v mesecu

3. Komisija za finančne zadeve

2. 11. Dogovor o delovanju komisije; Informacija o uresničevanju finančnega načrta za leto 2015;
23. 11. Sklep o merilih za delitev sredstev za naloge v javnem interesu; Informacija o stečaju družbe Svobodna misel d. o. o. in o sklepu za izdajanje glasila ZZB Svobodna beseda; Tekoče finančne zadeve. Potrditev zapisnika prejšnje seje; Obravnava osnutka finančnega načrta za leto 2016; Razno.

4. Nadzorni odbor

5. 11. Dogovor o delovanju Nadzornega odbora; Informacija o uresničevanju finančnega načrta za leto 2015; Informacija o stečaju družbe Svobodna misel d. o. o. in o sklepu za izdajanje glasila ZZB Svobodna beseda; Druga medsebojna obvestila in dogovori.

5. Komisija za izobraževanje

17. 11. Pogovor o vlogi in nalogah komisije; Predlogi za načrt dela v letu 2016.

6. Proračunska komisija

19. 11. Finančni načrt za leto 2016; Razno.

7. Svet ZZB

19. 11. Begunska problematika

8. Odbor za priznanja

20. 11. Pozdrav novoizvoljenim članom odbora; Pregled razdelitve priznanj po regijah v letu 2015 do vključno 20. 11. 2015; Obravnava in potrditev prispelih predlogov za priznanja v okviru kvot za 2015; Obravnava in potrditev predlogov za podelitev priznanja praporščakom; Potrditev načrta za razdelitev kvote zlatih in srebrnih priznanj po regijah v letu 2016; Program dela odbora za priznanja v letu 2016; Razno.

Utrinki iz govorov

Zaradi vsega naštetega, predvsem pa zaradi grozodejstev in mučenja, ki so se dogajali na tem kraju, Urh ni le eden od spomenikov o hrabrem boju naših partizanov, ki so se brez oklevanja odzvali klicu domovine, ko jih je ta potrebovala, ampak je pomnik vsem nam, ki moramo danes živeti z dejstvom, da je bila tu na Urhu postavljena mučilnica prav za te fante, ki so si želeli le eno – osvoboditev lastne domovine.

Danes na žalost nekateri politiki partizanski odpor in narodnoosvobodilni boj označujejo z »revolucionarnim terorjem« ali enačijo z revolucijo, kar je ne samo omalovažujoče, ampak tudi zavržno do tistih, ki so se okupatorju uprli in se bojevali za svobodo. Fantje in dekleta, ki so odšli v hoste, ki so na oltar domovine položili največ, kar so imeli – svoje življenje, niso šli v hoste zato, da bi se bojevali za kakršno koli revolucijo. Edina »revolucija«, ki so jo želeli izpeljati, je bila osvoboditev slovenskega naroda, ki je krvavel pod tujim škornjem. Zato, spoštovani gospe in gospodje, ne pozabimo – partizanski boj je nekaj svetlega in častivrednega v naši zgodovini. Brez njega danes ne bi bilo ne Slovencev in ne samostojne Slovenije! Urh, kjer stojimo danes, pa mora ostati živa priča o tem, kdo je bil na pravi strani zgodovine. Ne pozabimo, pomen parti-

zanskega boja so priznali in priznavajo tudi zahodni zavezniki, zato je bila ob 70. obletnici začetka akcije v Normandiji na slavlje povabljen tudi delegacija slovenske Zveze združenj borcev. In to je tisto, kar v mednarodni skupnosti šteje.«

Iz govora **dr. Milana Brgleza**, predsednika Državnega zbora, na komemoraciji na Svetem Urhu pri Ljubljani 1. novembra 2015

Danes je čas, da tudi mi s tega mesta pozovemo vse svetovne voditelje, da se zaustavijo, da premislijo in da za mizo poiščejo rešitve, ki bodo umirile ta podivjani svet, svet pohlepa in brutalnih odnosov v mednarodni skupnosti, kjer znova, kot v času hladne vojne, prevladuje sla po moči in pridobitvi nadvlade v svetu. Letos, ko praznujemo 70. obletnico ustanovitve ZN, je priložnost, da se doseže uresničitev temeljnih ciljev organizacije ter da se prihodnji rodovi obvarujejo pred strahotami vojne. Zato se mora prizadevanje za mir v svetu nadaljevati s še višjo stopnjo zavesti in sodelovanjem vseh z vsakim, kajti mir je mogoč tam, kjer so pravice vsakega človeškega bitja priznane in spoštovane v skladu s svobodo in pravičnostjo. Naj se vrnem k ugotovitvi, da je heroj Stane kot komandant slovenske partizanske vojske vedel, da je vojska hrbtnica države in da je njena naloga braniti varnost svojega naroda, njegovo čast in dostojanstvo. Ali je treba tej ugotovitvi kaj dodati? Za čas, v katerem je živel in poveljeval komandant Stane, gotovo ne. Za čas, katerega živimo danes, pa prav gotovo!«

Iz govora **Ladislava Lipiča**, predsednika Zveze veteranov vojne za Slovenijo, na slovesnosti v Pirničah ob obletnici smrti Franca Rozmana - Staneta 6. novembra 2015

Založba ALE.d.o.o. je tudi letos izdala stenski partizanski koledar z 12 fotografijami iz časov 2. svetovne vojne. Na naslovnici je upodobljena partizanska zdravnica Franja Bojc Bidovec. Koledar je lepo in primerno novoletno darilo. Cena je 6,10 € + stroški pošiljanja. Večje količine dostavimo sami.

Naročila na: www.ale.si ali info@ale.si ali GSM: 041/322-297

Danes se zato še posebej spominjamo dolgoletnega dobavskega učitelja in borca za slovensko svobodo Staneta Žagarja. Ko beremo njegov življenjepiš, se nam prikaže skoraj neverjetna podoba cankarjanskega idealista in pokončneža, Maistrovega borca za slovensko Koroško, vzgojitelja slovenske kmečke mladine, voditelja našega partizanskega upora za svobodo od začetka vojne naprej; moža, na katerega so nacisti razpisali posebno nagrado, ker so ga imeli za glavno oviro pri ponemčevanju in nacifikaciji Gorenjske ter za prvega moža narodnoosvobodilne vstaje. Ko se je na pomlad 1942 našel izdajalec in so ga skupaj s 14 borci nad Crngrobom ubili, so si zato globoko oddahnili. Toda – Žagar ni bil samo mož, bil je že takrat tudi ideja; bil je učlovečenje boja za pravico in svobodo; bil je poosebljenje slovenskega upornega duha. Ideje pa pač ni

mogoče ubiti: človek premine, človeštvo ne (spet po Prešernu), in prav tako ni mogoče pokončati ničesar, kar storimo zanj. – Ne pozabimo: Stane Žagar je padel za pravico Slovencev, da imajo prostor pod soncem, in za pravico vseh ljudi na Zemlji do svobode! In njegov sin skoraj istočasno, čeprav daleč od njega, prav tako.«

Iz govora **dr. Matjaža Kmecla**, podpredsednika ZZB za vrednote NOB Slovenije, ob grobovih narodnega heroja Žagarja in drugih padlih borcev na Srednji Dobravi pred dnevom mrtvih 22. oktobra 2015

Smo prva generacija po drugi svetovni vojni, ki bo živela slabše od svojih staršev. Starejši pri nas so po zadnjih podatkih po tveganju revščine pri vrhu držav EU. Ta je še posebej visoka pri ženskah in materah samohranilkah. Celoten politični vrh prisega na doktrino neoliberalizma – torej še vedno vztrajajo pri istih politikah, ki so nas v to krizo pripeljale. Milijarde se stekajo v banke za reševanje dolgov kapitala, uvažajo se davčni odpusti za bogate in nižje plače za delavce. Skratka, jemljejo revnim in dajejo bogatim. Znižujejo nam socialne, delavske in demokratične pravice. Šolski in zdravstveni sistem se ne razvijata, temveč nazadujeta. To se ne dogaja samo pri nas, ampak po vsej Evropi. Prav zato smo po celotni Evropi priče vnovičnemu vzponu skrajne desnice. Od Nacionalne fronte v Franciji do grške Zlate zore in Jobbika na Madžarskem, pa vse do neonacistov v ukrajinski vladi. Danes ne smemo pozabiti, da je bil fašizem vedno odziv političnih elit na krizo kapitalizma.

Ves svet pretresajo zgodbe o beguncih, ki bežijo pred nasiljem in siromaštvom, kar je posledica imperialističnih politik zahodnih velesil, ki so uničile njihova gospodarstva. Ob tem se rojevajo novo sovraštvo, rasizem in nasilje. Naše oblasti to izkoriščajo, po hitrih postopkih dajejo

Spomin na naše rajne, ki so med vojno po večini zelo mladi umrli, nas znova vabi, da kljub letom, ki jih že štejem, pomladimo svoje srce, in sicer s tem, da poživimo vrednote slovenstva, pristne slovenske besede in ljubezni do domovine ter hkrati v srcu obudimo tudi vero in pripravljenost za te vrednote kaj žrtvovati. Toda svoje žrtve ne okličimo za edino zveličavne! Drug drugemu priznajmo mladostni idealizem, iskrenost srca in spoštujemo pristne vrednote, za katere živimo in se žrtvujemo. Nekoč bomo vsi presenečeni: najprej nad tem, kako je Bog dober, usmiljen in velikodušen do nas, in potem nad tem, koliko lepih misli in čistega hrepenenja, pa tudi bridkega trpljenja je bilo skritega v naših srcih. Zato je ta trenutek naša dolžnost, da smo drug do drugega dobri in prizanesljivi ter da si znamo in zmoremo dati za stvari, ki so dobre in pleme-

nove pristojnosti vojski, s čimer nižajo demokratične in civilne standarde. Namesto razvoja in novih služb se pogovarjajo o novih zidovih na mejah in o kratenju pravic – za katere so številni naši predniki plačali s svojim življenjem. Nevzdržno stanje rešujejo samoorganizirana civilna društva in prostovoljci, s čimer izražajo temeljne vrednote solidarnosti in tovarištva. Ta rešitev pa je zgolj začasna, odpraviti bo treba vzroke, ki so begunsko krizo sploh povzročili. Stanje postaja vse bolj podobno času pred drugo svetovno vojno.

Iz govora **Andraža Malija**, člana KO ZB Šenčur in regijskega koordinatorja Initiative za demokratični socializem, članice Združenje levice, ob dnevu spomina na mrtve v Šenčurju 1. novembra 2015

nite, iskreno priznanje. Naj nam k temu pomagajo tudi naši dragi pokojni, ki se jih danes spominjamo ter zanje prosimo in molimo.«

Iz pridige **patra Bogdana Knavs**a med mašo za umrle partizane in žrtve vojne v cerkvi sv. Jerneja v Ljubljani 31. oktobra 2015

90 let Viktorije Gašperšič Zmage

// PIŠE: Ivica Smajla

17. novembra je praznovala častitljivih 90 let Viktorija Gašperšič, z deklinškim priimkom Tomažič, rojena v številni družini v Hujah sredi prelepih brkinskih gričev. Kot radoveden in zelo živahen deklič se je podila po gmajnah in z najljubšim bratom Francetom iskala ptičja gnezda. Včasih je bil to pravi podvig, saj je sledila dečkom visoko v krošnje dreves, se prijela za sam vrh in se zagugal navzdol. Ob nekem takem podvigu se je vrh odlomil in navihanka je obležala pod drevesom, dokler je niso zbudile krave, ki so čakale, da jih odžene s paše. Komaj petletna jih je že pasla ... pa saj so krave same vedele, kam naj gredo, ona jim je samo sledila – včasih v joku, da so jo slišali domači, ki so delali na polju na sosednjem hribu!

Tako je teklo življenje do začetka vojne, ki je kruto prekinila veliko otroštev. To, da so obiskovali italijansko šolo, je male upornike manj motilo, saj so pridno nagajali učiteljem, mama pa jih je doma učila slovenske besede in pesmi.

Vojna je mlado dekle s partizanskim imenom Zmage in njene sestre zaznamovala z izkušnjo italijanske internacije, od koder so po kapitulaciji Italije pobegnile, očeta pa so Nemci iz italijanskega taborišča odpeljali v Mauthausen. Brat je bil v partizanih, doma je na pogorišču ostala mama še s tremi mladoletnimi otroki. Po vrnitvi iz taborišča je Zmage v Brkinih nadaljevala svoj upor kot aktivistka OF in partizanska učiteljica.

Po osvoboditvi je vso svojo mladostno energijo usmerila v graditev požgane in uničene domovine, za kar je bila nešteto krat odlikovana in pohvaljena – to ji seveda ni prineslo velikega bogastva, a v tistih časih to ni bilo tako pomembno! Veljale so druge vrednote: čast in poštenje, pa trdo delo od jutra do mraka. Teh vrednot sva se nalezli tudi jaz in sestra in tako učiva svoje otroke, zato sva ponosni nanje! V tem času je spoznala najinega očeta – tudi žrtev vojne. Bil je 100-odstotni invalid vojne, ki je bil ranjen v glavo, a ga je veliko bolj bolela duša kot glava. Do smrti smo mu lajšale žalost in razočaranje nad izkrivljanjem zgodovine in iskanjem novih zmagovalcev.

Naša mama pa se n predajala! Izbojevala je še veliko bitk – premagala je hude in malo manj hude bolezni ter dočkala visoko starost. Nekaj let je preživela blizu starejše hčere, a se je pred kratkim odločila za vrnitev med svoje ljube griče. Lepe jesenske dneve preživlja med znanimi obrazi in govorico, med sorodniki in prijatelji. Osebje Doma starejših občanov v Ilirski Bistrici ji s svojim humorjem, prijaznostjo in izjemno lepim odnosom lepša jesenske dni. Želimo ji, da jih bo čim več.

// Foto: Jože Krajnc

Krn

Pri velikem Krnskem jezeru vsako leto novembra pripravijo slovesnost, na kateri počastijo spomin na umrle v 1. svetovni vojni, posebej na tisoče slovenskih fantov in mož, ki so svoja življenja izgubili na soški fronti. Hkrati pa se udeleženci pohoda, ki zadnja leta prihajajo tudi iz drugih krajev Slovenije in iz tujine – Avstrije, Italije in Madžarske poklonijo tudi spominu vsem borcem v 2. svetovni vojni in osamosvojitveni vojni. Nedaleč od Doma pri Krnskih jezerih je tudi spominsko znamenje madžarskim vojakom, pohoda pa se udeležuje vse več pripadnikov veteranskih in domoljubnih organizacij, med drugim se je letos do Krnskih jezer povzpelo več kot 20 članov Območnega združenja slovenskih časnikov Laško.

Moji spomini: »Rado, glavo dol!«

// PIŠE: Lado F. Jelarčič //

Ta klic sem večkrat slišal od svojega soborca Toneta Kašnika, ki me je med vojno pogosto opozarjal, naj svojo glavo držim čim nižje, če hočem ostati živ. Večkrat mi je rekel: »Veš, če jo dobiš (mislil je kroglo) v nogo, v roko ali kam drugam, te bodo bolničarji ali bolničarke nekako zakrpali, toda če jo dobiš v glavo, običajno ni rešitve. Tam je edina rešitev – smrt! Te pa si zanesljivo ne želiva, saj hočeva živa in zdrava priti v Slovenijo!«

Bil sem dosti mlajši od Toneta, imel sem komaj 16 let, ko sem se v Srbiji, kamor smo bili izgnani, pridružil partizanom. Tone je bil mitraljezec, jaz pa njegov pomočnik in ga nisem vedno takoj ubogal. Zato je v bit-

kah pogosto sledilo takšno opozorilo, in če ga nisem ubogal, tudi krc po glavi, s čimer me je Tone resno opozoril, da se preveč izpostavljam sovražnim strelcem. Očitno so bila Tonetova opozorila učinkovita, sicer me danes ne bi bilo več med živimi.

Oba sva vojno srečno preživela, žal se je njegovo življenje zaradi nesrečne reakcije na injekcijo v Novem mestu končalo pred dobrim letom in je umrl pred menoj. Do konca življenja pa se ga bom spominjal kot zvestega soborca in partizana, s katerim sva se skupaj bojevala za svobodo naše Slovenije. Do smrti mi bo ostal v trajnem spominu predvsem zaradi pogostega opozorila: »Rado, glavo dol!«, s katerim mi je zagotovo pogosto rešil življenje.

Člani društva TIGR na obisku v Istri

Obujanje spominov in tkanje prijateljstev

// PIŠE: Miloš Mikolič // FOTO: Marko Mitja Feguš

Člani ljubljanske enote in simpatizerji Društva za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske smo z letošnjo jesenjo zakrožili program obiskov obmejnih ali čezmejnih območij, pomembnih za naše seznanjanje z obdobjem fašističnega zatiranja in odpora proti temu nasilju. Tako smo v zadnjih letih obiskali slovenski rojake v Benečiji, na tržaškem Krasu in v Trstu, na Koroškem in Štajerskem v Avstriji, primorske rojake, izseljene v Pomurje (Marof-Benica), ter Slovence v Porabju. Povsod smo veliko izvedeli o njihovem boju in življenju ter o zdajšnjem položaju. Z vseh teh ekskurzij smo se vračali bogatejši za spoznanja o celoviti usodi in perspektivah pripadnikov našega naroda na teh še danes zelo občutljivih območjih.

Na občnem zboru ljubljanske enote društva TIGR smo se dogovorili, da letos obiščemo hrvaško Istro, ki je v svojem odporu proti italijanske-

mu fašizmu tesno povezana z našimi tigrovci. Prvo žrtev fašističnega nasilja predstavlja ustrelitev Vladimirja Gortana iz okolice Pazina po sodnem procesu v Pulju (leta 1929), med štirimi bazoviškimi junaki leto pozneje pa je bil tudi Hrvat Zvonimir Miloš.

Na pot smo se podali 20. oktobra, pridružili so se nam tudi poznavalci zgodovine na tem območju. Še več o dogajanjih v Istri pa smo izvedeli v pogovoru z gostitelji, člani Združenja antifašistov v Pazinu, ter ob obisku spominskega parka istrskih junakov v tem mestu. Sprejel nas je tudi župan Pazina ter predstavil zgodovino in razvoj kraja. Nato smo se ustavili pri spomeniku in grobnici Vladimirja Gortana, kjer smo položili venec; postanek je bil tudi pri spomeniku na kraju spopada istrskih tigrovcev – gortanovcev s fašisti. Popoldan pa je bil namenjen obisku Labina v vzhodni Istri, kjer sta že leta 1921 izbruhnili oster spopad krajanov in delavcev (rudar-

jev) s porajajočim se fašizmom in stavka. Ljudje so zavzeli rudnik in razglasili Labinsko republiko; med njenimi pobudniki in voditelji so bili tudi nekateri slovenski rudarji. Precej je bilo tudi žrtev. Tudi tu smo položili venec ter se srečali s pripadniki združenja antifašistov in občine. Z gostitelji smo se pogovarjali tudi o zdajšnjih razmerah, ki niso nakhlonjene protifašističnim prizadevanjem in delovanju (odstranjevanje spomenikov ipd.). Gostitelji so nam razkazali mesto, predstavili razvoj mesta od časa industrializacije do zdaj in načrte za turizem.

Obisk je bil zanimiv, poučen in aktualen tudi z vidika nekaterih zdajšnjih dogodkov in pritiskov tako v naših dveh državah kot širše v Evropi. Društvo bo podobne ekskurzije pripravljalo tudi v prihodnje. Obiskati nameravamo Primorce, pregnane v Bosno, društvo Slovencev Bazovica na Reki in druge kraje, kjer so naši ljudje našli zatočišče; tako jim bomo pokazali, da niso pozabljeni. ■

Ljubljana

Skupnost internirancev Dachau vabi na letno srečanje in počastitev 70. obletnice konca druge svetovne vojne, ki bo v **soboto, 28. novembra, ob 11. uri** v M hotelu, Derčeva ulica 4, Ljubljana. Gost na srečanju bo zgodovinar dr. Božo Repe, v kulturnem delu pa bodo sodelovali učenci glasbene šole Tržič in člani skupnosti s svojimi prispevki.

Poljane

KO ZB NOB Poljane in organizacijski komite prireditve Po stezah partizanske Jelovice prirejata srečanje s kulturnim programom v spomin na poljansko vstajo decembra leta 1941. Srečanje bo pri Brdarju na kmečkem turizmu Pri Ljubici v Vinharjih, v **soboto, 5. decembra, ob 12. uri**. Slavnostna govornica bo dr. Ljubica Jelušič, podpredsednica ZZB NOB Slovenije.

Dostop je mogoč z avtomobili iz Poljan. Pripravili pa bodo tudi pohod, ki bo organiziran iz dveh smeri: iz Poljan bo začetek pohoda ob 9.30 pri spomeniku NOB v Poljanah. Informacije Milena Sitar, 031/869-629. Druga smer pohoda bo iz Žirov, kjer bo odhod ob 8. uri izpred trafo postaje, Cesta pod griči. Informacije pi vodji pohoda Janezu Jerebu, tel. 041/421-919.

Celje

ZZB za vrednote NOB Celje in Društvo pohodnikov Stari pisker Celje vabijo na tradicionalni pohod Po poti osvoboditeljev zapornikov Starega piskra iz Celja do Šmartnega v Rožni dolini. Pohod bo v soboto, **12. decembra, s pričetkom ob 9. uri** izpred Starega piskra v Celju.

Radovljica

ZZB za vrednote NOB Radovljica in Odbor Prešernove brigade organizirata v **soboto, 12.**

decembra, od 11. uri spominsko slovesnost ob 72. obletnici boja III. bataljona Prešernove brigade. Slovesnost bo na mestu boja – pri spomeniku na Goreljku v bližini hotela na Pokljuki. Slavnostni govornik bo Milan Gorjanc, član predsedstva Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije.

Cerkno

ZZB za vrednote NOB Idrija - Cerkno vabi na spominsko slovesnost, ki bo v **soboto, 26. decembra, ob 11. uri** na Nemcih pri Orehku v občini Cerkno. Slovesnost je posvečena prvim padlim borcem NOB na Cerkljanskem v decembru 1942. Z avtobusne postaje Cerkno bo ob 10.15 organiziran brezplačen avtobusni prevoz na prireditev. Pripravljajo pa tudi spominski pohod iz vasi Reka čez Rodne na Nemce. Zbor pohodnikov bo med 7. in 8. uro pred gostilno na Reki.

Priznanje za novinarja

Organizacijski odbor prireditve Partizanske smučine – Cerkno '45 je ob 70. obletnici te prireditve podelil spominski listini Jožici Hribar, odgovorni urednici Svobodne misli, in Janezu Aliču, novinarju Dnevnika, v zahvalo za »dolgoletno predano in uspešno delo pri pripravi organizacije in izvedbe vsakoletnega tradicionalnega smučarskega spominskega tekmovanja«, kot so med drugim zapisali v obrazložitvi. Spominski listini jima je na posebni slovesnosti v Ljubljani ob prisotnosti nekaterih aktivnih udeležencev NOB podelil Miha Butara, predsednik organiza-

Franc Sever Franta, Jožica Hribar, Miha Butara in Janez Alič

cijskega komiteja. Ob tem je posebej poudaril pomen novinarskega poročanja ob vsakoletni izvedbi te prire-

ditve, ki že 38 let poteka v spomin na smučarsko tekmovanje leta 1945 v osrčju takratne okupirane Evrope.

ZZB za vrednote NOB Krško je tudi letos izdalo poseben koledar, za katerega pravijo, da »ni namenjen temu, da bi z njim šteli tedne in mesece, ampak je nekaj posebnega zaradi vsebine, ki jo prinaša.« Koledar za leto 2016 namreč govori o okupatorjevih zločinih na Slovenskem. Teh je bilo veliko, za koledar so jih izbrali dvanajst, za vsak mesec po enega. Vsak mesec tako prinaša krajši zapis o zločinu in manjšo sliko ustreznega spomenika ter risbo, ki jo je naslikal učenec. Tudi letos so se namreč v ZZB za vrednote NOB Krško povezali s šolami, risbe šolarjev so objavljene na koledarju. Na naslovnici pa je slika talca iz Gramozne jame v Ljubljani.

Koledarje je mogoče po ceni 4,5 evra + poština naročiti do 7. decembra 2015 na e-naslov: zdruzenjeborcev.kk@siol.net ali na telefonski številki 041/226-661.

Božo Repe: Milan Kučan, prvi predsednik

Človeka spoznaš, ko ima moč

Pri Založbi Modrijan je na začetku novembra izšla zagotovo najzanimivejša knjiga leta: Milan Kučan, prvi predsednik, ki jo je napisal zgodovinar Božo Repe. V obsežnem delu, ki zajema več kot 600 strani, predstavi prvega predsednika samostojne Slovenije in gotovo najpomembnejšega politika v desetletjih ob prelomu v tretje tisočletje.

» Z dovolj gotovosti je mogoče reči, da je Kučan tako v prvem kot drugem predsedniškem mandatu za večino ljudi ostal politična in moralna avtoriteta in da se je uveljavil kot tedaj verjetno edini slovenski državnik, zmožen zmehčati marsikateri negativni politični pritisk, ki bi povzročil nove delitve v družbi ali poglobil stare, da pa je bil pri svoji politični dejavnosti ujet v politični tok, ki njegovim idejam dostikrat ni bil naklonjen. Ne nazadnje so ga omejevala tudi predsedniška pooblastila, kot so jih prav zaradi njega zapisali v ustavo. Najbrž ni zgrešena niti ugotovitev, da so mu ljudje izkazovali več zaupanja in spoštovanja kot pa politične elite.«

Tako v predgovoru pravi Božo Repe, ki je povedal, da je ideja za knjigo zorela kar petnajst let, vse od leta 1996, ko se je bližal koncu Kučanov prvi predsedniški mandat in ko sprva ni nameraval vnovič kandidirati. Zaradi ponovne kandidature je Repe idejo o knjigi odložil, kar pa ne pomeni, da Kučanovega življenja v tem času ni raziskoval – med drugim je namreč Božo Repe tudi avtor številnih del o demokratizaciji Slovenije na prehodu tisočletja. Avtor si je pri svojem delu pomagal z zelo obsežnim gradivom tako iz državnih arhivov kot tudi iz osebnega arhiva

Milana Kučana in njegovih najožjih sodelavcev. Repe je povedal, da mu je nekdanji predsednik dal na voljo svoj res obsežni arhiv, vključno z osebnim dnevnikom, ki ga je pisal v svojem zadnjem aktivnem obdobju. Opravil pa je tudi zelo veliko formalnih in neformalnih pogovorov z ljudmi, ki so bili Kučanu v različnih obdobjih zelo blizu.

Javna predstavitev knjige, na kateri bo sodeloval tudi Milan Kučan, bo v okviru Slovenskega knjižnega sejma v Cankarjevem domu v petek, 27. novembra. Brezplačne vstopnice so na voljo pri blagajni Cankarjevega doma.

Delo zajema obdobje od Kučanovega otroštva prek vstopa v politiko do obdobja, ko je bil dva mandata predsednik Slovenije, pa tudi obdobje, ki ga preživlja kot upokojenec in

Božo Repe

nekdanji predsednik. Glede na to, da je bil in je še Milan Kučan nenehno tarča političnih napadov domačih političnih nasprotnikov, so dragoce na tudi pričevanja njegove družine, saj so se njegova soproga Štefka in obe hčeri Ana in Špela vedno znova znašle sredi skoraj neverjetnih političnih konstruktov, ki so na trenutke grozljiv in žalosten odsev slovenske politične resničnosti.

Na vprašanje, kaj je po njegovem mnenju največja odlika Milana Kučana, Božo Repe odgovarja, da »človeka spoznaš takrat, ko ima moč«, in Kučan je v teh obdobjih pokazal, da je velik humanist. In je tudi v nedemokratičnem sistemu skušal delovati kot demokrat.

J. H.

Naročam revijo SVOBODNA BESEDA

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek:

Kraj, ulica, poštna številka:

Telefonska številka:

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrtletno 9 €,

letno

polletno 18 €,

36 €.

Podpis:

NAROČILNICA

NAGRADNA KRIŽANKA

				Svobodna BESEDA	OSTUD- NOST	GESLO	IZDELKI IZ ŽGANE GLINE	TURŠKI VELIKAŠ	RIBJA KOST	FRANCO- SKI ZGO- DOVINAR (HIPPO- LYTE)	NICK FALDO	VEDA O ODNOSIH ORGANIZ- MOV DO OKOLJA	SLABSA- LEN NAZIV ZA LJUBLJAN- ČANA		
				OBLASTEN ČLOVEK											
				ŠTUDENT- KA GEO- GRAFJE											
				SOROD- NIKI PO MOŠKI STRANI									OBLAK BRANE POSTAVI- TEV V KLET		
				VAS V TU- HINJSKI DOLINI							NIČLA				
ANTON NOVAČAN							MUSLIMANSKA STAVBA ZA VERSKE OBREDE								
Svobodna BESEDA	ESKIMSKI JEZIK	NASPROT- NIK NAPREDKA	ČEKAN, CEPINOV OKEL	Svobodna BESEDA	UM, RAZUM	AMERISKA IGRALKA BANCROFT			OKRAS						
						PLUG			EDVARD RUSJAN						
HERCEGO- VEC				PONOSEN MOŠKI									AMERIŠKI IGRALEC MINEO		
				TITAN											
PRISTAŠ SEKTE							OTROŠKO VOZILCE, SKIRO					ZVIŠANI TON E NAPOVEDO VALKA BAŠ			
							NASILNEŽ								
NAJVEČJI INDONE- ZIJSKI OTOK BORNEO									NAŠ POLITIK RIBIČIČ						
KRAJ PRI OPATJI				PISATELJI- CA PEROCI			KARL ALPIGER		POPOLN VZOR, IDOL						
				MOŽNOST, UPANJE			EDOUARD LALO								
MICHAEL CAINE			ŠALJIVEC DEL TRUPA MED LOPA- TICAMA					NAŠA PO- POTNICA IN PISKA KARLIN	PEVEC PLE STENJAK			VEČ OVC	PREVLEKA ZA PREŠITO ODEJO		
									NASPROT- JE ZLA						
STEKLO V OKNU						HOMERJEV EP O TROJANSKI VOJNI						TOČENJE SOLZ, PLAČ			
						AMERISKO ZIVINO- REJSKO POSESTVO (IZ: ČRNA)						ZLATNIK			
VODNO PLOVILO					ROMANA LOGAR		HUDOIJA								
							ZVRST JAMAJŠKE GLASBE			VELIKA ŠKOLJKA (IZ: VEZA)					
ŠPANSKA IGRALKA IN PEVKA SASTRE (IZ: ENIS)					SKUPINA GLASBE- NIKOV LIV ULLMANN					BISTVO, BIVANJE			ČASO- PISNO PODJETJE CEHOVIN URH		
VODJA ODDELKA V JAVNI UPRAVI								PREBIVA- LEC ARNAČ PRI VELENJU							
NADAV, AVANS, PREDUJEM				NAJVIŠJA GORA ISTRE				OBČUTEK, KI GA VZBUDI KAJ ZELO GRDEGA, ODVRAT- NEGA, GNUS, OGABA							

SVOBODNA
B E S E D A

Trem izžrebanim
reševalcem bomo
podarili CD s
partizanskimi
pesmimi Marjetke
Popovski

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
Revija Svobodna beseda, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s
pripisom »nagrada križanka«, do 18. decembra 2015.

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Geslo 1. številke SB: _____

Handwritten mark

NAGRADNA KRIŽANKA

				svobodna B E S E D A	OSTUD- NOST	GESLO	IZDELKI IZ ŽGANE GLINE	TURŠKI VELIKAŠ	RIBJA KOST	FRANCO- SKI ZGO- DOVINAR (HIPPO- LYTE)	NICK FALDO	VEDA O ODNOSIH ORGANIZ- MOV DO OKOLJA	SLABSA- LEN NAZIV ZA LJUBLJAN- ČANA		
				OBLASTEN ČLOVEK											
				ŠTUDENT- KA GEO- GRAFJE											
				SOROD- NIKI PO MOŠKI STRANI									OBLAK BRANE POSTAVI- TEV V KLET		
				VAS V TU- HINJSKI DOLINI							NIČLA				
ANTON NOVAČAN							MUSLIMANSKA STAVBA ZA VERSKE OBREDE								
svobodna B E S E D A	ESKIMSKI JEZIK	NASPROT- NIK NAPREDKA	ČEKAN, CEPINOV OKEL	svobodna B E S E D A	UM, RAZUM	AMERISKA IGRALKA BANCROFT			OKRAS						
						PLUG			EDVARD RUSJAN						
HERCEGO- VEC				PONOSEN MOŠKI									AMERIŠKI IGRALEC MINEO		
				TITAN											
PRISTAŠ SEKTE							OTROŠKO VOZILCE, SKIRO					ZVIŠANI TON E NAPOVEDO VALKA BAŠ			
							NASILNEŽ								
NAJVEČJI INDONE- ZIJSKI OTOK BORNEO									NAŠ POLITIK RIBIČIČ						
KRAJ PRI OPATJI				PISATELJI- CA PEROCI			KARL ALPIGER		POPOLN VZOR, IDOL						
				MOŽNOST, UPANJE			EDOUARD LALO								
MICHAEL CAINE			ŠALJIVEC DEL TRUPA MED LOPA- TICAMA					NAŠA PO- POTNICA IN PISKA KARLIN	PEVEC PLE STENJAK			VEČ OVC	PREVLEKA ZA PREŠITO ODEJO		
									NASPROT- JE ZLA						
STEKLO V OKNU						HOMERJEV EP O TROJANSKI VOJNI						TOČENJE SOLZ, PLAČ			
						AMERISKO ZIVINO- REJSKO POSESTVO (IZ: ČRNA)						ZLATNIK			
VODNO PLOVILO					ROMANA LOGAR		HUDOIJA								
							ZVRST JAMAJŠKE GLASBE			VELIKA ŠKOLJKA (IZ: VEZA)					
ŠPANSKA IGRALKA IN PEVKA SASTRE (IZ: ENIS)					SKUPINA GLASBE- NIKOV LIV ULLMANN					BISTVO, BIVANJE		ČASO- PISNO PODJETJE CEHOVIN URH			
VODJA ODDELKA V JAVNI UPRAVI								PREBIVA- LEC ARNAČ PRI VELENJU							
NADAV, AVANS, PREDUJEM				NAJVIŠJA GORA ISTRE				OBČUTEK, KI GA VZBUDI KAJ ZELO GRDEGA, ODVRAT- NEGA, GNUS, OGABA							

SVOBODNA
B E S E D A

Trem izžrebanim
reševalcem bomo
podarili CD s
partizanskimi
pesmimi Marjetke
Popovski

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
Revija Svobodna beseda, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s
pripisom »nagrada križanka«, do 18. decembra 2015.

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Geslo 1. številke SB: _____

af

Partizanska pesem v cerkvi v Villorbi

STRAN 2

Ob obletnici smrti Franca Rozmana Staneta

STRAN 12

Srečanje pri Krnskih jezerih v spomin na vse padle

STRAN 36

V cerkvi v Villorbi pri Trbižu zadonela Na juriš in Vstajenje Primorske

V spomin na slovenske domoljube

// PIŠE: **Silvana Dobrila** // FOTO: **Lucijan Pelicon**

Sobota 17. oktobra je bila poseben dan za člane Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič, italijanskega partizanskega združenja VZPI - ANPI, društva TIGR in ZZB za vrednote NOB Sežana. V Villorbi pri Trbižu v Italiji smo se namreč udeležili spominske slovesnosti ob 70. obletnici prekopa slovenskih žrtev fašizma. Slovesnost sta pripravila tamkajšnje Združenje veteranov italijanske pehote in občinska uprava. Ob tem prijetnem srečanju se je izkazalo, da različna govornica, različne kulturne navade in politični pogledi nikakor niso ovira. Nasprotno: čeprav si še pred nekaj leti nihče ni mogel niti predstavljati, da bi poleg praporov italijanskih bersaljerjev in alpincev na spominski slovesnosti stali prapori TIGRA, VZPI - ANPI in TPPZ Pinko Tomažič, se je zgodilo prav to. Poslušali smo govor župana Marca Serena, predstavnika desničarske Severne lige. Obsodil je nepotrebno zgodovinsko nasilje, ki naj bo opomin tudi za današnji čas, in povzdignil spomin na naše junake, slovenske domoljube, ki so verjeli v višje vrednote, v demokracijo in svobodo govora. Njihova darovana življenja niso bila zaman, saj te vrednote v današnji Evropi živijo.

14. decembra 1941 je posebno fašistično sodišče obsodilo na smrt tržaške domoljube: Pinka Tomažiča, Viktorja Bobka, Simona Kosa, Ivana Ivančiča in Ivana Vadnala. Naslednji dan so jih usmrtili na openskem strelišču. Ker so hoteli popolnoma zabrisati spomin nanje in prikriti njihove grobove, so njihova trupla prepeljali v manjši kraj Villorba. Vse je potekalo v največji tajnosti. Med vožnjo so zamenjali kar 47 voznikov. Karabinjerji, ki so se pripeljali z več tovornjaki, so ustavili ves promet skozi vas in ukazali prebivalcem, da ne smejo zapuščati stanovanj. Izkopati so skupen grob in vanj položili vseh pet krst. Po opravljenem delu so karabinjerji še tri mesece noč in dan stražili grob. Dolgo nihče ni vedel,

kam so pokopali Tomažiča in tovariše. Sestra usmrčenega Ivana Ivančiča, Gizela Ivančič, je vztrajno iskala grob in ga tudi našla. Oblasti so ji zagrozile s hudo kaznijo, zato je morala o kraju pokopa molčati vse do konca vojne. 27. oktobra 1945 so posmrtno ostanke žrtev izkopalili in jih prepeljali v Trst. Po slovesnem pogrebu na Velikem trgu so jih pokopali na pokopališču pri Sv. Ani.

V Villorbi od 25. aprila 2014 stoji na kraju, kjer je bilo nekoč pokopališče, spomenik, posvečen slovenskim domoljubom – »dei patrioti Sloveni«. Ob njem je lepo urejen park. Pobudo za postavitve spomenika je dalo Združenje veteranov italijanske pehote s podporo

silja nad njimi, pa tudi njihove povezanosti v prijateljstvu in skupnih idealih. Veriga je na sredini pritrjena na skalo in predstavlja ljubezen do rodne zemlje. Izrastki so poganjki, ki skušajo zrasti iz zemlje, vendar ne morejo vzkliti v bujno rast: to so sanje petih junakov, sanje o svobodi, demokraciji in sožitju med ljudmi.

Smrt žrtev 2. tržaškega procesa je, kot je poudarila predsednica TPPZ **Rada Cergol**, združila dve skupnosti, ki se sicer najbrž nikoli ne bi spoznali. Najbolj prijeten in nepozaben del srečanja v Villorbi je bil večer v tamkajšnji župni cerkvi, kjer je nastopil Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič in

občinske uprave. Največ zaslug za to ima predsednik Zveze veteranov italijanske pehote, vitez Onorio Ghirardi, raziskovalec krajevne zgodovine, predvsem iz vojnega časa. Spomenik je delo drugega veterana, viteza Silvia Massarina, ki je želel tako počastiti tudi spomin na očeta, poveljnika italijanskih partizanov. Pet domoljubov predstavlja pet kovinskih lokov, ki se pnejo proti nebu, hkrati pa se nagibajo v bratski objem. Loki imajo tudi izrastke, na njih pa so plošče z imeni padlih junakov. Zvezane so z verigo, simbolom suženjstva in na-

navdušil poslušalce. Partizansko petje v cerkvi je nekaj nenavadnega, prireditelji in poslušalci, vključno z mladim župnikom don Paolom, pa so ga navdušeno sprejeli. Na željo župnika je zbor po koncu koncerta dodal še udarno pesem Na juriš. Prijateljsko razpoloženje se je sproščeno nadaljevalo v župnišču. Bilo je to res nenavadno srečanje, hkrati pa tako iskreno, pristno in razigrano, kot ga človek redko doživi. In v tem tiči ves smisel sožitja, ki mora ljudi zblíževati in jih navdajati z vero v človeka in v boljše življenje. ■

Božo Repe: Milan Kučan, prvi predsednik

Človeka spoznaš, ko ima moč

Pri Založbi Modrijan je na začetku novembra izšla zagotovo najzanimivejša knjiga leta: Milan Kučan, prvi predsednik, ki jo je napisal zgodovinar Božo Repe. V obsežnem delu, ki zajema več kot 600 strani, predstavi prvega predsednika samostojne Slovenije in gotovo najpomembnejšega politika v desetletjih ob prelomu v tretje tisočletje.

»Z dovolj gotovosti je mogoče reči, da je Kučan tako v prvem kot drugem predsedniškem mandatu za večino ljudi ostal politična in moralna avtoriteta in da se je uveljavil kot tedaj verjetno edini slovenski državnik, zmožen zmehčati marsikateri negativni politični pritisk, ki bi povzročil nove delitve v družbi ali poglobil stare, da pa je bil pri svoji politični dejavnosti ujet v politični tok, ki njegovim idejam dostikrat ni bil naklonjen. Ne nazadnje so ga omejevala tudi predsedniška pooblastila, kot so jih prav zaradi njega zapisali v ustavo. Najbrž ni zgrešena niti ugotovitev, da so mu ljudje izkazovali več zaupanja in spoštovanja kot pa politične elite.«

Tako v predgovoru pravi Božo Repe, ki je povedal, da je ideja za knjigo zorela kar petnajst let, vse od leta 1996, ko se je bližal koncu Kučanov prvi predsedniški mandat in ko sprva ni nameraval vnovič kandidirati. Zaradi ponovne kandidature je Repe idejo o knjigi odložil, kar pa ne pomeni, da Kučanovega življenja v tem času ni raziskoval – med drugim je namreč Božo Repe tudi avtor številnih del o demokratizaciji Slovenije na prehodu tisočletja. Avtor si je pri svojem delu pomagal z zelo obsežnim gradivom tako iz državnih arhivov kot tudi iz osebnega arhiva

Milana Kučana in njegovih najožjih sodelavcev. Repe je povedal, da mu je nekdanji predsednik dal na voljo svoj res obsežni arhiv, vključno z osebnim dnevnikom, ki ga je pisal v svojem zadnjem aktivnem obdobju. Opravil pa je tudi zelo veliko formalnih in neformalnih pogovorov z ljudmi, ki so bili Kučanu v različnih obdobjih zelo blizu.

Javna predstavitev knjige, na kateri bo sodeloval tudi Milan Kučan, bo v okviru Slovenskega knjižnega sejma v Cankarjevem domu v petek, 27. novembra. Brezplačne vstopnice so na voljo pri blagajni Cankarjevega doma.

Delo zajema obdobje od Kučanovega otroštva prek vstopa v politiko do obdobja, ko je bil dva mandata predsednik Slovenije, pa tudi obdobje, ki ga preživlja kot upokojenec in

Božo Repe

nekdanji predsednik. Glede na to, da je bil in je še Milan Kučan nenehno tarča političnih napadov domačih političnih nasprotnikov, so dragoce na tudi pričevanja njegove družine, saj so se njegova soproga Štefka in obe hčeri Ana in Špela vedno znova znašle sredi skoraj neverjetnih političnih konstruktov, ki so na trenutke grozljiv in žalosten odsev slovenske politične resničnosti.

Na vprašanje, kaj je po njegovem mnenju največja odlika Milana Kučana, Božo Repe odgovarja, da »človeka spoznaš takrat, ko ima moč«, in Kučan je v teh obdobjih pokazal, da je velik humanist. In je tudi v nedemokratičnem sistemu skušal delovati kot demokrat.

J. H.

Naročam revijo SVOBODNA BESEDA

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek:

Kraj, ulica, poštna številka:

Telefonska številka:

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrtletno 9 €,

letno

polletno 18 €,

36 €.

Podpis:

NAROČILNICA

